

Slovenski Pravnik

Glasilo društva „Pravnik“ v Ljubljani

VSEBINA :

1. Dr. Božidar Kobè: Osnovni problemi reforme delniškega prava. (Nadaljevanje)	1
2. Dr. Milan Škerlj: Italijansko trgovinsko pravo	27
3. Dr. Rudolf Trofenik: Branilčeve pravice pred italijanskimi vo- jaškimi vojnimi sodišči	45
4. Dr. Rudolf Sajovic: Stanko Lapajne	51
5. Književna poročila	54
6. Razne vesti	59

Prilogi: Odločbe kasacijskega sodišča v kazenskih stvareh II,
št. 424 do 448 (p. 28, str. 433—448).

Dr. Janko Polec: Dr. in dr. h. c. Metod Dolenc.

V LJUBLJANI 1942-XX.

UREDNIK: DR. RUDOLF SAJOVIC

Tiskali J. Blasnika nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija d. d.
v Ljubljani. — odgovoren F. Kralj.

Rokopisi naj se pošiljajo:

Uredništvo „Slovenskega Pravnika“ v Ljubljani, Bleiweisova cesta 16/I
Izhaja mesečno. — Naročnina 25 L na leto.

Članarina (naročnina) naj se nakazuje na čekovni račun Poštne hranil-
nice, podružnice v Ljubljani št. 11.870 (Društvo „Pravnik“ v Ljubljani).

Naročnina za „Slovenski Pravniki“ znaša 25 lir. Gg. naročnike prosimo, da zaostalo naročnino čimprej poravnajo. Poslužijo naj se v to priloženih položnic. Reklamacije naj se naslavljaajo tjakaj; upoštevajo se samo prvih 14 dni potem, ko je list izšel. Prav tam se dobe:

Slovenski Pravniki I. 1909 do 1922 à 15,20 L, posamezni snopiči à 5,70 L.

Slovenski Pravniki I. 1923, dalje à 30,50 L, posamezni snopiči (dvojne številke) po 5,70 L, št. 11 do 12 I. 1935 po 11,50 L.

Posamezni nepopolni izvodi II. knjige Odločb kasacijskega sodišča v civilnih stvareh (manjkata 2 ali 3 pole) po 15,20 L.

Posamezne pole kasacijskih odločb, kolikor so v zalogi, po 3 L.

Pol stoletja Društva „Pravniki“. Spominska knjiga. 1939. Cena 23 L.

Mnenja o Predhodnem načrtu državlanskega zakonika za Kraljevino Jugoslavijo. Cena 30,50 L. Posamezne pole po 2 L.

Spomenica na drugi Kongres pravnika po 9,25 L.

Spomenica Kongresa pravnikov 1939 po 17,20 L.

Dr. M. Dolenc: Simbolična pravna dejanja in izražanja med Slovenci — po 5,70 L.

Dr. J. Agneletto: Prva knjiga novega italijanskega državlanskega zakonika — po 5,70 L.

Dr. Fr. Skabernè: Slovenski advokati in javni notarji v književnosti, znanosti in politiki — po 5,70 L.

Uparedna slavenska pravnička terminologija — po 11,50 L.

Dr. Anton Urbanc: Zavarovalno pravo 1939. (broš.).

Odprema in poštnina se zaračunata posebej.

V posebne, enotne platnice veže posamezne letnike „Slovenskega Pravnika“ knjigoveznica J. Žabjek v Ljubljani, Dalmatinova ulica.

Slovenski Pravnik

Leto LVI. Ljubljana, februarja 1942-XX. Štev. 1.—2.

Osnovni problemi reformne delniškega prava.

Dr. Kobè Božidar, sodniški pripravnik.

(Nadaljevanje.)

VI. Zaščita občin javnih interesov.

17. Prva temeljna zahteva novega delniškega prava je v tem, da ne sme delniška družba zasledovati ciljev, ki bi bili nasprotni javnim interesom, namreč višjim kolektivnim interesom naroda, države, družbe.⁶³ Delniška družba je dobila v Code de commerce in v vseh delniških zakonih pečat zasebnopravne družbe, ki jo sestavljajo delničarji z enakimi pravicami in dolžnostmi, čije bistvo naj bi bilo zbiranje kapitalov na osnovi večinskega načela in kjer bi imel glavno vlogo „intuitus pecuniae“. Razvoj velikih gospodarskih podjetij in njih vedno važnejša vloga v gospodarskem in socialnem življenju zahteva določeno korekturo tega osnovnega načela delniškega prava. Podjetja v obliki delniških družb so danes prekoračila meje zasebnega gospodarstva ter postala ustanove občega javnega interesa, avtonomni organi narodnega gospodarskega življenja, ki

⁶³ Pri delniških družbah moramo razlikovati javne interese (interese naroda, države, družbe), interese podjetja, delniške družbe kot take ter delničarjev kot njenih članov in končno posebne interese delničarjev in družbinih upnikov kot nosilcev samostojne imovine, različne od družbine imovine. Vsi ti interesi delujejo bodisi skupno, bodisi posamezno pri odrejanju ustroja in polja dejavnosti delniške družbe kakor tudi pri izvajanju kontrole nad njenim poslovanjem. Nadzor državne oblasti služi v glavnem izključno vplivu javnih ali državnih interesov, prim. § 56/1, 3 deln. reg. in Djordje Mirković, Državni nadzor nad društvima deoničskog oblika, Arhiv knj. 47, 415 op. 5, ki navaja zanimiv primer prakse ministrstva trgovine in industrije — odločbo VI N. 1953 z dne 20. aprila 1929 („Po članu 5 zak. o akcionarskim društvima, akcionarska društva stoje pod nadzorom Ministarstva trgovine i industrije. No ovaj nadzor prostire se na rad akcionarskih društava, kao ustanova, koje se osnivaju, funkcionišu na osnovu odredaba ovoga zakona, potom na njihov rad kao privrednih i socialnih ustanova, u odnosu na njihovo dejstvo po opšte interese i narodnu privredu. Po pitanjima privatno pravnih odnosa, bilo izmedju akcionarskog društva i njegovih akcionara, bilo izmedju njega i drugih društava, nadležan je sud“). Tudi § 186/2. ntz. stoji na istem stališču.

živijo od delničarjev ločeno življenje in ki ne smejo biti odvisni od egoističnih interesov spreminjajoče se večine delničarjev.⁶⁴ Zato je nujno in v skladu s kolektivističnimi in transpersonalnimi stremljenji v navedenem smislu, da se delniške družbe docela podrede zahtevam narodnega gospodarstva in javnim interesom.⁶⁵ Ta zahteva dobiva svoj vedno večji poudarek spričo naraščajoče tendence in potrebe po načrtnosti vsega narodnega gospodarstva, v katerem imajo gospodarska podjetja v obliki delniških družb kot produkcijski in socialni faktorji (zaposlitev delavstva in nameščenstva) svoj posebni pomen in svoje posebne naloge obče koristne narave.

Moderni zakoni o delniških družbah so tej prvi zahtevi ugodili v večji ali manjši meri, kar je seveda odvisno od stopnje intenzitete državne intervencije na področju narodnega gospodarstva oziroma od gospodarsko-organizacijskega sistema v posamezni državi. Tako ima naš novi trgovinski zakon posebne določbe, ki ščitijo na učinkovit način javne interese zlasti ob ustanovitvi delniške družbe pri reševanju prošnje za dovolitev, kadar je dovolitev potrebna (§ 186/2 v zvezi s § 185 ntz.).⁶⁶ Čim pa družba zasleduje nedovoljene cilje ali cilje proti dobrim šegam in običajem („krši predpise zakona ali pravil“) in je ogrožen javni interes, sme oblastvo, ki je pristojno dajati dovolitve za ustanovitev, odločiti, da družba prestane (§ 365/1-2 ntz.). Slednja določba ni nova, kajti tudi po § 134 zak. o upravnem post. sme najvišje upravno oblastvo v svrhu zaščite javnega interesa v potrebnem obsegu razveljaviti ali spremeniti pravnomočno odločbo, kolikor je to neizogibno potrebno, „da se odvrne silna nevarnost... za narodno gospodarstvo“ (prim. tudi §§ 65, 66 zak. o notr. upravi). V vseh drugih primerih zastopa zakon stališče, da je za izrek prestopa delniške družbe, kjer bi se to pokazalo za ne-

⁶⁴ R a t h e n a u, Vom Aktienwesen, 1917, 38, 39.

⁶⁵ „Die gesetzliche Regelung muss der richtigen Bewertung der Interessen entsprechen. Massgebend kann weder das Interesse der Verwaltung noch das der Aktionäre sein. Die Erkenntnis, dass die Aktiengesellschaften wichtige Funktionen im Gemeinschaftsleben ausüben, führt aber weiter zu der Schlussfolgerung, dass der Staat als Träger der Gemeinschaft ein dringendes eigenes Interesse daran hat, die Gesellschaften wirtschaftlich und nach dem Sittengesetz gesund zu erhalten“, Schlegelberger, Probleme des Aktienrechts, 1926, 18.

⁶⁶ § 9 srbskega zakona o d. d. z dne 10. decembra 1896 posebno izrazito poudarja uporabo diskrecionarne oblasti ob dovolitvi nove delniške družbe, ko določa, da se sme dovolitev izreči, ako najvišje upravno oblastvo ne uvidi, „da je takvo preduzeće protivno zakonima i zemaljskim interesima.“

izogibno potrebno, pristojno samó sodišče (§ 364 ntz.)⁶⁷ Seveda bo upravnemu oblastvu dano na svobodno voljo, da tudi ona s svoje strani pokrene postopek, kadar bi bili javni interesi ogroženi.

Kaj naj smatramo pod pojmom javni interesi, je težko reči. Če je javni interes „korist, ki jo ima množina oseb od kake stvari“,⁶⁸ nam ta pojem ne pomeni rešitve problema, kajti glavni njegov znak je nestalnost. Res je le to, da je tudi ta pojem, kakor mnogo drugih, odvisen od splošnega socialno in gospodarsko političnega sistema v posameznih državah in s tem v zvezi od diskrecionarne razlage oblastva, ki naj nek določen ukrep (n. pr. dovolitev ustanovitve ali razpust delniške družbe) zaradi zaščite javnih interesov izvede. Odločilno pri tem je načelo čim večje narodnogospodarske in socialne koristi podjetja v obliki delniške družbe in pa načelo pravičnosti. Ne sme se namreč pozabiti, da delniška družba ne sme biti več sredstvo posameznih kapitalistov za obavljanje dobičkanosnih poslov, nego eden najvažnejših instrumentov narodnega gospodarstva.⁶⁹

18. Kako je delniško pravo v najožji zvezi s politično in gospodarsko strukturo države, nam najbolje kaže novi nemški Aktiengesetz, ki pozna vrsto pravnopolitičnih izrazov s splošno vrednostjo in veljavo (tkzv. generalne klavzule kakor: Wohl der Gemeinschaft, Gesamtwirtschaftliche Belange, Wohl des Betriebes und seiner Gefolgschaft, Gemeiner Nutzen von Volk und Reich) in v katerem so vsebovana glavna načela nacionalnega socializma z idejo „Gemeinnutz geht vor Eigennutz“⁷⁰ na čelu. Kakor novi zakon ni v ničemer posegel v osnovni kapitalistični značaj delniške družbe, nego jo le spravil v sklad z načeli novega režima, skuša na ta način poudariti nadrejenost javnih interesov nad zasebnimi ter podrediti velika gospodarska podjetja splošnim državnim koristim. Pač sta določbi §§ 77/3 in 98/4, ki zahtevata določno sorazmerje med udeležbo na dobičku v korist družbinih organov (članov uprave in nadzorstvenega sveta) in socialnimi dajatvami v korist delavstva

⁶⁷ Obrazložjenje k § 365.

⁶⁸ Jurković, Javni interes, Zbornik znanstvenih razprav, IX, 89.

⁶⁹ Dj. Mirković, Državni nadzor... op. cit., 522 sl.

⁷⁰ „Über dem Recht der Einzelnen steht das Recht der Volksgemeinschaft auf Leben in Ehre und Freiheit, das Recht des ganzen Volkes auf Forderung des allgemeinen Wohlstandes und Pflege seiner kulturellen Güter.“ Tako je izjavil znani kodifikator nemškega delniškega zakona Schlegelberger na svojem predavanju v Heidelbergu prav v času uzakonjenja novega zakona.

kakor tudi fondi obče koristnega značaja, v nasprotju z idejo zasebnega podjetja, ki mu je glavna vodilja neomejena svoboda udejstvovanja. Toda tudi v švicarskem zakonu (OR) kot tipičnem liberalnem zakonu zasledimo prav tako ideje, ki skušajo omejiti načela izključnega podjetniškega dobička s podrobno ureditvijo fakultativnih rezerv za dobrodelne namene družbinih nameščenecv in delavcev (Wohlfahrtsfonds — čl. 673, 674; prim. tudi § 339/3 ntz.), zlasti pa zakonitih rezervnih fondov za primer slabega poslovnega uspeha (Krisenfonds — čl. 671/5), kakor n. pr. za oskrbo obratne posadke v primeru brezposelnosti. Navedene novote nemškega zakona torej ne morejo dokazati občutne spremembe ali celo opustitev osnovnih načel kapitalistične delniške družbe. Tudi delovna karta italijanskega korporativizma (čl. VII)⁷¹ izrečno proglašča zasebno iniciativo v proizvodjanju za najuspešnejše in najkoristnejše sredstvo; toda zasebni organizaciji proizvodjanja kot funkciji v narodnem interesu nalaga odgovornost nasproti državi. To velja tudi za delniško družbo, urejeno v knjigi „Del lavoro“, vendar v italijanskem zakonu manjkajo, razen osnovnih korporativnih idej (čl. 4 do 12), skupnih vsem podjetjem, nemškemu zakonu podobne določbe; pač pozna čl. 363 fonde za starostno preskrbo delavcev in nameščenecv. Obči javni interesi so dobili svoj poseben poudarek v sovjetskem delniškem zakonu, ki posveča obširno poglavje (čl. 126 do 146) samo delniškim družbam z javnim oz. mešanim kapitalom. Najvažnejša značilnost sovjetskega zakona obstoji v tem, da so delnice na prinosnika izrečno prepovedane (čl. 47 in čl. 7 uv. zak.). S tem je iz delniških družb izločen onaj element, ki daje takim družbam pečat izključno kapitalističnih podjetij; na ta način so se sovjetske delniške družbe občutno približale osebnim družbam. Delnica na prinosnika je v sistemu kapitalističnega gospodarstva gibalno delniške družbe in je, zahvaljujoč se svoji hitri prenosnosti, postala blago, ki notira na borzi (kot predmet špekulacije) in daje delniški družbi njen anonimni značaj. S prepovedjo prinosniških delnic so dobile delniške družbe sovjetskega prava docela drug značaj nasproti delniškim družbam v kapitalističnem gospodarskem sistemu.⁷² Glavni

⁷¹ Gl. op. 9.

⁷² Landk o v, Zeitschrift für Ostrecht, 1928, 97.

⁷³ Tendenco ukinitve anonimnosti delnice se javlja povsod, ne samo v sovjetskem in nemškem sistemu. Primer nam nudi razvoj kontrole nad imetniki delnic v Italiji. Že konec septembra 1941 je bilo treba — v zvezi z ukrepi proti špekulaciji z delnicami — pretvoriti delnice

znak ni več izražen v kopičenju kapitalov od neznanih oseb in tudi ne v notiranju delnic na borzah, nego v osebi imetnika delnice. V toliko je torej „intuitus pecuniae“ postavljen v ozadje. Podobno tendenco (seveda na docela različni pravnopolitični osnovi) opažamo tudi v nemškem gospodarskem sistemu,⁷³ kjer se zastopa stališče, da mora v gospodarstvu prevzeti vodstvo odgovorna osebnost. Osnovno načelo naj bo posebljenje gospodarstva, glavna oblika družb osebna družba, razen če so zastavljene naloge posebno velikega obsega in potrebni veliki kapitali. Zato so v nemškem zakonu odstranjene male delniške družbe, že prej pa je Umwandlungsgesetz z dne 5. julija 1954 ustanovil posebne olajšave za spremembo d. d. in dr. z o. z. v osebne družbe.

19. Zaščita občin javnih interesov se v delniškem pravu izraža v glavnem v državnem nadzoru, ki se uveljavlja v treh smereh: nadzor nad ustanovitvijo delniške družbe, nadzor nad njenim poslovanjem in nadzor nad posli pri prestanku in likvidaciji družbe. Omenim naj le dve najvažnejši obliki državnega nadzora, in sicer predhodno dovolitev ustanovitve delniške družbe in izrek o razpustu družbe, kadar so javni interesi ogroženi.

Kar se tiče prve oblike državnega nadzora, je sistem predhodne dovolitve ali koncesijski sistem danes že na splošno zamenjan z normativnim sistemom, kolikor izredno važni značaj gospodarskega podjetja, ki najgloblje posega v narodno gospodarstvo (predvsem tudi v narodnoobramb-

družb s sedežem v Italiji v delnice, glaseče se na ime. Dne 25. oktobra 1941 je izšel zakonski dekret, ki urejuje vsa vprašanja o pretvoritvi dosedanjih prinosniških delnic v imenske. Ta zakonski dekret določa v glavnem, da morajo biti delnice teh družb imenske, da bi se uvedla kontrola lastnikov delnic in otežkočil prenos delnic, vrh tega pa ustvarila kontrola lastništva delnic iz davčnih razlogov. Drugi primer nam nudita francoska zakona z dne 19. septembra in 26. novembra 1940, ki uvajata v režim delniških družb „intuitus personae“, kakršen je bil dosedaj le v javnih trgovinskih in komanditnih družbah, docela pa manjkal pri delniških družbah. Prvi zakon ustanavlja v osebi predsednika upravnega sveta delniške družbe edinega duševnega vodjo, ki mora zato prevzeti dalekosežno osebno odgovornost. Predsednik upravnega sveta postane v smislu zakona trgovec; on kakor tudi drugi člani upravnega sveta morejo v primeru stečaja prevzeti osebno odgovornost za družbine dolgeve. S tem je vzpostavljeno načelo osebne odgovornosti v upravi delniških družb namesto dosedanje kolektivne neodgovornosti. Drugi zakon je ta načela še bolj razvil, posebej je podrobneje normaliziral oblast predsednika upravnega sveta in njegovo odgovornost. Izgleda, da je francoski zakonodavec tudi na področju privatnega prava skušal uveljaviti pod vplivom poraza v juniju 1940 avtonitarno načelo (prim. Le Temps 50. septembra in 1. decembra 1940).

nem pogledu), ne zahteva posebne pozornosti državne oblasti (prim. za naše pozitivno pravo čl. 208 T. z., § 14 ces. pat. z dne 26. novembra 1852, §§ 1 in 12 deln. reg.; §§ 185, 186/2 ntz.).⁷⁴ Koncesijski sistem sta obdržali Sovjetska Rusija⁷⁵ (čl. 12 in 13) in Grčija (čl. 51 zak. 1920).

Važna je tudi druga vrsta nadzora državne oblasti. Vsi moderni zakoni poznajo razpust delniške družbe, kadar so obči javni interesi ogroženi, in družba zasleduje nedovoljene cilje (§§ 364 in 365/1-2 ntz., tudi § 215 glede prekršitve določb o ustanavljanju; § 288 nem.; čl. 382/2 it.; čl. 57/3 švic. ZGB, ker OR nima ustrezne določbe; čl. 97/d sovj.). V ostalem je razumljivo, da se je država že od nekdaj zanimala zlasti za ustanavljanje delniških podjetij, kajti pojava izvestnih delniških družb je v tesni zvezi z javnim interesom; ti interesi zahtevajo največje in najboljše socialno izkoriščanje ustanove delniške družbe; s pomočjo te ustanove poziva določen krog ljudi na sodelovanje široke ljudske sloje; posamezniki se ne morejo podrobno spoznati z zamotano ureditvijo oblike delniške družbe in se nahajajo v dejanski kakor tudi pravni nemožnosti, da поблиže nadzorujejo poslovanje vodilnih osebnosti delniške družbe. Gotovo je, da bo državni nadzor (že deln. reg. ga v § 56 izrečno ustanavlja) tem intenzivnejši, čim intenzivnejša bo intervencija državne oblasti na področju narodnega gospodarstva. S stopnjo intenzivnosti posega v narodno gospodarjenje se bo državni nadzor razširil še v večji meri ter podredil delniške družbe docela narodnim, državnim in družbenim interesom, po možnosti brez škode za njih prometno in gospodarsko avtonomijo.⁷⁶

20. Manj znano je drugo važno vprašanje delniškega prava, ali so namreč dolžni vršiti delničarji svoje članske pravice in družbini organi svoje posle v občem javnem interesu. Ker je delniška družba ustanova zasebnega prava, bi iz tega nujno sledilo, da delničarji niso dolžni zasledovati drugih kot samo zasebnih ciljev in da

⁷⁴ Koncesijski sistem pozna čl. 5 srb. z. o d. d., razširjen z zakonom z dne 22. marca 1922 tudi na Črno goro; dalje §§ 152 in 237 trg. zak. za Bosno in Hercegovino; zakon z dne 22. marca 1922 je uveljavil koncesijski sistem tudi za Hrvatsko, Slavonijo, Banat, Bačko in Baranijo. O tem sistemu gl. Stražnický, O reformi prava dioničskih društava, 1922.

⁷⁵ O tem gl. obširno Eliachevitch, Tager, Nolde, *Traité de droit civil et commercial des Soviets*, 1930, II, 348, 358; tudi *Zeitschrift für Ostrecht* 1928, 95.

⁷⁶ O državnem nadzoru Dj. Mirković, *Državni nadzor...* op. cit., 412, zlasti 417 sl.

tudi upravni organi niso dolžni uresničevati javnih ciljev, nego le one, ki si jih postavi družbina skupnost. To načelo je bilo dosledno izvedeno v vseh delniških zakonih brez izjeme. Ker se je funkcija delniške družbe danes toliko spremenila, da je ne moremo več smatrati za izključno ustanovo kapitalističnih podjetnikov, nego kot podjetje, ki pripada narodnemu oziroma družbenemu kolektivu in mora biti koordinirano javnim interesom,⁷⁷ smemo de lege ferenda in v skladu z današnjimi antiindividualističnimi tendencami⁷⁸ zaključiti, da morajo delničarji izvrševati svoje članske pravice skladno višjim kolektivnim interesom narodne, državne in družbene skupnosti. Iz tega izhaja tudi za družbine organe same dolžnost ravnanja v istem smislu, čeprav naj bi bili po zakonodavčevih intencijah le prosti izvrševalci principalovih nalogov. Vedno bolj se poudarja socialna funkcija lastnine in subjektivnih pravic, če se že ne nadomesti pojem subjektivne pravice s pojmom socialne funkcije, predvsem glede lastnika-podjetnika. Ta načela morajo veljati tako za upravne kot izvršilne organe kapitalne družbe (in smiselno tudi za nadzorne), kakor tudi za delničarje, ki so ustanovitelji, organizatorji in tudi dejanski lastniki podjetja delniške družbe.⁷⁹

a) Neke pozitivne dolžnosti upoštevanja javnih interesov današnji zakoni ne nalagajo. V literaturi in judikaturi⁸⁰

⁷⁷ Bodenheimer, Das Gleichheitsprinzip im Aktienrecht, 1933, 50.

⁷⁸ S prvim predstavnikom Rathenauom na čelu (op. cit.).

⁷⁹ Ta tendenca po spremembi pojma lastnine ter subjektivnih pravic ni nova ter lastna le novim italijanskim (Lzjava VII. Delovne karte) in nemškimi stremljenjem, ampak jo zasledimo že v času pred prvo svetovno vojno. Prim. Duguít, Les transformations du droit privé depuis le Code Napoléon, 1912, 147; Goldschmidt, Recenti tendenze nel diritto della società anonima, 1935, 28, 141, 147; isti, Grundfragen des schweiz. Aktienrechts, op. cit., 17 sl. V kompromisu med individualnim pojmom lastnine in socialno funkcijo se giblje tudi enciklika „Quadragesimo anno“, po kateri pripada individualna funkcija lastnine naravnemu pravu, socialna funkcija, ki ji mora biti izvrševanje lastninske pravice podvržena, pa etiki. Radbruch, op. cit. 139. Glede funkcije lastnine v nacionalnosocialističnem sistemu Hedemanna, Deutsches Wirtschaftsrecht, 1939, 207: „Bisher habe im Eigentum die Willkür an der Spitze gestanden und die Einschränkungen zugunsten des Allgemeinwohls seien die Ausnahmen gewesen, jetzt müsse das Gemeinwohl Grundsatz und Ausgangspunkt bilden und die Willkürbetätigungen des Inhabers seien auf zugelassene Ausnahmefelder zu beschränken“.

⁸⁰ Wieland, II, 104; J. v. Gierke, II, 255; Pisko, op. cit. 395 ničnosti sklepov proti javnim interesom niti ne omenja. Glede na državni nadzor nad d. d. (v sm. § 56 deln. reg.) je tudi za naše pozitivno pravo pravilno mnenje, da državno nadzorno oblastvo razveljavi sklep

je splošno priznana omejitev dejavnosti skupščine proti javnim interesom, in sicer tako, da so vsi sklepi, ki kršijo prisilne zakonske (in statutarne) določbe ter obče javne interese, absolutno nični, tako da jih upravni organi niso dolžni izvršiti. Ničnost sklepa lahko uveljavlja vsakdo, tako delničar kakor tudi tretji; registrski sodnik jo mora upoštevati po službeni dolžnosti. Isto velja tudi za sklepe, nasprotne dobrim šegam in običajem v poslovnem življenju.⁸¹ Toda dočim nemški zakon izrečno ustanavlja ničnost (§ 195/3, 4), dopušča ntz. tožbo na razveljavitev skupščinskega sklepa, če se kršijo z njim zakon ali pravila ali če nasprotuje sklep dobrim običajem v poslovnem življenju in meri na oškodovanje tudi samo enega delničarja ali more oškodovati družbine interese (§ 283/1). Poslednji pogoji so postavljeni zato, da ne bi široki pojem dobrih običajev služil kakršnemu koli izsiljevanju od strani egoističnih delničarjev. Še važnejša je določba § 288/1, da sme višji državni tožilec ali v primeru § 185 tudi oblastvo, ki je pristojno dajati dovolitev za ustanovitev, predlagati pri registrskem sodišču naj se sklep razveljavi, če krši prisilno določbo zakona. Če naj se sklep vpiše v trgovinski register, sme slednjič tudi registrsko sodišče samo po službeni dolžnosti uvesti postopek za razveljavitev. S tem je javnemu oblastvu dana možnost, da razveljavi sklep po službeni dolžnosti in prepreči njega izvršitev v škodo javnih interesov.

Nadaljnjo omejitev delničarskih pravic v javnem interesu ustanavljajo zakoni običajno s pravico do obveščanja

skupščine, ki je nasproten javnim interesom in sicer ne samo na predlog delničarja ali organa, ampak tudi na lastno iniciativo. Pri tem posamezni delničar nima pravice, da od nadzorne oblasti zahteva razveljavljenje skupščinskega sklepa, ampak ima le možnost, da jo opozori na nepravilnost. Škerlj, Poništavanje odluka skupštine po zakonu o privrednih zadrugama, Arhiv 1939, knj. 39, 9, 10; Randa, Das österr. Handelsrecht, 1905, II, 155, 157; Staub-Pisko, Kommentar k čl. 224 Tz; podoben je položaj po srb. z. o d. d. iz 1896; tudi § 281 bos. herc. trg. zak. daje „zemaljskoj vladi pravo... ne samo ureda radi, već takodjer, na pritužbu kojeg dioničara staviti van krieposti zaključke i odredbe gore naznačene vrste.“

⁸¹ Hueck, Anfechtbarkeit und Nichtigkeit von Generalversammlungsbeschlüssen bei AG., 1924, 118; isti, Die Sittenwidrigkeit von Generalversammlungsbeschlüssen der AG und die Rechtsprechung. (Die Reichsgerichtspraxis im deutschen Rechtsleben IV, 1929, 167). „Allein der Begriff des Verstosses gegen die guten Sitten hat im Gebiete des Aktienrechts ein so weit gebendes Anwendungsfeld erfahren, dass die einzelnen Fälle sich nicht unter ein einheitliches Prinzip subsumieren lassen“, Wieland, II, 104 op. 45; Donati, L'invalità della deliberazione di assemblea delle società anonime, 1937, 215.

(Auskunftsrecht), ki se sme odreči le, kolikor je interes družbe ali javni interes važnejši od delničarjevega interesa na tem, da dobi odgovor (§ 277/2 ntz.; § 112/3 nem.). S tem je lepo izraženo načelo, da se mora interes posameznega delničarja ali skupine delničarjev podrediti javnim interesom.

b) Še kočljivejše je vprašanje upoštevanja javnih interesov, naloženo organom, in sicer v prvi vrsti družbinim upravnim organom, ki jim je zaupana družbina imovina in vse tekoče poslovanje v družbinem podjetju. Ker so upravni organi *via facti* dobili skoro neomejeno oblast brez učinkovite kontrole in odgovornosti, je razumljivo, da skuša moderni zakonodavec na prvem mestu urediti položaj upravnih organov. Spričo takega razvoja ni brez osnove naziranje, da se upoštevanje javnih interesov smotrnejše naloži upravnim organom kakor pa kapitalistični večini. Zato ni tako neprimerno, če se skuša položaj uprave čimbolj okrepiti, skupščina pa potisniti v ozadje ter naložiti članom uprave dalekosežna odgovornost. Tako opažamo danes zlasti v totalitarnih državah splošno stremljenje, da se v kapitalskih družbah položaj upravnih organov (načelo vodstva) ojači, obenem pa poostri njih odgovornost. Ker dobi s tem uprava nasproti skupščinski večini večjo neodvisnost in stalnost, so ji naložene izvestne dolžnosti v javnem interesu ter ji zaupane važne naloge kot vodji podjetij delniških družb v sklopu narodnogospodarske funkcije družbe. Kajti ne sme se dogajati, da so vodilne osebnosti v svojem poslovanju odvisne od neodgovornih delničarjev, ki jim manjka skoro vsak, tudi najpotrebnejši pregled družbinega stanja. Zato je nemški zakonodavec, seveda pod vplivom nacionalnosocialističnih idej, izvedel v delniškem pravu dosledno politično in gospodarsko organizacijsko načelo vodstva (Führungsgrundsatz) ter naložil upravi tudi pozitivno dolžnost upoštevanja javnih interesov. (§ 70/1: „Der Vorstand hat unter eigener Verantwortung die Gesellschaft so zu leiten, wie das Wohl des Betriebs und seiner Gefolgschaft und der gemeine Nutzen von Volk und Reich es fordern“).⁸² Nasprotno je v demokratičnih zakonih (in tudi v italijanskem) navedena dolžnost le posredna, namreč kolikor izhaja iz splošnih pravnopolitičnih idej in kolikor

⁸² Delovnopravno je Vorstand vodja obrata, kadar je podjetnik skupnost (n. pr. pravna oseba) in vršijo vodstvene posle njeni zakoniti zastopniki (§ 3 Gesetz zur Ordnung der nationalen Arbeit z dne 20. januarja 1934); prim. Bajič, Novo nemško delovno pravo, Slovenski Pravniki, 1935, 287; Hedemann, op. cit., 324.

intenzivneje je zaščita javnih interesov (v zvezi z državnim nadzorom) izvedena v zakonu (z drugimi določbami prisilnega značaja, ki jih morajo upravni in tudi nadzorni organi vedno upoštevati); omeniti je v tej zvezi, da nalaga ntz. (§ 534/4) upravi izrečno omejitev, da mora v svojem poročilu zamolčati stvari, ki so v direktnem nasprotju z javnimi interesi.

c) Omenjeno je bilo že, da upravni organi niso dolžni izvršiti sklepa skupščine, s katerim bi bili ogroženi javni interesi. S tem so upravni organi postavljeni pred alternativo, odvisno od vprašanja, katerim interesom morajo dati prednost: ali javnim interesom, ali zasebnim svojih dejanskih principalov, od katerih so odvisni zaradi možnosti odslovitve „ad nutum“, če njih sklepa ne izvrše. Res jih skupščina izvoli (v večini zakonodaj), toda čim so enkrat izvoljeni, dobijo svojevrsten položaj in oblast, ki je osnovana v zakonu; zato se smejo in morajo upreti nezakonitim sklepom skupščine.⁸³ Toda tudi sklepom, nasprotnim javnim interesom, se smejo in morajo upreti, čeprav so načelno dolžni upoštevati le interese družbe oz. skupnosti delničarjev. V takem primeru imajo možnost opozoriti javno oblastvo, da razveljavi sklep v sm. § 288 ntz. (§ 56 deln. reg.). Spričo takega položaja ni brez osnove nazor, ki primerja upravne organe glede njih razmerja do javnih interesov z javnimi uslužbenci.⁸⁴ Zato je razumljiva zahteva, da se v upravi neodvisnejši in stabilnejši značaj s tem, da se v potrebni meri poostrijo odgovornosti njenih članov in tako zagotovi vestno izpolnjevanje upravnih dolžnosti tudi v občem javnem interesu.

21. Spričo vedno večjega poseganja države v industrijo in promet zaslužijo posebno pozornost delniške družbe z javnim kapitalom, kakor tudi še bolj razširjene delniške družbe z mešanim kapitalom. Glede na to, da so nekatera velika podjetja v obliki delniških družb (kakor tudi družb z omejeno zavezo) pridobila veliko pomembnost v narodnogospodarskem pogledu, so države že zgodaj stremele za tem, da taka podjetja nacionalizirajo oz. socializirajo ter jih na ta način odtegnejo iz območja zasebnega družbenega prava. Toda država si često takega radikalnega sredstva ne posluži, nego se zadovolji s tem, da dobi le delnice že obstoječe delniške družbe v celoti (tako nastane tipična enoosebna družba) ali tudi samo deloma ali

⁸³ Vivante, Trattato, II, 266 n. 529.

⁸⁴ Wieland, II, 127.

pa si z udeležbo pridobi vsaj odločilno besedo pri postavljanju družbinih organov in s tem vpliv na samo poslovanje in nadzorstvo delniške družbe. Taka podjetja z delno kapitalsko udeležbo države ali drugih pravnih oseb javnega prava (tkzv. Gemischwirtschaftliche Unternehmen, société d'économie mixte) so se tako razširila, da so kmalu obrnila nase pozornost literature⁸⁵ in tudi zakonodaje. Tako oblikovan minimum intervencionizma, osnovanega v kolektivnih interesih, je javno mnenje kmalu rade volje sprejelo, zlasti glede podjetij in ustanov občekoristnega značaja.

a) Dočim delniški zakoni ne urejajo posebej delniške družbe z javnim kapitalom (pač omenja § 379 ntz. primer, ko pridobi država ali drugo javnopravno telo vse delnice in določa, da more javnopravno telo v tem primeru izvrševati dolžnosti družbinih organov), jo sovjetski reglement posebej ureja (čl. 126 do 141). Državno delniško družbo imenuje ono državno podjetje, ki se vodi po načelih trgovskega (gospodarskega) podjetja in je v družbinih pravilih določeno, da pripadajo vse delnice družbe izključno držav-

⁸⁵ Prim. Chéron, De l'actionariat des collectivités publiques, 1928 (najobsežnejša pravno primerjalna študija). Delniške družbe z mešanim kapitalom so se zelo razvile zlasti v Nemčiji, Avstriji (zak. 20. julija 1919), Italiji, Franciji, Belgiji in Švici; tu je udeležen javni kapital v številnih delniških družbah, tako da je kmalu vzbudil pozornost zakonodavca; odtod številne določbe v novem delniškem pravu švicarskega OR. Isto sliko opažamo povsod, razen v Angliji, kjer so delniške družbe z mešanim kapitalom izjema. Kar se tiče Sovjetske Rusije, je treba poudariti, da je glavna oblika delniških družb tu itak d. d. z javnim ali mešanim kapitalom. Slednja podjetja so nastala v času, ko je država spremenila svojo dotedanjo industrijsko politiko ter pozvala na sodelovanje pri produkciji tudi zasebni kapital. Toda tega ni bilo mogoče dobiti v deželi. Zato ga je sovjetska vlada v nasprotju z drugimi državami iskala v tujini; ker pa ni hotela, da bi se vzpostavil neodvisen kapitalizem, je predlagala tujemu kapitalu sodelovanje v d. d. z mešanim kapitalom, kjer si je država pridržala odločilno vlogo (prim. Chéron, op. cit., 224; Gordon, op. cit., 143; Eliachevith, Tager, Nolde, op. cit., 397 sl.). Delniške družbe z izključno zasebnim kapitalom so pretežno, kakor kaže praksa, rodbinskega značaja (Zeitschrift für Ostrecht, 1928, 97).

Tipičen primer delniške družbe z mešanim kapitalom je Narodna (emisijška) banka, urejena z zakonom z dne 17. junija 1931 (Sl. l. št. 356/56 iz l. 1931). Z uredbo o spremembah in dopolnitvah zakona o Narodni banki z dne 17. septembra 1940 (Sl. l. št. 495/79 iz l. 1940.) je bil vpliv države na upravljanje emisijške banke znatno ojačen. Državi je bila dana možnost, da si pridobi celo večino (preko 50%) družbinega kapitala, ko je bila spremenjena določba čl. 6/2 zakona, ki je dopuščala le 20% udeležbo države na delniškem kapitalu. Delničarji imajo večino lahko le v nadzornem odboru, nikakor pa ne v upravnem odboru, na čigar sestavo ima država odločilen vpliv.

nim oblastvom ali podjetjem. Taka družba je pod nadzorstvom določnega državnega oblastva, ki je pristojno zlasti tudi za odobritev važnejših sklepov skupščine, n. pr. volitve uprave, nadzorstvenega sveta, revizorjev; odobritev finančnega in poslovnega letnega načrta; računa dobička in izgube ter bilance; spremembe pravil in prestanka družbe. Poleg tega ima pravico sklicati izredno skupščino, poslati na skupščino svojega zastopnika s posvetovalnim glasom in stavljati samostojne predloge v dnevni red skupščine. Delnic take državne delniške družbe tudi ni mogoče odsvojiti drugemu kot državnemu oblastvu ali državnemu podjetju.

b) Večjo važnost je priznal moderni zakonodavec drugi vrsti delniških družb. V tej obliki skuša spraviti v sklad nasprotujoča si stremljenja zasebnih delničarjev in države ali drugega javnopravnega telesa. Udeležba države in drugih javnopravnih jurističnih oseb v privatnih delniških družbah ima namreč prvenstveni pomen pri aktivnem upravljanju delniške družbe ter njenega podjetja, in sicer s sodelovanjem na skupščinah in v upravi (ali nadzorstvenem svetu). Tako naj dobi država v udeležbo možnost, odločilno vplivati na smernice družbine dejavnosti ter slednjo prilagoditi javnim interesom primerno.

Toda kako spraviti v sklad glavna načela delniškega prava z idejo avtoritete, ki je značilna za državo in druga javnopravna telesa? Dosedanji delniški družbi manjka, kakor je bilo že omenjeno, načelno vsak „*intuitus personae*“; zato se moramo vprašati, ali državi in drugim javnopravnim osebam prija združevanje s popolnoma neznanimi delničarji, in nadalje ali se morejo podvreči s tem, da so postale delničarji neke zasebne delniške družbe, pravilom, ki so nastala in ki veljajo le za družbe zasebnega prava? Treba je načelno priznati, da osnovni načeli, namreč „*intuitus pecuniae*“ in prosta prenosnost delnic, nista skoro nikdar združljivi z namenom, ki vodi javnopravne juristične osebe, zlasti državo, v to, da postanejo delničarji zasebne delniške družbe.

Iz navedenih razlogov so se državi (in drugim javnopravnim jurističnim osebam) kmalu priznale prvenstvene pravice zlasti v organizacijskem ustroju delniške družbe. Prva pravica obstoji v pravici veta proti sklepom skupščine, ki jo je možno nadomestiti s statutarno določbo, da za posebne skupščinske sklepe (n. pr. sprememba predmeta podjetja, prenos podjetja, spojitev z nekim drugim podjetjem) ne zadostuje navadna ali zakonito določena kvalificirana večina, in slednjič tudi z ustanovitvijo plu-

ralne pravice glasovanja za delnice države in sličnih pravnih oseb. Razumljivo je, da morajo te določbe veljati le za najvažnejše skupščinske sklepe,⁸⁶ ker bi bila drugače onespobljena vsaka dejavnost družbe, če bi se javni zastopnik protivil n. pr. sklepu, ki bi ne imel prav nič skupnega z javnimi interesi, bil pa važen za delniško družbo samo in za zasebne delničarje (n. pr. zvišanje, znižanje osnovnega kapitala družbe). Te pravice sodelovanja v funkciji skupščine (zlasti v primeru, da tvori javni kapital manjšino in manjšinske pravice za uveljavljanje njegovih interesov ne zadostujejo) so se priznale le s pogojem, da ostane zasebnim delničarjem odločilen vpliv v trgovinski in tehnični strani poslovanja, dočim ima javni kapital vsaj možnost ugovora proti odločitvam, tičočim se javnih interesov.⁸⁷

Teh prvenstvenih pravic javnega kapitala delniški zakoni načeloma ne priznavajo ter se zadovoljujejo z določbami, veljavnimi za vse delničarje, po načelu, da se mora korporacija javnega prava pokoriti zakonom privatnopravne delniške družbe, če se že posluži njene oblike. Večji poudarek na zaščiti aktivnejšega sodelovanja javnega kapitala je prepuščen statutom (n. pr. glede pluralne pravice glasovanja, važnejše spremembe družbinih pravil, omejevanja prenosnosti imenskih delnic), toda nič bolj (vsaj načeloma), kakor za druge zasebne delničarje. Pač so v nemškem zakonu (§ 12/2) tudi s tega vidika⁸⁸ izjemoma dopustne delnice s pluralno pravico glasovanja „wenn das Wohl der Gesellschaft oder gesamtwirtschaftliche Belange es fordern“. Zakonito je prepovedana odsvojitve delnic, lastnih državnim oblastvom in podjetjem, drugim kot tem v sovj. zakonu (čl. 154, 144), ki posebej ureja tudi mešane delniške družbe.

Druga pravica, in sicer udeležba v upravi ali nadzorstvenem svetu ali vsaj vpliv pri postavljanju družbinih organov je dobila nasprotno velik pomen ter jo zakonodavec bolj ali manj izčrpno ureja. Toda ta pravica je običajna ne samo za delniške družbe z udeležbo javnega kapitala, ampak tudi za zasebne delniške družbe; v javnem interesu je primerno, da si pridobi država ali drugo javnopravno telo vpliv

⁸⁶ Klasičen primer bi bil skupščinski sklep o spremembi predmeta podjetja, ki iz državnopravnih razlogov ni primerna ali je celo škodljiva in bi postala udeležba države brezpredmetna.

⁸⁷ Chéron, l. c., 105.

⁸⁸ Schlegelberger-Quassowski, Aktiengesetz, 2. izd. 1937, k § 12/2 op. 5.

na imenovanje družbinih organov. To je postalo potrebno zlasti pri podjetjih, ki imajo za široke ljudske sloje poseben pomen in jih oskrbujejo s potrebami vsakdanjega življenja n. pr. elektrarne, plinarne, železnice⁸⁹ itd. Najvažnejši in običajni obliki vpliva na določitev družbinih organov sta: imenovanje s strani določne občekoristne ustanove ali javnopravnega telesa, zlasti države in pravica predloga (Delegations-, Presentationsrecht).

Imenovanje družbinih organov se je v literaturi in judikaturi na splošno priznavalo, potrebna je le izrečna statutarna določba,⁹⁰ vendar s pogojem, da ne pripada skupščini izključna pravica izbire na osnovi prisilne zakonske določbe. V našem pozitivnem pravu je imenovanje članov načelstva s strani države ali drugega javnopravnega telesa dopustno analogno kot velja to za družbo z omejeno zavezo (§ 15/3 zak. o dr. z o. z.; čl. 209/7 tz.).⁹¹ Moderno delniško pravo je to pravico razvilo v še večji meri, prav tako pa tudi pravico predloga, s katerim je možno doseči isti učinek. § 292/1 ntz. jo je omejil na ta način, da sme javnopravno telo postaviti le manj kot polovico članov uprave. Isto velja za pravico, da javnopravno telo predlaga skupščini več oseb, izmed katerih skupščina voli. V vsakem primeru mora biti večina uprave izvoljena na skupščini delničarjev.⁹² S tem je vpliv države oz. javnopravnega telesa postavljen izključno v pravni položaj manjšine, kar je v skladu z načelom, da se mora zasebnim delničarjem vedno ohraniti odločilni vpliv pri trgovinski in tehnični upravi družbinega podjetja,⁹³ razen seveda v primeru, če si javnopravno telo pridobi kapitalsko večino.

⁸⁹ Obrazložjenje k § 292 ntz.

⁹⁰ Staub-Pinner, k § 182 op. 25; k § 231 op. 20; Fischer, AG, op. cit., 213; Molitor, Die Bestellung zum Vorstandsmittglied einer AG., Sonderdr. aus Festschrift F. V. Ehrenberg, 1927, 19.

⁹¹ Pisko, op. cit., 598.

⁹² Isto velja po § 311/1 ntz. za nadzorne organe. Zanimiv primer kombinacije možnega sodelovanja javnopravnega telesa v skupščini in upravi (ali nadzorstvu) d. d. nam nudi § 250/3 ntz., ki se doslovno glasi: Prednostne pravice (delnic) so lahko v tem, da smejo imetniki prednostnih delnic postavljati ali predlagati določno število družbinih organov, toda manj od polovice...

⁹³ „Quels que soient les apports respectifs des deux groupes d'actionnaires, privés et publics, l'influence dans la gestion devrait toujours se répartir entre eux de la façon suivante: au groupe privé la prépondérance dans l'administration commerciale et technique de l'affaire; au groupe public le droit, sinon d'imposer des décisions nouvelles, du moins de faire obstacle à des innovations sur des points essentiels touchant aux intérêts publics dont il est le représentant et le défenseur dans la société“, Chéron, op. cit., 105.

Dočim nemški zakon ne pozna tega načina postavljanja družbinih organov, nasprotno ga celo prepoveduje s tem, da daje nadzorstvenemu svetu izključno pravico, da imenuje člane uprave (§ 77), in skupščino, da imenuje člane nadzorstvenega sveta (§ 87),⁹⁴ sta italijanski in švicarski zakon v tem pogledu doslednejša. Prvi ureja v posebnem oddelku delniško družbo z udeležbo države ali drugih javnih zavodov ter dopušča ustanovnemu aktu izrečno možnost, prepustiti imenovanje enega ali več upravnih in nadzornih organov državi ali javnopravnemu telesu (čl. 392), pozna pa tudi primer imenovanja brez kapitalске udeležbe (čl. 393) ter za oba primera postavlja iste norme. Zanimiva je tudi določba, da mora predsednika nadzorstvenega sveta imenovati vedno država, kadar dobi slednja pravico imenovanja enega ali več članov (čl. 394). Tudi švicarski zakon pozna omejitev pristojnosti skupščine glede izbora članov uprave pri „gemischtwirtschaftliche Unternehmungen“, kjer sta udeleženi ali država ali občina in kjer jima je z družbinimi pravili zasiguranih eno ali več mest v upravi (čl. 762 OR). Poleg tega veljajo posebne določbe za podjetja, na katerih ima „Gemeinwesen“ (Bund, Kanton, Bezirk, Gemeinde) poseben javni interes. Četudi javnopravno telo ni udeleženo s kapitalom na družbinem podjetju, mu more biti v družbinih pravilih zavarovana pravica, da pošlje enega ali več zastopnikov med upravne in nadzorne organe.

Težave nastanejo pri vprašanju odslovitve in odgovornosti takih zastopnikov. Če ni pozitivne zakonske določbe, jih sme odsloviti oz. odstaviti i oni, ki jih je imenoval ali predlagal, i skupščina,⁹⁵ če naj skupščina obdrži svojo prvenstveno vlogo; more se in sme se znebiti članov uprave, ki jih je sicer postavilo javnopravno telo, pa vrše svoje posle protivno interesom družbinega podjetja. Področje vpliva javnopravnega telesa načelno ne sme iti predaleč, tako da bi bila družba ogrožena v svoji avtonomiji ali celo izgubila svoj značaj zasebne družbe, kajti največkrat si javnopravno telo iz posebnih prednosti zasebne delniške družbe raje priskrbi nek omejen vpliv na imenovanje članov uprave, in sicer z ali brez kapitalске udeležbe, nego

⁹⁴ S tremi izjemami §§ 25, 88, 89; od njih je najvažnejša druga, da se nekaterim delničarjem ali imetnikom določenih privilegiranih delnic, glasečih se na ime in prenosnih le s pristankom družbe, priznava pravica zastopstva v nadzorstvenem svetu. Na ta način je možna kumulacija delnic s pluralno pravico glasovanja v smislu § 12/2 s pravico zastopstva v nadzorstvenem svetu. Skupno število teh zastopnikov ne sme preseči tretjino vseh članov nadzorstvenega sveta (§ 88/1).

⁹⁵ Wieland, II, 158; Staub-Pinner, k § 231 op. 16, 20.

pa da bi samo ustanovilo svoje podjetje ter ga upravljalo po načelih javnega prava. Osnovna načela delniškega prava mora javnopravno telo upoštevati v vsakem primeru, če se že posluži oblike zasebnega združevanja.

Teh načel se moderni zakoni v splošnem niso držali. Večinoma so prepustili izključno pravico odslovitve tistemu javnopravnemu telesu, ki je člana uprave ali nadzorstvenega sveta tudi postavilo (tako čl. 392/2 it.; čl. 762 OR).⁹⁶ Naš zakonodavec se je odločil (razen §§ 295/2, 314/1 ntz.) za vmesno stališče ter združil interese skupščine delničarjev in javnopravnega telesa na ta način, da nalaga družbi na podstavi skupščinskega sklepa dolžnost, javnopravnemu telesu predlagati odstavitev s točno navedbo razlogov. Če javnopravno telo v enem mesecu člana ne odstavi, more družba vložiti predlog za odstavitev registrskemu sodišču (§§ 295/3 ntz. glede upravnega organa in 314/ntz. glede nadzornega organa).⁹⁷

V ostalem imajo imenovani ali na predlog izvoljeni družbini organi enake pravice in dolžnosti, kakor ostali od skupščine izvoljeni organi (čl. 392/3 it.). Načeloma morajo biti podvrženi v enakem obsegu tudi navodilom in nalogom skupščin ter odgovorni nasproti družbi kakor tudi nasproti delničarjem in tretjim (upnikom). Če se prizna, da jih sme odstaviti le oni, ki jih je postavil ali predlagal, potem mora logično tudi dotični, torej država ali javnopravno telo, prevzeti odgovornost za škodo (prim. švic. OR čl. 762),⁹⁸ in sicer

⁹⁶ Prav to velja za člane načelstva tudi po našem pravu glede na analogni določbi §§ 15/3, 16/3 zak. o dr. z o. z.: Staub-Pisko, k čl. 227. § 5; enako tudi za doseganje italijansko (prim. Vivante, Trattato, II, 270 n. 535) in francosko pravo. Po slednjem je država kot taka član uprave, njen zastopnik je le prosti izvrševalec njene volje. Za njegove pravice in dolžnosti je merodajno službeno razmerje nasproti državi ter iz tega izvirajoče pogodbene obveznosti, Chéron, op. cit., 106, 284 sl.

⁹⁷ Glede možnosti, da nadzorni odbor odstrani člane uprave od njihovih upravnih funkcij gl. § 296/7 ntz.

⁹⁸ Guhl, Das schweizerische OR, 1937, 2 izd. 307. Podobno je prevail tudi italijanski osnutek 1940 odgovornost na državo oz. javnopravno telo (čl. 324). Prim. Obrazloženje: Per quanto riguarda la responsabilità è sembrato giusto che degli atti compiuti dagli amministratori e dai sindaci nominati da tali enti, anche questi dovessero rispondere, posto che ad essi è riconosciuto un particolare ed eccezionale diritto in ordine alla nomina e alla revoca di quelli. Ta določba je iz knjige „Del lavoro“ odpadla glede na čl. 392/3 in glede na poostreno odgovornost upravnih in nadzornih organov. V francoskem pravu pade civilna odgovornost na državo z regresno pravico proti krivcu. Težje je s kazensko odgovornostjo, zlasti glede vprašanja, ali zadene plačilo denarne kazni državo oz. javnopravno telo ali od nje imenovanega organa. Franc. dekret z dne 18. oktobra 1923 je odločil v poslednjem

vsaj za culpa in eligendo. V tem primeru člani uprave niso dolžni položiti varščine (čl. 762/3 OR).⁹⁹ Kajti če je organ odvisen le od onega, ki jih je postavil ali predlagal, ne pa od skupščine, potem je naravno, da prevzame javnopravno telo tudi odgovornost za vso škodo, ki utegne zaradi takega položaja nastati za družbino podjetje, ker interesi družbe niso vedno identični z interesi javnopravnega telesa (zlasti v današnjem gospodarskem sistemu). Ntz. nima švicarskemu zakonu slične določbe; posebno ustanovitev odgovornosti države ali javnopravnega telesa za škodo, ki jo napravi od njega imenovani organ, je opustil glede na specialne primere odgovornosti za ravnanje po nalogu (§ 597) in za zlorabo vpliva (§ 598) ter prepustil nje ureditev posebnim zakonom, ki bi sedaj ali v bodoče urejali posebne primere mešanih podjetij v obliki delniške družbe. Če se že naj državi ali javnopravnim telesom zagotove posebne pravice in s temi skladne dolžnosti, ki presegajo območje zasebnih podjetij in zasebnih delniških družb, potem je smotrnejše to storiti s posebnimi zakoni in z ustanovitvijo posebnih oblik podjetij, ustrežajočih posebnim prilikam, potrebam in namenom, ki vodijo državo in druga javnopravna telesa do tega, da posežejo v področje gospodarskih in prometnih panog, prepuščenih doslej zasebni iniciativi.

22. Pravkar omenjeno načelo so skoro vsi novejši zakoni prevzeli glede enako važnega problema, ki posega globoko v javne interese, namreč glede delavske in nameščenske udeležbe v delniški družbi. S tem je postavljeno vprašanje zaščite delniške družbe oz. družbinega podjetja kot socialnega faktorja (zaposlitev delavstva in nameščenstva) v na-

smislu: Les responsabilités civiles résultant de l'exercice des fonctions d'administrateur, à l'égard de la société et des tiers, incombent entièrement à l'État, sauf à celui-ci à se retourner ensuite, s'il y a lieu, contre ses délégués, si ceux-ci ont été fautifs à son égard. Seules les responsabilités pénales sont encourues personnellement par les délégués. Prim. Chéron op. cit., 285; Croizat, Statut juridique des délégués des collectivités publiques dans les sociétés d'Économie mixte, Ann, 1929, 97 sl.

⁹⁹ Po § 294/1 ntz. je polaganje varščine za člane uprave, ki jih postavlja javnopravno telo, nedopustno ter je izrečno prepovedan njen predpis v društvenih pravilih. Tudi po § 11 uredbe o spremembah in dopolnitvah zakona o Narodni banki z dne 17. septembra 1940 (Sl. l. št. 495/79 iz leta 1940) je razveljavljen čl. 55 zakona o Narodni banki z dne 17. junija 1931 (Sl. l. št. 356/56 iz l. 1931), po katerem so delnice guvernerja, podguvernerjev in članov upravnega odbora služile za njih varščino.

rodnem gospodarstvu. Priznati moramo, da je rešitev problema spremembe delavcev in nameščencev iz odvisnih najemodajalcev delovne sile v prave družbenike (in s tem v dejanske gospodarje podjetja), ki je v vsakem pogledu zaželena, načelno odvisna od socialnih in gospodarskih idej, ki vodijo zakonodavca pri urejevanju pravnih odnosov; v podrejeni vrsti tudi od vsestranske proučitve dosedanjih izkušenj, ki so jih pokazale tkzv. delavske akcije (Arbeitsaktien, actions de travail) v državah, kjer so bile izrečno uzakonjene ter urejene v delniških zakonih s posebnimi določbami. Na splošno se delavska akcija kot sredstvo udeležbe delavcev in nameščencev na podjetju ni uveljavila. To velja predvsem za „Société anonyme à participation ouvrière“ francoskega prava (zak. 26. aprila 1917), ki naj bi služila za vzor organizacije delniške družbe bodočnosti.¹⁰⁰

Zaradi zanimivosti navajam nekaj značilnosti tega zakona. Zakon pozna dve vrsti delnic: actions de capital in actions de travail. Slednje so kolektivna lastnina delavcev in nameščencev, združenih v posebno zadrugo (société commerciale coopérative de main d'oeuvre; izraz ni točen, ker ta „zadruga“ ne opravlja skupnih poslov po načelu vzajemne pomoči članov) in zaposlenih pri družbinem podjetju najmanj eno leto. Zadruga uredi sama s svojim statutom ali s sklepom svoje skupščine način razdelitve dividend, pripadajočih delavskim akcijam. Slednje se glasijo le na ime, vpisane so na ime zadruge ter neodsvojljive za vse trajanje družbe. Člane zadruge zastopajo v skupščinah delniške družbe posebni zastopniki, ki imajo toliko glasov, kolikor odpade kapitala na delavske akcije v razmerju z ostalimi delnicami. Vsaka sprememba statuta v pogledu pravic, ki pripadajo delavskim delnicam, je podvržena odobritvi skupščine zadruge delavcev in nameščencev. Posebno važnost je polagal zakon na udeležbo pri upravi podjetja. V upravnem svetu morajo dobiti svoje mesto tudi zastopniki zadruge in sicer prav tako v razmerju med delavskimi in kapitalskimi delnicami, s tem, da mora biti v svetu vsaj en zastopnik delavcev in nameščencev, če so skupaj trije člani upravnega sveta. Njih civilna in kazenska odgovornost je ista kot za vse upravne organe.

Kljub velikim ugodnostim, ki so delavcem in nameščencem zagotavljale poleg redne udeležbe na dobičku tudi aktivno sodelovanje pri upravi družbe, se je v Franciji na osnovi navedenega zakona ustanovilo le malo družb.¹⁰¹ Na eni strani so ta razvoj razumljivo zavirali veliki kapitali-

¹⁰⁰ „L'association des ouvriers des employés avec leurs patrons, la participation de chacun dans les bénéfices doit être la formule générale de demain“, Pic, Des Sociétés, op. cit., III, 595 n. 1973; Thaller-Perceyrou, Traité, op. cit., I, 461 sl. n. 705; Lacour-De la Morandière, Précis, op. cit., 204 sl.

¹⁰¹ Francoski zakonodavec je na zanimiv način rešil stanje, ki je nastalo na ta način, da francoske delniške družbe, dosedanje kot nove, niso hotele upoštevati zakona iz leta 1917 ter se dosledno držale stare

stični podjetniki, ki se kaj težko odločijo za sodelovanje delavcev in nameščencev pri upravi družbinega podjetja, na drugi strani pa delavci in nameščenci sami ne polagajo velike važnosti na kolektivne prednosti, izvirajoče iz posesti delavskih akcij. Delavec ali nameščeneec, ki si prihrani nekaj več denarja, si raje nabavi navadno delnico, postane polnopravni delničar ter si zagotovi večjo dividendo in prosto razpolaganje z delnico. Na splošno delavci nižje kategorije tudi nimajo dovolj zaslужka, da bi si nabavili delnice, prav tako, kakor je njih delež na dobičku preveč neznamen, da bi vzbudil njih zanimanje. Kakor za danes to brez dvoma drži, ne moremo zanikati, da bi navzočnost delavcev in nameščencev v upravi podjetja ne nudila tudi učinkovite opozicije proti zastopnikom kapitala, ki pod pretvezo delovanja v interesu podjetja uveljavljajo le svoje egoistične koristi. Od tod izvira v nemajhni meri nezaupanje industrijskih krogov proti delavskim akcijam in udeležbi delavcev ter nameščencev kot družbenikov-delničarjev v delniški družbi.

Spričo navedenih razlogov so bili zakonodavci v veliki večini mnenja, da je stvar preuranjena in da jo je bolje urediti s specialnimi zakoni, češ da presega okvir delniškega prava. Tako je menil zlasti švicarski zakonodavec ter namesto delavskih akcij ustanovil možnost drugačne podpore delavcev in nameščencev z že zgoraj omenjenimi socialnimi fondi (Krisenfonds in fakultativni Wohlfahrtsfonds), češ da so največkrat delavci bolj zadovoljni, če jim družba iz svojih dobičkov ustanovi razne fonde za starostno preskrbo, za lajšanje brezposelnosti itd. Nasprotno zakonodavec kneževine Lichtenstein ni šel za prednjim zgledom: uredil je delavske akcije pod vplivom imenovanega francoskega zakona; pozitivni uspehi do danes niso znani. Na osnovi tega zakona sme družba v svojih pravilih odrediti, da tvori določen delež letnega dobička poseben fond za izdajo delnic za delavce in nameščence; oni ustanovijo posebno delavsko zadrugo, ki je v dvomu solastnica delnic in zastopa interese imetnikov teh delnic. Delnice je mogoče izdati v sporazumu z delavci in nameščenci tudi na ta način, da se za njih izdajo uporabi nek določen pridržani del delavskih zaslužkov ter z njimi zamenjajo kapitalske delnice. Delavske delnice se smejo glasiti le na ime ter se ne smejo odsvojiti ves čas zaposlitve delavca in nameščenca, pozneje samo s pristankom uprave, kjer imajo delavci in nameščenci prav tako možnost udeležbe (čl. 272—278). Od novejših zakonov zasledimo le še v italijanskem idejo delavskih akcij in sicer v primeru izrednih delovnih nagrad delavcem in nameščencem. V tem primeru sme družba izdati posebne kategorije delnic ter za nje dolo-

čisto kapitalistične oblike d. d. Glede nekaterih velikih gospodarskih podjetij, ki so posebne važnosti za široke narodne sloje (železnice, vodne energije, kovinska industrija) je predpisal francoski zakonodavec s posebnimi zakoni (z dne 29. oktobra 1921, 16. oktobra 1919, 9. septembra 1919) obligatorno udeležbo države in tudi delavstva in nameščentstva na dobičku (v smislu zak. 1917) za pogoj, da se podeli koncesija. Prim. Pic, op. cit., 597, n. 1974; Chéron, op. cit., 275.

čiti posebne norme, zlasti glede oblike, prenosnosti in pravic delničarjev (čl. 285). Naš ntz. je izdajo delavskih delnic prepustil družbinim pravilom, vendar tudi za nje v vsakem pogledu veljajo prisilne določbe zakona. Proti uvedbi delavskih akcij so se izjavile zlasti Delavske zbornice(!) ter predlagale izpopolnitev specialnih fondov; zato je zakon predvidel posebne rezerve za pokojnine in dobrodelne namene, njih podrobno ureditev pa prepustil statutarnim določbam (§§ 539, 571, 574 ntz.; prim. Obrazložnje k §§ 230, 539 ntz.).

Razumljivo nam postane, če taka polovična rešitev problema ne more ustreči zahtevi po udeležbi elementa „dela“ pri aktivnem vodstvu delniških družb kot oblik podjetij, produkcijskih in socialnih faktorjev gospodarstva. V moderni delniško pravni literaturi opazamo zato vedno bolj tudi zahtevo po kakršni koli pozitivnejši rešitvi tega problema, in sicer iz razloga socialne pravičnosti, če se hočejo odpraviti zlorabe kapitalizma.¹⁰²

VII. Zaščita interesa podjetja.

23. Spričo vedno večjega poudarjanja kolektivistične in transpersonalistične tendence v delniškem pravu in glede na važnost, ki jo predstavlja podjetje, organizirano v obliki delniške družbe, v modernem gospodarstvu, moramo vendar ugotoviti še prej osnovne elemente individualizma in kolektivizma, ki nam jih nudi že sam ustroj delniške družbe, da moremo spoznati v kakšni smeri se morata obe imenovani tendenci očitovati.

Kakor je namreč delniška družba strogo kolektivistično kapitalistična tvorba, ima vendar v sebi elemente čistega individualizma, ki se kaže v imovinski strani pravice članstva. Že Otto von Gierke razlikuje Individualrecht ter Sozialrecht v korporacijskem pravu.¹⁰³ Eden izmed elementov delnice je pravica članstva (Mitgliedschaftsrecht), poleg kvote na osnovni glavnici in delniške listine. Ta pravica članstva obsega vse pravice in dolžnosti, ki pristoje delničarju kot takemu in ki so na eni strani imovinskega značaja (Vermögens-Wertrechte), na drugi strani pa soupravnega ali gospodstvenega značaja (Verwaltungsrechte

¹⁰² Mossa, Per la società anonima italiana, RDC, 1959, I, 521: Le partecipazioni ai puri profitti, le partecipazioni facoltative, affidate al buon piacere dei capi dell'impresa, sono poca cosa. È la società di opere, il destino comune, il diritto della persona che vanno composti in una forma di partecipazione alla complessa vita dell'impresa... Tutto il vecchio rimane nella società anonima se non si fa strada alla partecipazione dei lavoratori.

¹⁰³ Gierke, Die Genossenschaftstheorie und die deutsche Rechtsprechung 1887, 174 sl.; 240 sl.

ali Herrschaftsrechte), po mnenju pristašev organske teorije celo organskega značaja (Organschaftsrechte). Med tem ko so pravice in dolžnosti imovinskega značaja (pravica do dividende in do likvidacijskega dela) strogo individualistične, so pravice in dolžnosti druge vrste (glasovalna pravica, pravica izpodbijanja sklepov skupščine, pravica do obveščanja, manjšinske pravice) kolektivistične, kar velja zlasti za glasovalno pravico, kot najvažnejšo, ki jo ima delničar po samem ustroju delniške družbe in ki mu je po zakonu nikakor ni mogoče generelno odvzeti. Te pravice, zlasti glasovalno pravico naj bi torej delničar ne izvrševal izključno v lastnem interesu, ampak v interesu kolektivnosti delničarjev¹⁰⁴ oz. kakor pravijo pristaši organske teorije, naj bi nastopal v svojstvu organa družbe.

Nova je zahteva po soupoštevanju interesa družbinega podjetja, ki nikakor še ne sledi iz strukture delniške družbe, zgrajene na zamisli, da je interes delničarjev odločilen. Tudi je interes družbinega podjetja neredko nekaj docela različnega od interesa delničarjev, da včasih celo v direktnem nasprotju. Praviloma sicer tudi delničarji streme po ohranjanju podjetja; zato se načelno kolektivistična in transpersonalistična tendenca identificirata s tem, da v današnjem gospodarskem razvoju vedno bolj opazamo poudarek na podjetju kakor na delničarjih.

Ko nam torej gospodarski razvoj narekuje čim večje upoštevanje in razširjanje elementa kolektivizma v delniški družbi, mora biti tudi dolžnost zakonodavca-reformatorja, da delničar svojih članskih pravic ne sme izvrševati le v lastnem interesu, nego v interesu družbinega kolektiva in družbinega podjetja. Egoističnemu interesu delničarja mora biti postavljen nasproti predvsem obči interes podjetja kot pomembnega faktorja narodnega gospodarstva, toda ne kot enakovreden element, ampak v vsakem primeru nadrejen. Ta interes slednjič ne sme biti usmerjen le na posredne naloge in potrebe delniške družbe, nego mora

¹⁰⁴ Gierke, op. cit. 261: „Das Stimmrecht bleibt wengleich ein Sonderrecht auf dasselbe besteht, ein reines Mitgliedschaftsrecht. Es ist dem Aktionär lediglich als Mittel zur Ausübung derjenigen Befugnisse verliehen, welche er als Mitglied der Genossenschaft in Bezug auf deren einheitliche Herrschaftssphäre besitzt. Er erscheint dabei in keiner Weise als Träger eines selbstständigen Einzelwillens, sondern durchaus nur als Mitträger eines einheitlichen Gemeinwillens. Darum soll er das Stimmrecht lediglich im Interesse des ganzen und nicht im eigenen oder fremden Sonderinteresse handhaben.“

biti upoštevan tudi njen bodoči razvoj, kakor tudi očuvana stabilnost njenega podjetja.

Ta prvenstvena zahteva po zaščiti interesov podjetja je povzročila v delniškopravni literaturi celo vrsto problemov in sicer na osnovi ikzv. teorije „Unternehmen an sich“ v nemški doktrini in teorije „ustanove“ (Institution) v francoski. Prikaz najvažnejših vprašanj delniškega prava bi bil nezadosten brez upoštevanja teh dveh teorij, ne glede na to, da v zakonodaji nista imeli pozitivnega odjeka.

Temelj novim idejam v nemški doktrini zasledimo predvsem pri Rathenauu (Vom Aktienwesen, eine geschäftliche Betrachtung, 1917), ki izhaja iz temeljne ideje, da gospodarstvo ni stvar, ki se tiče le posameznikov, ampak stvar družbenega kolektiva, ono ni cilj samemu sebi, ampak sredstvo za dosego skupnih namenov, ni le izvor pravic, ampak tudi odgovornosti.¹⁰⁵

Na osnovi idej Rathenaua razlikuje Geiler¹⁰⁶ 1. javni interes, 2. interes „Unternehmen an sich“, ki kot kolektivna organizacijska tvorba ne združuje samo delničarjev-kapitalistov, ampak tudi nameščence in delavce v enoten organizem, in 3. interes delničarjev, ki mora biti vedno upoštevan, da se vzdrži zaupanje javnosti v investirani kapital. Toda podjetje kot tako zahteva vedno večjo zaščito, bodisi v svojem lastnem interesu, bodisi v javnem interesu, predvsem tudi proti skupščini, v kateri zasledujejo delničarji naravno bolj svoje egoistične interese.¹⁰⁷ Delničarji ne smejo imeti pred očmi le dosege čim ugodnejše dividende, nasprotno: njih glavna skrb bi morala biti dobrobit podjetja kot takega, predvsem pa, kakor sem omenil že v predhodnem poglavju, skrb za gospodarsko funkcijo podjetja v pogledu javnih interesov.

Na tej osnovi grade nekateri celotno teorijo delniškega prava.¹⁰⁸ Proti teoriji „Unternehmen an sich“, ki smatra interes podjetja kot odločilen kriterij v materiji prava delniške družbe, je kmalu nastopila ostra opozicija, češ da je interes delničarjev prvenstveno odločilen. Res teorija niti v osnutkih niti v novem delniškem zakonu (1957) ni imela odločilnega vpliva.¹⁰⁹ Tudi v italijanski¹¹⁰ in francoski¹¹¹ doktrini

¹⁰⁵ Izraz „Unternehmen an sich“ zasledimo najprej pri Haussmannu (Vom Aktienwesen und Aktienrecht, 1928, 25 sl.).

¹⁰⁶ Die wirtschaftlichen Strukturwandlungen und die Reform des Aktienrechts, 1928.

¹⁰⁷ Ludwig, Hauptprobleme der Reform des Aktienrechts, 1929, 12 sl.: 21—27.

¹⁰⁸ Netter, Probleme des lebenden Aktienrechts, 1929, zlasti 15.

¹⁰⁹ Schlegelberger, Juristische Wochenschrift 1950, 3711; Kisskalt, Zur Reform des Aktienrechts, Zeitschrift der Akademie für deutsches Recht, 1954, 20; 1955, 247. Pač osnutek 1950, ki priznava načelo, doslej uveljavljeno v judikaturi, da interes podjetja zahteva, prav tako kakor interesi delničarjev, svojo lastno zaščito.

¹¹⁰ Carnelutti, Eccesso di potere nelle deliberazioni dell'assemblea delle anonime, RDC, 1926, I, 176; Ferri, La tutela delle minoranze nelle società per azioni, Diritto e Pratica Commerciale, 1952, I, 35, 173, 208, 275, 304.

¹¹¹ Percerou: Le régime juridique des sociétés par actions au point de vue du vote privilégié et de la protection des minorités; Rap-

so se pojavile slične ideje, predvsem v korist učinkovite zaščite manjšin. Če se zamislimo v pravo bistvo navedene teorije, ugotovimo prav lahko, da pravi pojem „Unternehmen an sich“ ni drugega kot poudarek juristične osebe v smislu organske teorije Gierkejeve. Delniška družba ni več „družba“, ampak „ustanova“, posebna organizacijska oblika z lastnimi od delničarjev¹¹² osamosvojenimi cilji.

S tem nam je že dana osnovna ideja sorodne francoske teorije „ustanove“,¹¹³ ki je imela v delniškopravni literaturi močan vpliv. Družba je pristašem teorije „ustanove“ proizvod posebnega postopka stvaranja (acte de création); ni pogodba, ampak ustanova, s katero razumejo zamisel o delu ali podjetju, ki se s pomočjo posebno organizirane oblasti, njenih organov in izraza idejnega edinstva članov grupe „ustvarja in ki pravno obstoji v neki socialni sredini.“ Z drugimi besedami, ustanova je zamisel, ki se loči od osebnosti onih, pri katerih se je začela, zato da bi šla v sestav posebne „ureditve poti in sredstev“, sposobnih za njeno objektiviziranje in prived v delo. Ustanova je integracija ene edine zamisli, ki služi kot ideja — vodnica pri tvorbi onega socialnega organizma, v vidu katerega se ta ustanova pojavlja v zunanjem svetu. Odlikuje se s posebno strukturo, ki počiva na hierarhiji in oblasti. Slednja pripada ustanovi in ne osebam, ki so ji potrebne za vršenje te oblasti; ta oblast je s svoje strani znak za razpoznanje ustanove. Pripadnost neki ustanovi ustvarja določne pravice in dolžnosti, ki so kakor subjektivne pravice aktivna in pasivna dobra, vendar so neprenosne; ne morejo biti predmet odrečenja, niti se ne morejo izvrševati po zastopniku. Glede na samostojno življenje ustanove in njeno juristično osebnost obstoje v ustanovi istočasno: središče volje, središče interesa, središče funkcije. Notranji odnosi niso obligacijske narave, nego stvarni in ustavnopravni. Ti poslednji so vsi oni odnosi, iz katerih sestojte „objektivne situacije“ ali status članov in organov in ki so „koristi“ (avantages) in „bremen“ (charges) kot posledice pripadanja dotičnih članov in organov neki določni zajednici. Tudi te ideje niso povsem tuje; zasledimo jih že pri Thaller-

port présente au Congrès international de droit comparé de la Haye (2—6 avgusta 1952), Ann., 1952, 202; David, La protection des minorités, 1929, 41, 105.

¹¹² Landsberger, Der Rechtsgedanke des „Unternehmen an sich“ und das neue Aktienrecht, Zentralblatt für Handelsrecht, 1932, 79, 87.

¹¹³ Prvi pobornik Hauriou, Principes de droit public, 2 izd. 1916; La théorie de l'institution et de la fondation, essai de vitalisme social, v Cahiers de la Nouvelle Journée, 1925; Aux sources du droit, 1935; Précis de droit administratif et de droit public, 12. izd. 1935; Renard, La théorie de l'institution, essai d'ontologie juridique, 1930, 119. Kritika te teorije: Bonnacase, Une nouvelle mystique: La notion d'institution, Revue générale du droit et de jurisprudence, 1931, 241; Duguít, Traité de droit constitutionnel, I, 360; o teoriji ustanove gl. v naši literaturi zlasti Furlan, Problem realnosti prava, ZZR, 1935 (IX), 64; Djordje Mirković, Pravna narava pravila trgovačkih društava, Pravosudje, 1940, 145 sl.; Priroda odnosa koji vezuju organe za zajednicu kojoj pripadaju sa gledišta teorije prisvajanja, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1936, knj. 50, 556 in Đorđe Tasić, Teorija ustanove u Francuskoj, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1934 (knj. XLVI), 475.

ju,¹¹⁴ ki je s svoje strani zopet zelo pod Gierkejevim vplivom. V delniškopravni literaturi je predvsem Gaillard skušal rešiti mnogoštevilne probleme, zlasti o delnicah s pluralno pravico glasovanja, stabilnosti uprave itd. na osnovi institucionalne teorije.¹¹⁵ Odločevati mora torej interes ustanove, ki mora biti *idée d'oeuvre à realiser, idée directrice* (Hauriou). Na tem naj sloni rešitev vseh problemov delniškega prava.

Toda kakor nudita ti dve teoriji marsikaj, kar nam more služiti kot ideja, moramo vendar vedeti, da delniška družba ni cilj sami sebi, niti ne služi, kakor je bilo v dosedanjih zakonodajah, le interesom delničarjev, nego morajo biti slednji v skladu z interesom podjetja ter mu tudi biti v vsem podrejeni. V taki meri so upoštevani tudi delničarji, ki v zaupanju na pravično uveljavljanje svojih interesov vložijo svoj kapital v podjetja delniških družb.

To poudarjanje pretežne zaščite interesa podjetja je danes razumljivo, ker je postalo podjetje to, kar danšnjemu gospodarskemu razvoju edino ustreza: osnova trgovinskega oziroma prometnega prava. V tem pogledu je tendenca danes povsod enaka (s posebnim poudarkom v nemškem in italijanskem pravu), da ne govorimo o sovjetskem trgovinskem pravu, ki je pravo trgovinskih podjetij. Vedno bolj se je začelo proučevati podjetje in to v času nastanka gospodarskega prava in v času, ko je delovno pravo zahtevalo svoje enakopravno mesto poleg državljankega in trgovinskega prava. Gospodarsko oziroma trgovinsko podjetje stoji v sredi tega gibanja in prinaša nove ideje v pravo. Sedanjost in prihodnost trgovinskega prava so v podjetju in to gibanje družijo pravo podjetja in delovno pravo.

Dokler je podjetnik ena oseba, ali kadar se več oseb združi v tako pravno obliko, v kateri ostanejo pravno oni podjetniki, potem v pogledu vezi dolžnosti na osebe ni težav. Kjer pa nastopi kot nosilec podjetja juristična oseba, nastane naravno vprašanje, koliko so posamezne osebe še edino odločilne za upoštevanje interesov. Odgovor na to vprašanje bi bil logično ta, da stoje za pojmovno abstrakcijo

¹¹⁴ Thaller-Perceyrou, *Traité*, op. cit., 207 sl.

¹¹⁵ Gaillard, *La société anonyme de demain*, 1952, 53 sl. Pri tem ni ostal osamljen. Gounot, *L'entreprise industrielle d'aujourd'hui*, 1925; tudi David, *La protection des minorités*, 1929, gradi svojo teorijo o zaščiti družbine manjšine ne malo pod vplivom te teorije; prim. zlasti 50, 51: „la majorité ne doit prendre de résolutions que dans l'intérêt social; l'application de cette théorie au droit des sociétés paraît d'autant plus légitime qu'on a bien souvent fait ressortir le caractère administratif et institutionnel de toutes les sociétés par actions“. Zato prevzema iz upravnega prava idejo „détournement de pouvoir.“

juristične osebe vendar žive osebe, ki ji šele dajo življenje. Vendar je ta preprosti odgovor nevzdržen nasproti vseobči gospodarski važnosti podjetja, pa najsi bo poedinskega ali v obliki delniških družb in drugih zajednic. Če torej pogledamo razmerje med delničarji in upravo oziroma delničarji in delniško družbo, potem je poudarek nujno na podjetju kot gospodarsko važnim produkcijskim faktorjem. Iz tega izvirata dva cilja. Prvič nujnost vezi podjetja na nadrejeni skupni interes, drugič nujnost očitovanja obstoja podjetja ne glede na event. spremembe. Podjetje je postalo tako važno, da če samo ne postane pravni subjekt, je vsaj podjetnik oziroma nosilec - lastnik podjetja, potisnjen docela v ozadje.¹¹⁶

Te ideje, ki si danes krepko utirajo pot v evropski pravni znanosti, imajo svoj izvor ne samo v italijanski¹¹⁷ nego tudi v moderni nemški trgovinskopravni literaturi. Tako je že Otto Schreiber¹¹⁸ postavil kot program trgovinskega prava: pravo podjetij; vprašanje je v nujni zvezi z diskusijo Hansa Oppikoferja¹¹⁹ o pravni enotnosti trgovinskega podjetja.

Trgovinsko pravo podjetja se je razširilo po vsej Evropi. V tem zgodovinskem času je nastalo gospodarsko pravo, ki je dalo novo osnovo zlasti nemškemu pravnemu sistemu.¹²⁰ Tudi v ruski socialistični revoluciji se je povzdignil sistem trgovinskega prava, osnovan na privatnih in javnih podjetjih, ki tvorijo socialistično gospodarstvo.

¹¹⁶ Krause, Kaufmannsrecht und Unternehmensrecht, ZHR, 1938 (105), 121; drugače Heymann, Die Beziehungen des Handelsrecht zum Zivilrecht, 1932, 39 sl., ki poudarja podjetniško funkcijo kot osnovno idejo gospodarskega prava; tudi Eckardt, ZHR, 94, 30; Jessen, Unternehmen und Unternehmensrecht, ZHR, 96, 37, 50, 61. Značilna je sledeča pripomba Krausejeva op. cit. 126: „Das 20. Jahrhundert schickt sich an, die Entwicklung abzuschliessen und auf eine neue Stufe zu heben. Es gleicht nicht mehr eine Reihe von Wirtschaftszweigen dem Handel an, sondern sieht die Einheit aller gewerblichen Tätigkeit mit dem Kern der Produktion, um die sich alles andere lagert. Und es stellt als deren Träger den Unternehmer in den Mittelpunkt — nicht der spekulative Charakter — — sondern die Funktion des Unternehmers im Volksganzen.“

¹¹⁷ Mossa, Problemi fondamentali del diritto commerciale, RDC, 1926, I, 253, zahteva nujno upoštevanje podjetja kot osnove celotnega trgovinskega prava. V tej zvezi so pomembni nadaljnji njegovi spisi: Saggi per il nuovo codice di commercio. Annuario di diritto comparato, 1927, I, 170 in zlasti Impresa nell'ordine corporativo, 1935. Napori so kronani z uspehom in knjiga „Del lavoro“, ki vsebuje glavni del trgovinskega prava, je zgrajena dosledno na teh glavnih zahtevah.

¹¹⁸ Grundgedanken zum System eines künftigen Handelsrechtes (Veröffentlichung der Vereinigung der Handelsrechtslehrer deutscher Hochschulen) 1928, 41.

¹¹⁹ Unternehmensrecht, 1937.

¹²⁰ Hedemann, Deutsches Wirtschaftsrecht, 129. Tudi ntz. (§ 2), prevzema v mnogem idejo trgovinskega podjetja ter daje vzgled reformatorjem.

V socialistični državi trgovinsko pravo ne propade, nego se pretvori v pravo, ki je odraz revolucionarnega čustva.¹²¹

Važnost podjetja še neprimerno bolj raste pri delniških družbah. Če je podjetje osrednja točka trgovinskega prava, potem je nujno, da tudi delniško pravo izhaja iz koristi podjetja, kot interesom delničarjev nadrejenega faktorja, posebno v današnjem gospodarskem razvoju, ko bi moralo biti izvrševanje zasebnih pravic podrejeno dobrobiti narodnega, državnega in družbenega kolektiva. Tako torej moramo razumeti vse nove tendence delniškega prava tudi v zvezi z zahtevo očitovanja družbinega podjetja.

24. Zakonodavec - reformator, ki hoče zaščititi v največji meri interese podjetja, obenem pa spraviti s tem interesom v harmonično celoto vse druge interese, izvirajoče iz osnovnih idej delniške družbe (delničarjev, upnikov), mora izvesti čim pravičnejšo organizacijo delniške družbe. Ta organizacija predstavlja najvažnejše sredstvo za doseg tega cilja. Razvoj gospodarskega življenja postavlja nasproti demokratičnemu načelu enakosti delničarjev interes podjetja; njega uveljavljanje nudi največje zagotovilo,¹²² da se izloči škodljivo nasprotje med upravo in ravnatelji, stremečimi za neomejeno svobodo udejstvovanja v družbi ter delničarji (zlasti malimi), ki s svoje strani zahtevajo učinkovito zaščito svojih interesov.

Interes podjetja imperativno zahteva stalnost družbinega vodstva; ona mora biti zavarovana pred vedno spreminjajočo se kapitalsko večino, sestavljeno iz mase „delničarjev - nomadov“. Strogo je treba ločiti delničarje, ki prispevajo samo svoje kapitale ter iščejo le vir dohodkov, od onih, ki želijo aktivno sodelovati pri vodstvu družbinega podjetja. Potreba harmonične skladnosti družbinega vodstva z interesom podjetja, kakor tudi z interesi delničarjev (in upnikov) zahteva večji stalnosti ustrezno kontrolo in odgovornost tako družbinih organov kakor vseh, ki bi mogli zlorabiti svoj položaj in vpliv v škodo interesov delničarjev in družbinega podjetja. Skratka, družbino vodstvo mora imeti pred očmi prvenstveno interes podjetja in sicer tako glede trenutnega njegovega stanja kakor v pogledu bodočega razvoja. Upoštevanje interesa družbe in družbinega podjetja ima posredno nujno za posledico tudi uvaževanje interesov celokupnosti družbinih članov-delničarjev in vsakega posameznega delničarja. Tako postavljena

¹²¹ Gordon, *Système*, op. cit., 185 sl.; Mossa, *Contributo al diritto dell'impresa*, 1941, 27, 28.

¹²² Kunz, *Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, 1927, I, 445; *Ann.*, 1958, 19.

zahteva nam nudi slednjič rešitev vprašanja, ali so delničarji dolžni izvrševati svoje članske pravice tudi le v interesu podjetja, v tem smislu, da sicer morejo pri tem zasledovati tudi svoje osebne koristi, ki pa nikakor ne smejo biti protivni in škodljivi interesom podjetja.

Tako pride upoštevanje transpersonalistične in kolektivistične tendence v delniškem pravu do polnega izraza. To stališče nudi z druge strani zakonodavcu še večjo možnost, da spravi v sklad določbe zakona s potrebami življenja ter izloči iz življenja delniških družb v največji možni meri vse one pojave, ki so postali vir zlorab v škodo delničarjev, upnikov, družbinega podjetja in narodnega gospodarstva.

(Dalje prihodnjič.)

Italijansko trgovinsko pravo.

Dr. Milan škerlj.

A) Dosedanje zakonsko stanje.

1. Prvi trgovinski zakonik zedinjene Italije iz l. 1865. je bil v glavnem posnetek Napoleonovega Code-a de commerce, kar je bilo prirodno, kajti Napoleonovo trg. pravo je veljalo v velikem delu Italije tudi še potem, ko so bile propadle njegove državne tvorbe. Drugi, tačas še veljajoči trg. zakonik iz l. 1882. je mnogo bolj samostalna in kritična tvorba na podstavi najvažnejših tedaj veljavnih tujih trg. zakonov, tudi nemškega — v obliki, ki še velja pri nas —, z upoštevanjem potreb domovine, domače prakse in domačega pravnega čuta.

2. Trg. zakonik 1882 je razdeljen na štiri knjige. Prva knjiga obdelava v 16 naslovih obče določbe, trg. posle, trgovce, trg. knjige, mešetarje, trg. obveznosti v obče, kupoprodajo, report, trg. družbe in trg. združitve, menico in ček, kontokorent, trg. nalog in komisijo, prevozno pogodbo, zavarovalno pogodbo, zastavo, javna skladišča, skupaj 479 členov. Obsežnejši naslovi so razdeljeni na poglavja (capo), ta na odseke (sezione) in ti na §§.¹ Deveti naslov obsega v prvem poglavju trg. družbe, v drugem trg. združitve. Način ureditve družbenega prava je bistveno različen od načina nemškega trg. zakonika. Dočim le-ta ureja vsako obliko družbe posebej, je v ital.

¹ § je torej oddelek, ki lahko obsega po več členov. Ta način delitve je ostal v načrtih novega trg. zakonika in v novem Codice civile.

zakoniku iz l. 1882. snov obdelana mnogo bolj sistematski. V 1. odseku so dane splošne določbe, ki naj veljajo za vse oblike trg. družb, v 2. odseku splošne določbe o obliki družbene pogodbe, v tretjem posebne določbe za posamezne oblike družb in sicer v § 1 za javno trg. družbo (società in nome collettivo), v § 2 za komanditno družbo (società in accomandita semplice), v § 3 za delniško družbo (società anonima). Četrty odsek daje določbe, ki so skupne delniški in komanditni delniški družbi (società in accomandita per azioni), § 1 o ustanovitvi (costituzione) družbe, § 2 o upravniki (amministratori), § 3 o skupščinah (assemblee generali), § 4 o delnicah (azioni), § 5 o obveznicah (obbligazioni), § 6 o bilanci, § 7 o nadzornikih (sindaci). Peti odsek govori o izključitvi (esclusione) družbenikov, o razdoru (scioglimento) in spojitvi (fusione) družb. Šesti odsek ureja likvidacijo družb, v § 1 daje obče določbe, v § 2 določbe za personalne, v § 5 za kapitalske družbe. V 7. odseku so urejene gospodarske zadruge (società cooperative), v 8. odseku je nekaj določb za družbe občega drž. prava in za tuje družbe. Kar se tiče zadrug, treba pomniti, da za nje ni, kakor po našem pravu, značilna posebna oblika, marveč „vzajemnostni“, kooperativni namen; osnujejo se lahko v obliki katere koli trg. družbe, kolikor ni zanje z zakonom določeno kaj posebnega. — V drugem poglavju obdeluje 1. odsek „associazione in partecipazione“, ki je blizu naši tajni družbi, 2. odsek vzajemne zavarovalne združitve (associazione di mutua assicurazione). Tretje poglavje — kazni za kršitev določb o družbah — je v celoti nadomeščeno s kr. dekretom iz l. 1950 (uzak. 1951). — Z navedenim sistemom določb za družbe je dosežena znatna skrajšava zakona, razen tega ni dvoma, da sili taka sistematska obdelava zakonodavca k globlji proučitvi snovi. Slaba stran je, da prestroga znanstvena sistematika zlasti nepravniku znatno otežuje uporabo zakona.²

3. Celi 10. naslov je nadomeščen s kr. dekretoma iz l. 1953., s katerima sta bila recipirana, ne brez sprememb in z mnogimi dopolnitvami, ženevska enotna zakona o menici in o čeku.

4. Omenil bi še, da so določbe o „institorjih“, drugih trg. pooblaščenih (rappresentanti) in trg. potnikih (com-

² To omenjam, ker se je pojavilo vprašanje porazdelitve snovi o družbah tudi pri izdelavi novega jsl. trg. zakonika in se je po želji iz krogov praktikov rešilo tako, kakor je rešeno v sedanjem našem trg. zakoniku. Tudi novi ital. Codice civile, libro dell'impresa e del lavoro je zapustil dosedanji ital. sistem, gl. spodaj C.

messi viaggiatori) v 12. naslovu (trg. nalog in komisija) in da so določbe o institorjih sicer sorodne našim določbam o prokuri, vendar je nekaj važnih razlik.

5. Druga knjiga (o pomorski trgovini in plovbi, čl. 480 do 682) obsega v glavnem privatnopravno snov, javnopravna snov je urejena v posebnem „Codice per la marina mercantile“. Tretja knjiga obravnava stečaj (fallimento) trgovcev v čl. 685—867, v četrti knjigi (dell'esercizio delle azioni commerciali e della loro durata, čl. 868—926) daje prvi naslov v treh poglavjih obče določbe o uveljavljanju trg. zahtevkov, določbe o zaplembi, rubežu in sodni prodaji ladij in posebne določbe za stečajni postopek, drugi naslov pa ureja zastaranje.

6. K trg. zakoniku je istega l. 1882. izšla izvršilna uredba (regolamento per l'esecuzione del codice di commercio).

7. V teku skoraj 60 let je izšlo mnogo zakonov, kr. dekretov itd., ki spreminjajo ali dopolnjujejo trg. zakonik. Nekateri zakoni so že omenjeni, od starejših naj še omenim zakon o borzah in mešetarstvu (1913), zakon o poravnavi izven stečaja in o postopku v malih stečajih (concordato preventivo, procedura dei piccoli fallimenti, 1905), oba novelirana in dopolnjena. Gospodarske razmere, nastale med vojno 1914—1918 in po nji in še bolj zmagi fašistične ideologije in zlasti fašistično razumevanje gospodarskega življenja in njega ureditve so izzvale od l. 1915. naprej cel val novih določb, ki se tičejo, da omenim samo nekatere, poslovne sposobnosti omožene ženske, delniških družb, vrednostnih papirjev, zaščite štednje, zaupniških in pregledniških družb, gospodarskih zadrug, pomorske zakonodaje — deloma na temelju mednarodnih konvencij —, trg. prava v kolonijah, zenačitve trg. prava v novopridobljenih pokrajinah itd.

B) Stremljenje za reformo trg. zakonika.

8. Dasi je bil trg. zakonik iz l. 1882. v celoti dovolj dober, so se z razvojem gospodarskega življenja v zedinjeni Italiji kmalu začele kazati posamezne slabe strani in že mnogo let pred vojno 1914—1918 se je pojavila kritika, ki je zahtevala spremembe; razen tega je ne glede na take izvirne hibe trg. zakonika tudi potrebnost številnih dopolnilnih novel dokazala, da zakon ne ustreza več življenju; tako se je začelo reformno delo, ki naj bi bilo spremenilo važne dele trg. zakonika ali celo ves zakonik. Ne morem se tu

baviti s starejšimi takimi prizadevanji, omejujem se na glavne stopnje razvoja po vojni 1914—1918.

I. Progetto preliminare per il nuovo codice di commercio.

9. Takoj po vojni, že l. 1919., je bila z min. dekretom postavljena komisija z nalogo, da predloži reformo velja-joče trg. zakonodaje, predsednik je bil prof. Cesare Vivante. L. 1922. je komisija predložila predhodni načrt za trg. zakonik z obrazložitvijo („Vivantejev načrt“). Iz obrazložitve bi omenil, da je komisija zanikala vprašanje, ali ne kaže spojiti snov trg. zakonika s snovjo občega državljskega prava; razlog je bil, da je stanje razvoja obeh pravnih področij jako različno; ko bi se čakalo, da sezori občna teorija obveznosti in pogodb, bi se morala odložiti nujna reforma trg. zakonika. Izpuščene so v Vivantejevem načrtu določbe pomorskega in stečajnega prava; za prvo je bila postavljena posebna komisija, ki naj bi odločila, ali naj se pomorsko pravo uredi s posebnim zakonom ali kot del trg. zakonika;³ za drugo je prodrla misel, da naj stečaj ne bo pridržan trgovcem, marveč naj postane splošno „civilen“, kakor je bil v bivšem avstrijskem pravnem območju. Tako je Vivantejev načrt mesto dosedanjih 926 obsegal le 656 členov.

10. Razdeljen je bil Vivantejev načrt na uvodne določbe: pravni viri in trgovinski posli (atti di commercio, prim. čl. 271, 272 t. z.) in štiri knjige. Prva govori o osebah in sicer v prvem delu o trgovcih sploh. Nova so poglavja o firmah (ditta), o trg. registru, o mejah tekme, o trgovčevih pomočnikih — v to poglavje so sprejete določbe o institorjih in potnikih —, in o agentih. V drugem delu so urejene trg. družbe. Sistem trg. zakonika ni bistveno spremenjen. Dodano je poglavje o družbah z o. z., poglavje o zadrugah („società cooperative“) je zamenjano s poglavjem „società a capitale variabile“, razlika je bolj v imenu kot v stvari. Poglavje o združitvah (associazioni) je opuščeno, vzajemne zavarovalnice se imenujejo „società di mutua assicurazione“, „tajna družba“ je prenesena v tretjo knjigo. V podrobnostih pa je jako mnogo prav važnih sprememb, zlasti so močno postrožene določbe o delniških družbah. — Druga knjiga obravnava pod naslovom „kreditni papirji“ (titoli di credito) najprej imenske, imetniške in ordrske

³ Prodrlo je mnenje, da treba posebnega zakonika; pred kratkim je bil razglašen in ureja tudi zračno pravo.

papirje splošno, za tem menico in ček. tu se pozna vpliv haaških konferenc; krožni ček ni urejen, ostale naj bi bile določbe kr. dekreta iz l. 1919. Tretja knjiga — trg. pogodbe — dodaja materiji trg. zakonika poglavja o bančnem depozitu, o podjetniški (delovršni) pogodbi (appalto), o prevozu oseb in o javni prevoznih službi. V četrti knjigi je urejeno zastaranje, prvi naslov 4. knjige sedanjega trg. zakonika je izpuščen.

II. Codice di commercio, progetto.

11. Dasi je pomenil Vivantejev predhodni načrt znaten napredek proti veljajočemu trg. zakoniku, ni obveljal; pokazala se je potreba še bolj korenitih sprememb in dopolnitev. L. 1924. je bila s kr. dekretom postavljena nova komisija, da pripravi načrte za popravljen državljanski zakonik in za nove zakonike o civilnem postopku, o trgovini in o trg. mornarici. Vsakega teh načrtov naj bi bila izdelala posebna podkomisija; podkomisiji za načrt trg. zakonika je predsedoval Mariano d'Ameglio, prvi predsednik kasacijskega sodišča. Novembra l. 1925. je komisija predložila svoj načrt („D'Amegliov načrt“). V obrazložitvi je med drugim naglašeno — že Vivante je bil na to opozoril — da se treba pri reformi ozirati na dobre strani trg. pravnih norm, ki veljajo v novih pokrajinah. Seveda se je podkomisija okoristila tudi z zakonodajo drugih držav in s studijami o primerjalni zakonodaji in o mednarodni zenačitvi zakonov. Zamisel enotnega obligacijskega zakonika je bila v bistvu zavrnjena že s samo postavitvijo podkomisije za načrt trg. zakonika, vendar je podkomisija še posebej poudarila, da se sicer razlike med poljedelskim — civilnim — na eni, trgovinskim in industrijskim gospodarstvom na drugi strani postopno izravnava, da so pa v nekaterih pokrajinah še vedno globoke in se počasi manjšajo, tako da bi bilo nevarno bodisi poljedelskim krogom naložiti zakon, izdelan po potrebah trgovine in industrije, bodisi zadržati razvoj trgovine in industrije s statičnim zakonom, ki bi ustrezal potrebam poljedelskega sveta.

12. D'Amegliov načrt je razdeljen na pet knjig: o osebni, o trg. obveznostih in pogodbah, o kreditnih papirjih, o poravnavi in stečaju, o kaznih. Določbe o poravnavi in stečaju so torej sprejete v trg. zakonik, to se pravi, da se uvede poravnava ali stečajno postopanje samo o trgovčevi imovini. Druga in tretja knjiga sta zamenjali red, kar je sistematski pravilno. Določbe o kaznih so spojene v po-

seбно knjigo, obratno so določbe o zastaranju uvrščene v poglavja o posameznih pravnih institutih. Tudi ta sprememba ni napačna. V prvem delu prve knjige je ostal sistem Vivantejevega načrta. Podrobneje je izdelan naslov o firmi; precej spremenjeni so predpisi za trg. register, ki ga po obeh načrtih vodijo trg. zbornice; prekršitev mej tekme se imenuje nedopuščena tekma (*concorrenza illecita*); znatno podrobnejši so predpisi o institorjih. — Tudi v drugem delu prve knjige ni važnejših sistematskih sprememb, še bolj pa je poudarjeno, kaj je skupno vsem trg. družbam ali vsaj nekaterim njihovim vrstam. Namesto „družbe s spremenljivo glavnico“ je zopet uvedena „zadružna družba“; kot njen znak je posebno naglašena vzajemnost; osnuje se lahko v obliki javne ali delniške družbe, na vsak način pa veljajo zanjo v nekaterih pogledih določbe o delniški družbi in seveda pred vsem določbe, ki jih načrt izrečno daje za zadruga. — Vrstni red naslovov v drugi knjigi je spremenjen, nova sta naslova o otvoritvi kredita in o spediciji. — V tretji knjigi je urejen tudi krožni ček. — V četrti knjigi je po zakonu iz l. 1905. urejen tudi stečaj malih trgovcev. — Peta knjiga je razdeljena na naslove o kaznivih dejanjih zoper določbe o trg. registru, o nedopuščeni tekmi, o mešetarjih, o trg. družbah, o čeku, o stečaju.

13. D'Amegliov načrt je v celoti boljši od Vivantejevega. Na mnogih mestih so določbe popravljene in dodane so smotrne nove, tudi razvrstitev je vobče pravilnejša. Določbe o delniških družbah so v primeri z Vivantejevim načrtom blažje. D'Amegliov načrt je znatno vplival na mnoge določbe novega jsl. trg. zakonika.

III. Codice di commercio, progetto ministeriale.

14. D'Amegliov načrt pač glavno zato ni postal zakon, ker ni bil dovolj v skladu s fašističnimi načeli in pogledi na gospodarstvo in korporativno ureditev države, ki so se končno oblikovali prav v tistih letih. Preteklo je precej časa, v katerem so se nova načela preskušala v življenju, l. 1940. pa je izšel nov načrt, ki dosledno prilagoduje trgovinskopravne institucije novemu redu. Čl. 15 pravi, da je „trgovec v organizaciji in izvrševanju podjetja podvržen korporativni disciplini po predpisih poklicne kategorije, kateri pripada, in po občih načelih, ki jih izraža „Carta del lavoro“. Načrt se deli na šest knjig. Prva — splošne določbe — v prvem naslovu ne določa, kdo je trgovec in ne

našteva vrst trg. poslov, marveč izhaja od pojma trg. podjetja (*impresa*); trgovinska je vsaka kot podjetje organizovana delavnost, ki so ji predmet določne „operacije“. Izvzeta je poljedelska in živinorejska delavnost, tudi če je organizovana kot podjetje, pač pa je, z določnimi pogoji, trgovinska tudi predelava in odsvajanje poljedelskih in živinorejskih proizvodov. Trgovinsko ni poklicno izvrševanje rokodelstva, pač pa poklicno izvrševanje prodaje blaga na drobno v obliki male trgovine in poklicno opravljanje mešetarstva. Razen tega pozna načrt absolutne trg. posle: odnošaji, ki nastajajo iz kroženja kreditnih papirjev, borzne terminske pogodbe o takih papirjih, odnošaji, ki se tičejo morske in vzdušne plovbe. — Pravni viri so poleg trg. zakonika in drugih trg. zakonov in uredb trg. določbe državljanskega zakonika, korporativne norme, kolektivne pogodbe o delu in kolektivni gospodarski sporazumi trg. pravne vsebine — ti trije viri lahko derogirajo dispozitivne določbe trg. zakona —, slednjič trg. običajno pravo, ki ne more derogirati prisilnih določb niti sploh zakonov, korporativnih norm, kolektivnih pogodb o delu in kolektivnih gospodarskih sporazumov. Osnovni pojem je torej „podjetje“, ki ni definirano. Obrazložitev se sklicuje na pojem, ki ga dajejo gospodarstveniki: „podjetje kot organizovana delavnost“ (str. 12). Drugi naslov govori o trgovcu kot nosilcu podjetja; tretji o njegovih splošnih dolžnostih (registracija, knjige), četrti naslov uvaja, ne da bi ga definiral, pojem „azienda“, rekli bi morda „trgovina“, ne v abstraktnem, temveč v smislu skupnosti konkretnih sestavin trgovanju namenjene imovine.⁴ Prav v tem smilu daje načrt določbe o odnošajih, ki jim je predmet „azienda“, torej o prenosu „trgovine“, o učinkih prenosa na dolgove, terjatve, tekoče posle, o prehodu *mortis causa*, o užitku in zakupu itd., določbe ki jih pri nas pogrešamo in ki jih je le deloma dala tretja novela. Razen tega so v tem naslovu urejeni firma, tovarniški in trg. žigi, nedopuščena tekma. K naslovoma o trgovčevih zastopnikih in mešetarjih ni posebnega pripomniti, poglavje o trg. agentih je preneseno v tretjo knjigo. Trg. register naj vodijo zborna sodišča prve stopnje (tribunale), v podrobnostih je precej razlik od našega sedanjega, manj od novega jsl. trg. zakonika.

15. Bistvene so spremembe v drugi knjigi (trg. družbe in združitve). Splošne določbe so skržene na tri člene. Trgo-

⁴ Seveda „aziende“ poljedelskega podjetja ne bomo mogli imenovati „trgovino“.

vinska je tista družba, ki ji je predmet trg. podjetje; brez ozira na predmet podjetja so trgovinske javna trg., komanditna, delniška, komanditna delniška in družba z o. z., če so zakonito ustanovljene. Trgovci so torej zlasti lahko tudi združitve, ki niso trg. družbe v tradicionalnem smislu, ker niso zakonito ustanovljene, če jim je predmet delavnosti trg. podjetje, toda one niso pravne osebe; za nje veljajo poleg pogodbe določbe državljanskega prava, kolikor niso spremenjene z določbami 11. naslova druge knjige. Vsaka v načrtu navedena „prava“ trg. družba je obdelana bolj samostalno kot v sedanjem zakonu in prejšnjih načrtih, skupne določbe za vse vrste družb so odpadle. Vendar pa načrt še daje skupne določbe za javno trg. in za navadno komanditno družbo. Obširen in posebno podrobno izdelan je naslov o delniški družbi; rekel bi, da se mu pozna precejšen vpliv novega nemškega delniškega zakona. Spremembe proti zakonu in prejšnjim načrtom so velike, že samo ime je spremenjeno v „società per azioni“, priznan je koncesijski sistem,⁵ dan je vzorec razporeditve bilance, dani so točni predpisi za ocenitev imovinskih predmetov v inventarju, urejene so družbe narodne važnosti in družbe z udeležbo javnih teles, itd.⁶ Kar se tiče zadrug, se tudi ta načrt drži sedanjega zakona, pripuščena pa je za „cooperative“ tudi oblika družbe z o. z., v podrobnostih je precej razlik. — Nabavni, proizvodni, prodajni konzorciji so združitve več podjetij iste ali sorodnih poslovnih strok; namen jim je ureditev nabav, proizvodnje ali prodaje. V prvi vrsti veljajo zanje posebni zakoni, načrt daje le subsidiarne določbe.

16. V tretji knjigi so urejene trg. pogodbe. Splošne določbe sedanjega zakonika in prejšnjih načrtov so odpadle, načrt je zamišljen kot dopolnitev obligacijskega dela (občega) državljanskega zakonika; načelno daje določbe samo za tipično trg. „operacije“, za operacije, ki so redno predmet v to svrhu organizovanega podjetja, in za absolutne trg. posle, izvzemši posle, ki so v zvezi z morsko in vzdušno plovbo. V 1. naslovu dosledno ni več določb o trg. kupu sploh, temveč le o „prodaji po listinah“, o prodaji na obroke in o prodaji strojev znatne vrednosti; v drugem (novem) naslovu so določbe o dobavljalni pogodbi (somministrazione), ki so ji pa predmet ne samo stvari, marveč tudi

⁵ Uveden s posebnim zakonom že l. 1935.

⁶ V zadoščenje nam je lahko, da se da prav ob tem novejšem načrtu spoznati, kako sodobne in napredne so tudi mnoge določbe o delniški družbi v novem jsl. trg. zakoniku.

„usluge“ — servizi;⁷ v tretjem določbe o terminskih pogodbah o vrednostnih papirjih (novo) s poglavji o terminski prodaji in o reportu. Nadaljnji naslovi so dokaj v skladu s prejšnjima načrtoma, nov je še naslov o hotelski pogodbi (contratto d'albergo). Popolnitev s tremi novimi naslovi je veliko izboljšanje; ni pa, po mojem mnenju, baš izboljšanje, da je v naslovu o zavarovalni pogodbi opuščen sistem d'Amegliovega načrta in zopet sprejet sistem sedanjega zakonika. Izpuščene so določbe o zastavi izvzemši lombard kot bančni posel. V podrobnostih je seveda jako mnogo več ali manj važnih sprememb in dopolnitev.

17. Četrta knjiga daje določbe o kreditnih papirjih: obče določbe, imetniški, imenski, ordrski papirji, trasirana menica, lastna menica, ček, krožna lastna menica in krožni ček. Naslova o menici sta skoro brez sprememb prevzeta iz novega italijanskega meničnega zakona iz l. 1955. — ženevski enotni menični zakon; v bistvu velja to tudi za ček, kolikor se tiče snovi urejene v ženevskem enotnem čekovnem zakonu, vendar niso ponovljene temveč le citirane meničnopravne določbe, ki veljajo tudi za ček (indosament, dospeltek, plačilo, protest, regres itd.). Iz zakona o čeku so v bistvu prevzete tudi ostale določbe te knjige.

18. Peta knjiga ureja v prvem delu stečaj. Neplačevit trgovec pride v stečaj, če ni pogojev, da se mu dovoli upravna likvidacija, trg. družba ne more priti v stečaj, če posebni zakoni za primer neplačevitosti odredjajo upravno likvidacijo. V posebnem naslovu je urejen sumaren postopek za male stečaje trgovcev. V drugem delu je urejena poleg predstečajne poravnave kot novost uprava pod nadzorom (amministrazione controllata), ki spominja na naše „poslovno nadzorstvo“ iz časov minule svetovne vojne. — Šesta knjiga vsebuje kazenske določbe; vanjo so prevzete tudi kazenske določbe zakonov iz l. 1950, št. 995 in 1951, št. 660, (določbe o stečaju itd. in kazenske določbe za trg. družbe).

C) Končna reforma.

19. Dasi so motivi vseh treh navedenih načrtov kot neprimerno zavrgli spojitev trg. zakonika z (občim) drž. zakonikom, je ta misel na kraju le zmagala v novem enotnem državljanskem zakoniku. Pravo oseb v trgovini in z njim

⁷ Gre zlasti za pogodbe o dobavi električnega toka, plina, vode, lahko pa spadajo sem pogodbe n. pr. o odvažanju smeti, o pranju perila itd., načrt je zajet prav široko. Ta popolnitev znači velik napredek, ker ureja sila važno snov, ki doslej ni z zakonom urejena.

družbeno pravo je prešlo v drž. zakonik, knjigo o podjetju in delu (*dell'impresa e del lavoro*), strogo obveznostnopravna vsebina dosedanjega trg. zakonika in načrtov pa v drž. zakonik, knjigo o obveznostih. Razlogov ne vem navesti, obrazloženja k tema dvema knjigama drž. zakonika še niso izšla.⁸

20. Prvi naslov knjige o podjetju in delu govori o delu in o poklicnih stanovih v korporativnem redu. Delo je zaščiteno po načelih *Carte del lavoro* v vseh oblikah, v katerih je organizovano ali se izvršuje. Poklicne kategorije so urejene z zakoni, reglemami, vladnimi naredbami in statuti zakonski priznanih poklicnih združb, poklicno izvrševanje gospodarskih delavnosti (*attività economiche*) z zakoni, reglemami, korporativnimi normami in tarifami, izdanimi po zakonski priznanih poklicnih združbah. Korporativne norme so korporativne uredbe, kolektivni gospodarski sporazumi, kolektivne delovne pogodbe in izreki delovnih oblastev v kolektivnih sporih. Za te pravne vire daje zakon podrobnejše določbe, zlasti za kolektivne delovne pogodbe. — Drugi naslov govori o delu v podjetju. Ni pa definirano podjetje, temveč podjetnik: kdor poklicno opravlja gospodarsko delavnost, organizovano za proizvodnjo ali izmenjavo dobrin ali uslug (*servizi*). V prvem poglavju so strogo v duhu korporativnega reda splošne določbe v vodstvu podjetja, o sodelovanju v njem, o odgovornosti podjetnika in o nasledkih, če ne spolnuje svojih dolžnosti, o delovnem razmerju in o pravicah obeh strani v njem, z mnogimi podrobnostmi o plači, marljivosti, zvestobi delavca, o nočnem in izrednem delu, o odmoru, bolezni, nezgodi, zavarovanju, razdoru razmerja, odpravnini, spričevalu, konkurenčni klavzuli, o vajencih itd. V drugem poglavju so določbe za poljedelska podjetja, ki nas tu ne zanimajo. Važno je za nas tretje poglavje: o podjetjih, ki se morajo vpisati v register podjetij (torej ne: trg. register) in o vpisu v register. Register vodi poseben urad pod nadzorstvom sodnika, ki ga določi predsednik

⁸ Za knjigo o podjetju in delu je bil izdelan predhodni načrt, ki nosi letnico 1941; komaj nekaj tednov pozneje (30. januarja 1941) je bila knjiga o podjetju in delu že sankcionirana. V teh par tednih je načrt doživel v mnogih delih in zlasti v mnogih podrobnostih dokaj korenite spremembe, obča načela so seveda ostala skoro nespremenjena. S tem predhodnim načrtom se ne bavim, dasi je kot etapa med načrtom trg. zakonika iz l. 1940. in končno knjigo o podjetju in delu dokaj zanimiv, omeniti bi trebalo premmogo podrobnosti, ki bi zahtevale več prostora, kot ga smem zahtevati za splošni pregled najnovejšega razvoja italijanskega trg. prava.

prvostopnega zbornega sodišča. Upisati se mora podjetnik, ki izvršuje industrijsko delavnost, namenjeno proizvodnji blaga ali uslug, ali posredovalno delavnost pri kroženju blaga, ali delavnost v prevozu po suhem, po vodi ali po zraku, ali bančno ali zavarovalno delavnost, ali pomožno delavnost za navedene delavnosti; kjer zakon govori o trg. delavnosti ali o trg. podjetju, so mišljene vse te delavnosti in vsa ta podjetja. Registrovati se morajo tudi družbe, ki so urejene v III. do VII. poglavju V. naslova, in javne korporacije s takim trg. podjetjem, in ne mali podjetniki, torej ne obrtniki (rokodelci), in ne mali trgovci. Dasi se glase dokaj drugače, so te določbe v glavnem v skladu z določbami našega trg. zakonika, le malo so širše, še manj ožje. Dalje so v tretjem poglavju posebne določbe za trg. podjetja: o sposobnosti, biti trgovec, o registraciji, o podružnicah in o knjigah.

21. V tretjem naslovu je urejeno samostalno delo, všteti intelektualno; tu gre prav za prav za popolnitev določb, ki jih daje knjiga o obveznostih za delovršno pogodbo (appalto). V četrtem naslovu so urejeni nekateri posebni primeri podrejenega dela — služba; načelno veljajo za delo izven podjetja določbe o delu v podjetju, kolikor so v skladu s posebnostmi razmerja; za domačo služinčad so dane natančnejše določbe.

22. Peti naslov se začinja z definicijo družbe, ki je v bistvu ista kakor v § 1175 odz. Družbe, ki jim je predmet opravljanje trg. delavnosti, se morajo ustanoviti v obliki javne trg. družbe („in nome collettivo“), ali komanditne družbe — navadne ali delniške —, ali delniške družbe ali družbe z o. z. Za druge družbe veljajo določbe o navadni družbi (società semplice), smejo se pa ustanoviti tudi v bliki „trg.“ družbe. Navadna družba, t. j. družba našega odz., je urejena v drugem poglavju izčrpno, vobče jasneje kot v odz., zlasti kar se tiče prestanka družbe ali članstva v nji. — Javna trg. družba se mora osnovati pisмено; dokler ni registrovana, veljajo za odnošaje med njo in tretjimi določbe o navadni družbi, toda ob neomejeni in nerazdelni zavezi vseh članov. Ni pa rečeno, da je j. trg. družba pravna oseba, to velja tudi za navadno komanditno družbo. — Za družbe z o. z. daje zakon posebne določbe le, kar se tiče njene kapitalske osnove, sicer veljajo smiselno določbe o delniški družbi, kolikor niso spremenjene v tem poglavju — torej slična tehnika kakor v novem jsl. trg. zakoniku. V posebnem (osmem) poglavju je urejena sprememba družb z neomejeno zavezo v družbe drugih

oblik kakor tudi obratno; določbe so dokaj kratke in ne segajo v podrobnosti. Razen tega je v istem poglavju urejena spojitev družb; spajajo se, lege non distinguente, lahko tudi družbe različnih oblik, tudi te določbe dajejo samo glavna načela.

23. **Zadružna podjetja** in podjetja vzajemnega zavarovanja so urejena v šestem naslovu, torej po zakonu ne spadajo med družbe, zlasti ne med trgovinske, dasi v bistvu tudi one ustrezajo zakonski definiciji družbe, vsaj gospodarske zadruge, ki dele dobiček, in dasi zakon sam govori o kooperativnih „družbah“. — Zadruge so z neomejeno ali z omejeno odgovornostjo, v obeh primerih so poslej posebna oblika družbe, za katero pa sicer veljajo določbe, ki jih zakon daje za delniško družbo o vložkih, postranskih dajatvah, skupščinah, upravniki, nadzorniki, knjigah, bilanci in likvidaciji, kolikor ni drugače urejeno za zadruge. V resnici novi zakon daje za zadruge mnogo bolj izčrpne in podrobne določbe kot dosedanji zakonik in prejšnji načrti, zato je novi zakon legislativnotehnično našemu zakonu o gospodarskih zadrugah znatno bližji kot dosedanji italijanski zakonik. Bližji mu je pa tudi po svoji vsebini, dasi je seveda tudi precej prav znatnih razlik. — Trgovinska družba ni tudi tajna družba (sedmi naslov), ona pa se tudi ne imenuje družba temveč združba (associazione).

24. Po vsebini so razlike naslova o družbah, razen že omenjenih, prav za prav manjše kot bi se morda pričakovale z ozirom na precejšnje legislativnotehniške razlike med načrtom iz l. 1940. in končnim zakonom. Ne samo miselnost in smer sta, to je prirodno, ostali isti, misel korporativnega reda in podreditve gospodarskih podjetij pod skupne cilje in interese države je morda še bolj poudarjena — tudi posamezne določbe se v pretežnem delu strinjajo. To seveda ne izključuje, da je nešteto večjih in manjših razlik, ne samo v stilizaciji in redakciji, marveč tudi stvarnih. Zanimivo je, da so uvrščene določbe o družbah, ustanovljenih ali poslujočih v tujini, v načrtu iz l. 1940. za gospodarskimi zadrugami, v zakonu pa pred njimi; ali naj ne veljajo tudi za zadruge? Mislim, da jih bo vendarle treba vsaj analogno uporabljati.

25. V osemem naslovu ureja prvo poglavje „azienda“; zakonska definicija je: „Azienda“ je skupnost (complesso) dobrin, organizovanih po podjetniku za izvrševanje „podjetja“. Če primerjamo ta pojem s pojmom podjetnika, vidimo, da je razlika nekako ta, da je podjetje v določen

namen organizovana gospodarska delavnost, torej nekaj abstraktnega, „azienda“ pa skupnost konkretnih dobrin, ki naj po volji podjetnika služijo podjetju. Zakon zato dosledno govori o prenosu „aziende“, saj se gospodarska delavnost kot abstraktum ne da prenesti. V zvezi z „aziendo“ tudi govori o nasledkih nje prenosa glede na dolgove in terjatve odsvojitca, njemu pa prepoveduje izvestna konkurenčna dejanja, ki bi škodila pridobilcu. Tu je stvar že bolj dvomljiva, zakonodavec je to čutil sam, ko odsvojitcu prepoveduje osnovati novo, konkurenčno podjetje (impresa, ne: azienda). Oba pojma sta teoretski pač dovolj jasno različna, praktično pa dokaj sorodna. Gotovo se da zamisliti podjetje brez aziende, t. j. brez organizovane skupnosti dobrin, podjetje, ki sloni le na delavnosti in delu podjetnika, na pr. posredništvo, kajti zapiske posrednika bomo težko imenovali dobrine (beni); tudi pri komisionarju in spediterju se da, teoretski, misliti tak položaj. Dasi je, potemtakem, razlikovanje med podjetjem in „aziendo“ pojmovno osnovano, bo vendar v konkretnem primeru mejo včasih težko potegniti, veda in praksa bosta tu morala reči svojo. — V drugem poglavju je govor o firmi in nazivu obratovališča. Firma („ditta“, pri javni in pri navadni komanditni družbi „razione“, pri ostalih družbah in pri zadrugah „denominazione“) je samo pri podjetniku poedincu izrečno vezana na azienda, ne pri družbah, zakon tudi izrečno govori samo o prenosu „ditte“; zdi se torej, da družbena firma sploh ni prenosna, niti ne s kakim pristavkom. Vtis imam, da bi bilo firmsko pravo zaslužilo bolj podrobno obdelavo, najbrže jo prinese izvršilna uredba. — V zvezi z „aziendo“ daje zakon slednjič nekaj določb s področja žigovnega prava, sklicuje pa se na posebne zakone.

26. V devetem naslovu je danih, brez neposredne zveze s podjetjem ali z azienda, nekaj določb iz avtorskega prava in iz patentnega prava, tudi v tem pogledu gre očito za materialnopravne dopolnitve posebnih zakonov, na katere se sklicuje knjiga o podjetju in delu.

27. Deseti — zadnji naslov ima nadpis: o ureditvi tekmovanja in o konzorcijih. Spojitev teh dveh materij se vidi na prvi pogled kar paradokсна, vendar ni, kajti mišljeni so konzorciji za uskladitev (coordinamento) proizvodnje in izmenjave, nastanek takih konzorcijev pa je prav posledica tekmovanja in namen jim je izključitev ali vsaj omejitev in ureditev tekme. Tudi v tem naslovu je, dosledno, najprej naglašeno, da se mora tekma razvijati tako, da ne

krši interesov narodnega gospodarstva. Potem so dane v 2. sekciji prvega poglavja določbe zoper nečedno tekmo, v drugem poglavju pa določbe o konsorcijih. Pojem konsorcija je znatno širši od običajnega: pogodbe med več podjetniki, ki opravljajo isto gospodarsko delavnost ali več povezanih gospodarskih delavnosti, s katerimi naj se urede te delavnosti s pomočjo skupne organizacije. Konsorciji v tem smislu so torej tudi karteli, trusti itd., kakor z našimi dosedanjimi kartelnimi uredbami niso zadeti samo karteli v ožjem smislu besede. Podrobno je urejena vsebina pogodbe, trajanje konsorcija, nadzor v njem, izstop in izključitev, razdor itd. Posebej so urejeni „konsorciji“ z zunanjo delavnostjo“, taki namreč, ki imajo „urad“ namenjen da razvija delavnost proti tretjim, ki niso v konsorciju; za ta primer so dane tudi določbe o odgovornosti konsorcija in njegovih članov na ven. Nadalje je določeno, da vlada lahko odredi ustanovitev obveznih konsorcijev ali spremembo prostovoljnih v obvezne, slednjič je urejeno vladno nadzorstvo nad konsorciji. — Določb o stečaju, o izvenstečajni poravnavi in o kaznih v knjigi o podjetju in delu ni.

28. Določbe tzv. trg. obligacijskega prava so prešle iz načrta 1940. v knjigo o obligacijah. Spremembe pri tem prenosu niso tako velike, kakor bi bilo sicer pričakovati, kajti načrt 1940 je bil izdelan po načelu, da v trg. zakonik spadajo samo tiste določbe obligacijskega prava, ki so svojstvene trgovini. Zato se tu ne bom bavil s tistimi določbami knjige o obveznostih, ki nimajo neposrednega stika z določbami načrta 1940.⁹ V drugem naslovu prvega dela so v 6. poglavju določbe o zastopstvu in sicer v 1. odseku splošne določbe, v 2. nekatere oblike zastopstva. Sem spadajo določbe o institorjih in pooblaščenih, o komijih (commessi) podjetnika in o sodelavcih (collaboratori) poljedelskega podjetnika. Institor je tisti, ki ga upravičenec (titolare) postavi za izvrševanje podjetja, zavezanega registraciji, pooblaščenec so tisti, ki imajo na temelju trajnega razmerja oblast opravljati za podjetnika čine, spadajoče k izvrševanju podjetja, pa podjetju niso postavljeni na čelo (preposti ad impresa). Dočim načrt 1940 govori posebej o komijih-potnikih, je v knjigi o obligacijah govor sploh o komijih

⁹ Torej ne s splošnim delom, naslovom prvim (o obveznostih sploh), z naslovom drugim (o pogodbah sploh) le toliko, kolikor govori o nekaterih vrstah zastopništva, niti ne z naslovi o enostranski obljubi, o poslovodstvu brez naloga, o plačilu nedolga, o neupravičeni obogatitvi, o nedovoljenih dejanjih.

podjetnika, potniki niso posebej omenjeni. Sicer je stvarnih razlik v 2. odseku malo.

29. V tretjem naslovu so obdelane posamezne pogodbe. V prvo poglavje — kupoprodajna pogodba — so prevzete določbe o obročnih poslih („prodaja s pridržkom lastnine“, v načrtu 1940 „prodaja na obroke“), dalje določbe o kupu po listinah in o terminski prodaji kreditnih papirjih, vse s spremembami. Precej so spremenjeni pojem dobavljalne pogodbe (amministrazione) in določbe o nji (5. poglavje). Določbe o prevozu (8. poglavje) so stvarno skoro nespremenjene, pač pa je redakcija skrajšana. Deveto poglavje (nalog) obravnava v 2. odseku komisijo, prevzet je le majhen del določb iz načrta 1940, večina ni bila potrebna, ker se da posneti iz obćih določb o nalogu; pri spediciji — 3. odsek — so razlike manjše. Določbe desetega poglavja (agentska pogodba) so po večini prevzete iz načrta 1940., tako tudi enajstega, toda govor ni več o poklicnih mešetarjih — „mediatori“, temveč o mešetarjenju — „mediazione“. Določbe o hotelski pogodbi in o javnih skladiščih so prevzete v 12. poglavju (o hrambi), stvarno so malo spremenjene. To velja tudi za kontokorent (16. poglavje). V 17. poglavju (bančne pogodbe) je v odseku o bančnem depozitu nekaj novih koristnih določb; dodan je nov odsek o bančnih operacijah v kontokorentu, določbe o eskontu so nekoliko predrugačene. V 20. poglavju je urejena zavarovalna pogodba; sistem je ostal, dodanih ali izpuščenih je več prav važnih določb, mnogo snovi pa je ostalo nespremenjene, čisto do besede.

30. Peti naslov ureja kreditne papirje. V splošnih določbah je nekaj važnih sprememb, manj v določbah o imetniških papirjih, določbe o ordrskih papirjih so znatno bolj izčrpne kot v načrtu 1940., kar je naravno: načrt 1940. se je pozival na določbe o menici, ki jih je vseboval, knjiga o obligacijah nima določb o menici, torej je morala marsikaj izčrpno urediti. To velja v izvestni meri tudi za imenske papirje.

31. Konec tolikoletnega prizadevanja za reformo italijanskega trga, zakonika je torej ta, da je trgovinski zakonik izginil. Seveda pa ni, kakor smo videli, izginila trgovinsko-pravna materija in tudi poslej se bo uporabljalo mnogo določb, ki so prevzete v državljanski zakonik, pretežno, nekatere skoro izključno na tistem polju človeške delavnosti, ki jo v širokem gospodarskem smislu imenujemo trgovino. Gotovo je, da je italijanska zakonodaja dosegla višek ti-

stega razvoja, namreč komercializacije (občega) državljanskega prava, ki se je začela s švicarskim obligacijskim pravom in nadaljevala v nemškem državljanskem zakoniku, v naši III. noveli in v poljskem obligacijskem pravu. Sam sem zagovarjal dalekosežno komercializacijo jsl. državljanskega zakonika,¹⁰ na popolno formalno utopitev trg. zakonika v državljanskem pa nisem mislil. Samo skušnja more pokazati, ali je misel, ki ji treba v mnogih pogledih priznati prednosti pred dosedanjim stanjem, res posrečena v tem pomenu, da bo olajšala praktično uporabo zakonskih določb in bolje koristila napredku celega gospodarskega življenja kot dosedanja ločena zakonika. Visoko stoječa in zlasti v poslednjih desetletjih z velikimi koraki napredujoča in poglobljajoča se italijanska pravna doktrina, in ne manj italijanska judikatura sta pred novimi obsežnimi in težkimi nalogami; ni dvoma, da se jih bosta lotili s tisto vnemo, s katero je doktrina spremljala in pospeševala reformno zakonodavno delo in s katero si je judikatura prizadevala iz dosedanjega zastarelega trg. zakonika črpati nove misli in norme, porajajoče se in potrebne v novem gospodarskem razvoju Italije. Poboljšanje mnogih norm in popolnitev mnogih vrzeli bosta judikaturi delo bistveno olajševali.¹¹

¹⁰ Predavanje v „Pravniku“, „Slov. Pravnik“ 1937, str. 149 sl. V Jugoslaviji se je zastopala misel enotnega obligacijskega zakonika v smislu švicarskega. Padla je, ker ni bilo enotnega občega državljanskega prava.

¹¹ O sistemu v novem drž. zakoniku ni da bi govoril. Posebni knjigi o varstvu pravic in o podjetju in delu sta novost proti vsem meni znanim sistemom drž. zakonikov, temeljna novost, da se ji bo treba šele privaditi in da to ne bo prav lahko. Toda v ti razpravi se s to stranjo nove zakonodaje ni treba baviti. To velja tudi za način razporeditve snovi v knjigi o podjetju in delu, ki dvomim da bo našel soglasno odobravanje znanstvenikov. — Za posebno vprašanje, kako se poslej uredi in kako se bo razvijal nauk trgovinskega prava, gl. jako zanimivi razpravi A. Asquinija „Il diritto commerciale nel sistema della nuova codificazione“ in L. Mosse „La nuova scienza del diritto commerciale“ v zadnjem zvezku Riviste del diritto commerciale. Oba pisca trdita po pravici, da trgovinsko pravo kljub temeljnim spremembam ostane posebna panoga civilnega prava.

Branilčeve pravice v sodnem kazenskem postopku pred italijanskimi vojaškimi vojnimi sodišči.

Dr. Rudolf Trofenik.

I. Sedes materiae in literatura.

Za sodni kazenski postopek pred italijanskimi vojaškimi vojnimi sodišči (tribunali militari di guerra)¹ prihajajo v prvi vrsti v poštev določbe vojaškega vojnega kazenskega zakonika (codice penale militare di guerra) z dne 20. februarja 1941. (Obvezno moč je dobil dne 1. oktobra 1941). Vendar se ta zakonik kot lex specialis, ki vsebuje tako materialno kakor tudi formalno kazensko pravo, sklicuje tudi na določbe vojaškega kazenskega zakonika v miru (codice penale militare di pace), ki je bil s prvim skupaj razglašen ter je tudi z njim istočasno dobil obvezno moč. Vojaški vojni kazenski zakonik vsebuje namreč naslednjo generalno normo: Kolikor ne določa vojaški vojni kazenski zakonik kaj drugega in kolikor je to po okolnostih tudi možno izvesti, se uporabljajo v sodnem kazenskem postopku pred vojaškimi vojnimi sodišči določbe vojaškega kazenskega zakonika v miru (čl. 244 cg).² Le-ta pa zopet na prav isti način zavrača na norme zakonika o sodnem kazenskem postopku (codice di procedura penale) z dne 19. oktobra 1930. Tako določa člen 261 cp na splošno, da prihajajo za sodno kazensko postopanje pred vojaškimi sodišči v poštev tudi norme občega kazenskega postopnika, kolikor ne odreja vojaški kazenski zakonik v miru kaj posebnega. Poleg te generalne določbe najdemo v tem kazenskem zakoniku še več določb, ki se še posebej sklicujejo na poedine norme občega kazenskega postopnika. Zaradi tega tvorijo ti pravkar našteti zakoniki glavni in temeljni pravni vir za kazensko sodstvo pred vojaškimi vojnimi

¹ Ta sodišča so ustanovljena pri poedinih armijah. Sedež tega sodišča je navadno na kraju armijskega poveljstva ali pa kje v bližini. Če se izkaže potreba, potem se lahko ustanovi tudi več sekcij tega sodišča, ki poslujejo v različnih krajih. Nasprotno od tega sodišča pa imamo teritorialna vojaška vojna sodišča (tribunale militari territoriali di guerra), ki se pa nahajajo v že naprej določenih vojaškopomembnih mestih.

² V naših naslednjih izvajanjih se bomo pri citiranju poedinih členov posluževali sledečih kratic: p = codice di procedura penale; cp = codice penale militare di pace; cg = codice penale militare di guerra.

sodišči. Katera konkretna določba občega kazenskega postopnika in vojaškega kazenskega zakonika v miru prihaja za ta postopek v poštev, je stvar pravne interpretacije, ki mora pri tem predvsem upoštevati te mnogoštevilne norme zavračanja.

Poleg teh pravkar naštetih pravnih virov prihajajo za nas še v poštev: 1. Določbe o poslovanju vojaških vojnih sodišč (Disposizioni relativi al funzionamento dei tribunali militari di guerra) z dne 1. oktobra 1941. (Sl. L., 1941., kos 82), in 2. Ducejev razglas, ki vsebuje kazenske določbe za pripojena ozemlja (Sl. L. 1941, kos 82).³ Ta razglas vsebuje razen določbe o pristojnosti same materialnopravne norme. Omenili smo ga samo zaradi popolnosti.

Za proučevanje poedinih vprašanj občega kazenskega postopnika je opozoriti zlasti na naslednja dela: Vincenzo Manzini, Trattato di diritto processuale penale italiano secondo il nuovo codice, I.—IV., Utet, Torino, 1951—52; Eugenio Florian, Diritto procesuale penale, 5. izdaja, Utet, Torino, 1959; Ugo Aloisi, Manuale pratico di procedura penale, Giuffrè, Milano, 1940. Za vojaško kazensko pravo še posebej Battaglini - Sucato, Leggi penali di guerra. Ordinate e annotate. Giuffrè, Milano, 1941. in Ciardi, Codici penali militari coi lavori preparatori e note di commento, Giuffrè, Milano, 1941.

II. O branileu na splošno.

Pred vojaškim vojnim sodiščem more poslovati kot branilec bodisi civilna bodisi vojaška oseba. Slednja se pokliče redoma 1. kadar si obtoženec sam ni najel civilnega zagovornika, pa mu ga zaradi tega postavi sodišče po službeni dolžnosti in 2. kadar smatra predsednik sodišča, da je zaradi posebnih političnih ali vojaških okolnosti civilni branilec od obrambe izključen. Predsednik sodišča ima namreč pravico, da sme od obrambe izključiti vsako civilno osebo, kadar je treba očuvati kako politično ali vojaško tajnost. Te odločbe ni mogoče izpodbijati z nobenim pravnim sredstvom (čl. 295 al. 4 cp). Kadar nastopa kot branilec vojak, potem le-ta ne sme imeti višjega čina od kapetana, razen če je obtoženec sam vojaška oseba z višjim činom. Toda tudi v tem primeru mora vsekakor imeti branilec nižji čin, kakor ga ima predsednik sodišča.

³ Razen tega je za vojaško kazensko sodstvo upoštevni še več krajših zakonov, uredb in razglasov, ki pa za našo pokrajino niso bistvenega pomena. Vse te določbe so zbrane v Manuali Hoepli — I nuovi codici penali militari di pace e di guerra, Milano, 1941.

017 Za vsakega obtoženca je obvezno, da ima branilca. Zaradi tega mora sodišče obtoženca, ko mu izroči obtožnico, izrečno pozvati, da si najame branilca, sicer mu ga postavi sodišče po službeni dolžnosti. Razprava, ki bi se izvedla brez branilčeve navzočnosti, je nična (čl. 295 al. 2 cp).

018 Kadar je branilec civilna oseba, mora biti bodisi odvetnik bodisi prokurator. Ker v Ljubljanski pokrajini ne poznamo poleg advokatov še posebne ustanove prokuratorja — kakor je to ustaljeno po italijanskem procesnem pravu — zato slednji za naša izvajanja ne prihaja v poštev, zlasti še ne, ker ima po italijanskem procesnem pravu prokurator kot poklicni pravni zastopnik pravico zastopati in braniti itak le v območju onega sodnega okrožja, kjer je kot tak vpisan v seznam prokuratorjev. Nasprotno od našega procesnega prava ne morejo nastopati kot branilci pred vojaškimi vojnimi sodišči univerzitetni profesorji prava, javni notarji in sodniki, ki niso v aktivni službi, če niso posebej vpisani v seznam odvetnikov. Tudi odvetniškim pripravnikom ne gre ta pravica. Vsaka obramba, ki bi jo izvrševal kdo drugi kakor advokat ali vojaški branilec, ima za posledico ničnost izvednega postopka.

Načeloma more imeti vsak obtoženec le enega samega branilca. Vendar pa more v posebno težkih primerih ali kadar govore za to posebno važni razlogi, imeti tudi dva branilca, ki pa ne moreta biti postavljena po službeni dolžnosti (čl. 295 cp). Toda za tak primer je potrebna predhodna odobritev predsednika sodišča. Več obtožencev sme imeti tudi skupnega branilca, če to sicer ne nasprotuje interesom obrambe. V kazenskem postopku pred izrednim vojaškim vojnim sodiščem (tribunale militare di guerra straordinario, čl. 283 cg) ter pred posebnim sodiščem za zaščito države (tribunale speciale per la difesa dello Stato, čl. 7 zakona od 12. dec. 1926) sme imeti vsak obtoženec le enega branilca.

Predsednik sodišča ima pravico, da disciplinira branilca zaradi opuščene ali zanemarjene obrambe, pa tudi zaradi nedostojnega vedenja na razpravi sami. Dočim veljajo za branilca-vojaka obči vojaški disciplinski predpisi, prihajajo za odvetnika v poštev določbe sodnega kazenskega postopnika (čl. 295 cp, čl. 129, 130 p). Kot kazen je določena prepoved izvrševanja odvetništva za dobo od treh mesecev do enega leta. Ker je po določbah vojaškega vojnega kazenskega zakonika nedopustno vsako pravno sredstvo le zoper odločbe preiskovalnega sodnika in zoper sodbo samo, zato moramo pač smatrati, da je proti predsednikovim disciplinskim odločbam — kolikor zadevajo civilnega bra-

nilca — v smislu čl. 244 cg dopusten rekurz na vrhovno vojaško sodišče v Rimu (tribunale supremo militare). Za ta rekurz je odvetniku na razpolago rok 3 dni, ki se šteje od dneva, ko se je nasproti njemu izrekla disciplinska kazen (čl. 295 al. 3 cp). Kadar bi odvetnik opustil ali zamenjal obrambo, postavi predsednik sodišča obtožencu po službeni dolžnosti drugega branilca iz vrst vojaških branilcev.

Odvetniku gre za njegovo zagovorništvu primerna nagrada. Nasprotno pa je po normah vojaških kazenskih zakonikov vojaškemu branilcu pod sankcijo disciplinske kazni in sledečega kazenskega postopka prepovedano jemati za izvršeno obrambo kako nagrado, in to v kakršni koli obliki.

III. Poedine branilčeve pravice.

Med preiskavo⁴ samo ne more imeti obdolženec pred vojaškimi sodišči nobenega branilca (čl. 295 1 cp). Kot razlog take pravne ureditve navajajo motivi k vojaškim kazenskim zakonikom dejstvo, da se more zaradi udejstvovanja branilca med preiskavo kazenski postopek samo zavleči. Značilno za vsak vojaški sodni kazenski postopek je, zlasti pa še v vojnem času, da je postopek enostaven, hiter in kratek. Toda takoj, ko dobi obdolženec sporočilo, da je preiskava zoper njega zaključena in ko se mu obenem vroči obtožnica, si mora v teku dveh dni izbrati branilca, sicer mu ga postavi sodišče po službeni dolžnosti iz vrst vojaških oseb.

V naslednjem hočemo podrobno obravnavati poedine branilčeve pravice. Zaradi preglednosti jih bomo sistematično razvrstili v 1. pravice v času priprave za razpravo (t. j. čas po zaključeni preiskavi in pred razpravo), 2. pravice na razpravi sami in 3. pravice po razpravi.

⁴ Zaradi potrebne jasnosti v naših naslednjih izvajanjih moramo omeniti, da pozna italijansko kazensko pravo poleg običajne preiskave (istruzione formale) še takozvano sumarično preiskavo (istruzione sommaria). Bistvo zadnje je, da je kratka in da jo vodi državni tožilec (pred okrajnimi sodišči pa sodnik sam), ne pa preiskovalni sodnik. Sumarično se preiskuje, kadar gre za storilca, ki je 1. bil zasačen pri kaznivem dejanju samem ali 2. storil kaznivo dejanje v kazenskem zavodu, zavodu za izvrševanje očuvalnih odredb ali v priporu, ali 3. če je dejanje takoj sam priznal ali 4. če gre za storilca, zoper katerega je dovolj jasnih in nedvomnih dokazov. Po določbah vojaškega vojnega kazenskega zakonika more vojaški tožilec po svojem lastnem preudarku zahtevati, da se zoper osumljenca uvede bodisi formalna bodisi sumarična preiskava ne glede na to, kakšna kazen je zagrožena za storjeno dejanje (čl. 278 cg).

1. V času priprave za razpravo ima branilec te-le pravice:

a) Pravica prostega razgovora z obtožencem. Načelo modernega kazenskega procesnega prava je, da se sme branilec po zaključeni preiskavi svobodno razgovarjati s svojim klientom-obtožencem. Oba vojaška kazenska zakonika o tem molčita. Zaradi tega prihajajo za ta primer v poštev ustrezne norme občega kazenskega postopnika. Po določbah tega je branilcu dovoljen svoboden razgovor z obtožencem, če predhodno izpolni izvestne kavelte. Predvsem se mora branilec pri pristojnem organu izkazati, da je obtoženčev zagovornik.^{4a} Razgovor kot tak pa se mora vršiti v zato posebej določenem prostoru, ki je sicer dobro zavarovan in nadziran, toda takšen, da nadzirajoči organ ne more prisluškovati razgovoru (čl. 135 p; čl. 10, 11 določb o izvrševanju kazenskega postopnika ex 1931; čl. 98 pravilnika o priporih in kazenskih zavodih ex 1931).

b) Pravica pregledati sodni spis. Med najosnovnejše braniteljeve pravice moramo šteti pravico pregledati sodni spis in njegove priloge, ki so se nabrale med poizvedbami in preiskavo. Tudi čl. 354 cp izrečno normira, da sme obtoženec po svojem zagovorniku v sodni pisarni proučiti sodni spis z vsemi prilogami vred. Na to pravico ga mora predstojnik sodne pisarne celo izrečno opozoriti. Izrečno je zajamčena tudi pravica, da si sme branilec spis prepisati ali napraviti o njem potrebne izvlečke. Za tako pripravo je branilcu na razpolago rok 8 dni, ki začne teči od dneva, ko je sprejel od sodišča obvestilo, da je postavljen oz. pripuščen kot zagovornik.⁵ Predsednik sme ta rok celo podaljšati, kadar govore za to posebni utemeljeni razlogi (n. pr. preobširnost spisov, zmotanost zadeve itd.). Nasprotno pa ima tudi pravico (čl. 280 cg), da zaradi prav posebno tehtnih in nujnih razlogov skrajša po svoji svobodni oceni vse roke, ki jih je vojaški kazenski zakonik v miru določil za pregledovanje spisov in drugih dokazil ter za vložitev predlogov in prošenj. Ker je to predvsem predsednikova

^{4a} Branilec se mora z obtoženčevim pooblastilom izkazati v sodni pisarni in isto tam založiti. Na podlagi tega mu predstojnik sodne pisarne izreči dekret, s katerim je postavljen za branilca (nomina). Ta dekret, ki mu daje legitimacijo za vsa nadaljna pravdna dejanja, izrečno določa, da se mora branilec z njim izkazati v pisarni vojaških sodnih zaporov, če hoče izposlovati razgovor s svojim klientom-obtožencem.

⁵ V primeru sumarične preiskave so vsi ti roki znižani na polovico (čl. 359 al. 2 cp).

diskrecijska pravica, zato sme te roke skrajšati po svojem svobodnem preudarku. Zakon sam mu v tem pogledu ne predpisuje prav nobenih minimalnih rokov, ki morajo biti branilcu na vsak način obvarovani za študij pravnih spisov. Tudi ne navaja exempli gratia nobenih napotil, kako naj v takem primeru predsednik postopa. Vendar pa je vsekakor v duhu obeh vojaških kazenskih zakonikov, če trdimo, da predsednik ne sme izvrševati te svoje diskrecijske pravice na tak način, da bi bila s tem vsaka resna obramba ovirana ali celo izključena. Predvsem bo moral imeti v takem primeru pred očmi dva odločujoča momenta: na eni strani tehtni razlog za skrajšanje rokov (ki je lahko političnega ali vojaškega značaja) v smislu čl. 280 cg, na drugi strani pa zajamčeno pravico obrambe, ki ji je vendar v vsakem primeru potreben nek minimalen čas za izčrpno in temeljito proučevanje pravnih spisov in za pripravo sploh. Če bo predsednik koordiniral oba ta vidika, potem bodo tako varovani interesi, ki zahtevajo skrajšanje teh rokov, kakor tudi interesi obrambe same. Vendar pa se mora v takem primeru — kakor tudi v vseh ostalih primerih, ko se zaradi nujnih razlogov vojaške službe niso mogli v kazenskem sodnem postopku upoštevati kakih predpisi vojaškega kazenskega sodnega postopnika — taka opustitev izrečno zabeležiti v razpravnem zapisniku (čl. 282 cg). Pri tem se nam poraja tudi vprašanje, ki je velike praktične važnosti. Ali sme predsednik sodišča zabraniti branilcu - nevojaku vpogled v določene listine, ki tvorijo sestavni del pravnega spisa, zaradi političnih ali vojaških razlogov? Vojaška kazenska zakonika nimata o tem prav nobenih določb. Tudi obči kazenski postopnik se o tem ne izjavlja. Zaradi tega moramo smatrati, da sme branilec-nevojak pregledati celoten spis in da mu predsednik te pravice ne more kratiti. Kajti predsednik sodišča ima itak že pravico, da more civilnega branilca od obrambe izključiti, če bi se s tem mogla izdati ali sploh kršiti kaka politična ali vojaška tajnost. S tem, da ga je pripustil kot branilca, so mu po zakonu samem že zajamčene vse zagovorniške pravice. Nasprotno pa najdemo tako izrečno prepoved v zakonu o posebnem sodišču za zaščito države (čl. 7), kjer je branilcu, ki ni vojaška oseba, po odredbi sodišča zabranjen vpogled v take listine ali zaplenjene predmete, če bi se s tem povzročila kaka škoda za javne koristi.

c) Pravica pregledati instrumenta et producta sceleris. Glede te pravice velja v glavnem vse to, kar smo že povedali pod b).

č) Pravica vlagati predloge in prošnje. Zagovornik ima že pred razpravo samo pravico, da vlaga predloge na zaslišanje novih prič, izvedencev in na pribavo drugih potrebnih dokazil. Tudi za te vloge in morebitne prošnje velja že zgoraj omenjeni rok 8 dni (čl. 356 al. 2 cp). Prav tako sme branilec predlagati, da sodišče pribavi kot dokazilo še morebitne druge spise.

e) Sodišče mora branilecu pravočasno sporočiti dan in uro razprave. Med sprejemom obvestila in razpravo samo mora biti vmesni rok 5 dni (čl. 358 al. 3 cp).

2. Branilčeve pravice na razpravi.

Že zgoraj smo omenili, da obdolženec ne more imeti svojega branilca že za časa preiskave. Te pravice nima niti tedaj, kadar preiskovalni sodnik (ali v primeru sumarične preiskave vojaški tožilec) pod prisego zaslišuje priče, ki zaradi opravljanja vojaške službe, prevelike oddaljenosti od kraja razprave, bolezni ali drugih važnih razlogov ne morejo priti na razpravo samo (čl. 275 cg). Že iz tega, pa tudi iz naših prejšnjih izvajanj izhaja, da je glavno torišče branilčeve aktivnosti baš razprava sama, kjer more branilec med razpravo na najrazličnejše načine sodelovati pri iskanju materialne resnice in tako uspešno braniti obtoženca. Sistematično moremo te branilčeve pravice na razpravi deliti v naslednje:

a) Pravica podajati predloge. Nesporna branilčeva pravica je, da sme vselej kot obtoženčev pripomočnik v njegovem imenu podati sodišču predloge, ki naj služijo za obtoženčevo razbremenitev. O tej pravici vojaška kazenska zakonika izrečno sicer ne govorita, pač pa to izhaja iz določbe občega kazenskega postopnika, na katere se tudi vojaški vojni kazenski zakonik posredno sklicuje (čl. 279 cg; čl. 364 cp izrečno določa, da se uporabljajo za razpravo pred vojaškimi sodišči določbe občega kazenskega postopnika). Čl. 445 p med drugim namreč določa, da ima obtoženec pravico, da iznese na razpravi sami vse činjenice, ki bi utegnile služiti v njegovo uspešno obrambo in razbremenitev.

b) Pravica posvetovati se z obtožencem na razpravi sami. Tudi ta pravica ni izrečno normirana v vojaških kazenskih zakonikih, pač pa izhaja posredno iz čl. 445 p, ki določa, da se sme obtoženec med razpravo samo posvetovati s svojim branilcem. Seveda je izključen vsak razgovor z obtožencem, kadar bi moral le-ta

neposredno odgovoriti na kako že stavljenemu vprašanju sodišča ali tožilca.

c) Pravica zastavljati vprašanja obtožencu, pričam in izvedencem. Tudi ta pravica ima svoj temelj v čl. 467 p, toda branilec (kakor tudi vojaški tožilec) jo more izvrševati samo s posredovanjem predsednika sodišča.

č) Pravica do vmesnega in končnega govora. Italijanska kazenska procedura pozna dvoje vrst govorov strank na razpravi: vmesnega in končnega.

Vmesni govor branilcev prihaja v poštev tedaj, kadar je treba med razpravo rešiti kako predhodno vprašanje ali kak predlog branilca ali tožilca (n. pr., da se izključi javnost, itd.). Preden izda sodišče o takem vprašanju meritorno rešitev, mora predhodno slišati mnenje vojaškega tožilca kakor tudi branilca. O takem vmesnem vprašanju sme govoriti branilec (kakor tudi vojaški tožilec) povsem na kratko in samo o tem, kar se neposredno nanaša na dotično vprašanje samo. Če prekorači branilec čas, ki mu ga je določil predsednik sodišča, se mu odvzame beseda, in to ne glede na morebitne disciplinske posledice. Če ima obtoženec dva branilca, sme o takem vmesnem vprašanju govoriti le en sam. Replika je nedopustna (čl. 438 p).

Ko je sodišče dokazovanje zaključilo, se preide h končnim govorom vojaškega tožilca in branilca. Tudi o tem vojaška kazenska zakonika *verbis expressis* ne določata ničesar, marveč se sklicujeta na določbe občega kazenskega postopnika. Po teh določbah ima sodišče pravico, da določi vsakemu branilcu čas, v katerem mora svoj govor končati. Vrstni red govorov je določen tako, da ima zadnjo besedo vedno branilec. Branilec in tožilec imata tudi pravico replike, ki pa ne sme trajati več kot pol ure. Če ima obtoženec dva branilca, potem smeta po predhodnem medsebojnem dogovoru govoriti oba. Toda v tem primeru sme vsak poedini branilec govoriti samo o posebnem, po dogovoru določenem vprašanju, ne pa, da bi oba v svojih govorih hkrati iznesla vsa vprašanja, na katera se nanaša obramba in o katerih se naj izreče sodba (čl. 468 p, ki do podrobnosti določa modalitete končnih govorov).

5. Branilčeva pravica po razpravi.

Že zgoraj smo omenili, da so zoper sodbe vojaškega vojnega sodišča nedopustna vsa redna in izredna pravna sredstva (čl. 288, 289 cg). Sodba dobi z izrekom pravno moč ter je takoj izvršljiva. Edino proti sodbi teritorialnega vo-

jaškega vojnega sodišča (tribunale militare territoriale di guerra) je dopustno redno pravno sredstvo. Kadar izreče vojaško vojno sodišče smrtno kazen, je dopustna samo milostna prošnja na vrhovnega vojaškega poveljnika.⁶ To prošnjo sme poleg obsojenca in njegovih sorodnikov vložiti tudi branilec (čl. 292 cg). Kadar je odrejena izvršitev smrtne kazni, ji branilec ne sme prisostvovati.

OBZORNİK.

Stanko Lapajne.

Po daljši bolezni je izdihnil dne 14. novembra 1941 vseuč. profesor dr. Stanko Lapajne in se pridružil v onstranstvu Kušeuju in Dolencu. Staro ustno izročilo, da pobira smrt hkrati vedno po trojico, se je sicer izpolnilo, pa letopisi slovenskega pravoznanstva so zaznamovali preteklo leto kot posebno črno. V teh bo stalo Lapajnetovo ime kot posebno bleščeče, izguba zato tem bolj huda.

Profesor Lapajne se je rodil 11. julija 1878 v Ljutomeru, končal srednjo šolo v Ljubljani (1896.), študiral na pravnih fakultetah v Gradcu in Pragi, nato pa vstopil (1900.) v prakso pri sodišču, ki jo je nadaljeval kot odvetniški kandidat v Novem mestu, Ptujju in končno na Dunaju. Tu ga je haaški dogovor o zakonskem pravu izpodbudil za proučevanje problemov iz mednarodnega zasebnega prava. Znanje v tej pravni panogi je izpopolnjeval s študijem v Parizu, kamor je odšel jeseni 1907; s potovalno ustanovo naučnega ministrstva. Naslednje leto se je vrnil odtam, se naselil stalno na Dunaju in vodil lastno odvetniško pisarno, vzdrževal pa obenem živahne stike s tamošnjo slovensko naselbino. V dunajskih časih so mu dozorele tudi prve tri pravne razprave, ki so izšle vse v Slovenskem Pravniku. Z zadnjo izmed njih (l.1910.) se je lotil tudi predmeta iz mednarodnega zasebnega prava, obravnavala je vpliv gori imenovanega haaškega dogovora iz l. 1902. na avstrijsko zakonsko pravo, čeprav Avstrija dogovora ni uzakonila.

⁶ Milostna prošnja ima za posledico, da se do njene rešitve izvršitev smrtne kazni odloži. Vendar pa je možna in dopustna vložitev prošnje za pomilostitev tudi v ostalih primerih, ko se izreče le kazen na prostosti. Čeprav vojaška kazenska zakonika o tem ne določata ničesar, moramo vendar smatrati, da je postopek za dosego posamične pomilostitve po običih pravnih določbah dopusten na čigar koli prošnjo in to celo tudi brez posredovanja sodišč.

Leta 1918. je dalo Lapajnetu, ki se je preselil že prej (1917.) s pisarno v Krško, priložnosti, da je pokazal, kako naglo se je umel poglobiti v pravno stanje, ki so ga povzročile nove državne tvorbe. Nastala je razprava „Kolizijske norme civilnega medpokrajinskega prava v kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev“, priobčena pozneje v Zborniku znanstvenih razprav I. Kot priznanje mu je prinesla habilitacijo na ljubljanski pravni fakulteti. Na tej je pričel predavati kot hon. nastavnik koj ob njeni ustanovitvi, kot redni profesor za obče državljansko, meddržavno zasebno in kazensko pravo ji je pripadal od 27. avgusta 1920 dalje. Znanstveno snovanje ga je prevzelo tedaj popolnoma, bil je neumorno delaven in zelo plodovit pisatelj, dokler ga ni pričela ovirati bolezen. Delo na fakulteti mu je dalo smer za bodoča raziskavanja, ki so obsegala vidno dve veliki pravni veji, mednarodno zasebno in obče državljansko pravo. Napisal je pozornost vzbujajoče število daljših in krajših razprav, pokazal v njih na nove izsledke, pa storil z mnogimi neoporečno zaslugo tudi praktičnemu pravosodstvu.

Prej kot v desetih letih je Lapajne zgradil lastno stavbo sistema mednarodnega zasebnega prava z vsemi stranskimi strokami. V številnih razpravah je preiskaval posamezna načelna vprašanja, obdelal zlasti zadevne haaske dogovore. Zanimarjal ni pri tem nič manj važnega medpokrajinskega prava, ki je bilo manj raziskano in manj znano, pa je v domači praksi potrebovalo dokaj več teoretičnih smernic in migljajev za pravilno uporabo. Predvsem Pravni Vestnik, Slovenski Pravniki in Zbornik znanstvenih razprav so sprejemali in priobčevali javnosti njegove tehtne izsledke. V tej dobi je zamislil tudi — kot prvi — t. zv. obči del k mednarodnemu zasebnemu pravu (Zbornik IV), ki z nekaterimi spremembami, deloma okrajšavami, deloma pomnožitvami tvori prvi oddelek njegovega sistema. V tem, nazvanem „Mednarodno in medpokrajinsko zasebno pravo kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev s pravnimi granami-posesostimi“, je strnil v zaokroženo celoto vsa dotlejšnja raziskavanja, pokazal vso problematiko mednarodnih in medpokrajinskih zasebnopravnih vprašanj, to na podlagi domačega prava. Postavil je s knjigo čvrst temelj, na katerega se bodo morali opirati in ki se bodo nanj vračali vsi, ki bodo gradili na tem poprišču dalje.

Lapajnetovo delovanje v tej panogi tudi po vidnem uspehu, ki mu ga je prinesel sistem, ni popustilo. Večinoma v inozemskih časopisih je priobčeval skoro vsakoletno nove izsledke in pripombe o najvažnejših spornih točkah. Najpomembnejši prispevek te dobe je referat za bratislavski pravniški kongres (l. 1935.). Naslanjajoč se na poljski zakon iz l. 1926., ki ga imenuje najpopolnejši kodeks mednarodnega zasebnega prava v Evropi, in na

češkoslovaški načrt za državljanski zakonik, objavlja kritiko obeh in podaja svoj načrt takega kodeksa (Izenačenje mednarodnega privatnega in procesnega prava v slovanskih državah, priloženo Slov. Pravniku 1935, št. 5—6).

Vštric tega se je razvijalo Lapajnetovo delovanje na prostranem torišču občega državljskega prava. Tu so ga zanimala predvsem vprašanja o posesti, zastaranju, privlačevalo ga je v vsej obsežnosti odškodninsko pravo, v dokaj ozki zvezi s tem kondikcije in reparacije civilnega prava. Pri tem se ni omejil samo na razlago veljavnega prava, trudil se je najti nadaljnjo razvojno smer, iskal je vselej najustreznejše mesto v zakonu, kjer naj bi bile zadevne določbe uvrščene. Neoporečen, znanstveno utemeljen sistem mu ni dajal le jamstva za pravilno razlago in uporabo zakona, poleg boljše rešitve posameznega vprašanja mu je pomenil prav tako zagotovilo pravnega napredka, kakor je bil prepričan, da je slaba sistematika ovira za pravno disciplino in znanstveno delovanje. Njegova prizadevanja okoli problemov državljskega prava so rodila mnogo uspehov. V znatni meri se je okoristila z njimi sodna praksa, ki so ji obravnavanja nekaterih težjih vprašanj posebno dobro došla. Z nemajhnim veseljem so sprejeli praktiki in teoretiki tudi oba pregleda zakonodaje o zasebnem pravu.

Doba, ki je v nji deloval Lapajne, je bila v znamenju priprav za zenačenje občega državljskega prava. Vprašanje je stopilo v odločilno stopnjo, ko je zahtevalo ministrstvo pravde mnenja o izdelanem predhodnem načrtu za državljanski zakonik. Profesor Lapajne, ki je že v prejšnjih delih dal mnogo pobud za zenačenje zakonika, nastopil dvakrat tudi kot referent na pravniških kongresih v Beogradu in Sarajevu, je izdelal za fakulteto obširno mnenje. To predstavlja drugo veliko njegovo delo, ki se ozira hkrati na najnovejše zakonike in zakonske načrte. V njem je obdelanih prvih 842 paragrafov razen §§ 103 do 173. To mnenje je z drugimi vred, ki so obenem izhajala kot priloga Slovenskega Pravnika, nudilo oporo za Pravnikeve diskusije o istem zakonskem načrtu. Bil je na teh diskusijskih sestankih tudi glavni poročevalec o načrtu. Lapajne je pozneje obdelal tudi še ostalo stvarino načrta in jo v odlomkih deloma priobčil v Zborniku.

Obilica znanstvenega dela Lapajneto ni odvrčala, da ne bi posvečal skrbi tudi pravni fakulteti in slušateljem. Kot dekan je zamislil idejo „Društva prijateljev juridične fakultete“, ki omogoča, da prihaja Zbornik znanstvenih razprav v široke pravniške kroge. Najlepše knjige je podaril seminarju za mednarodno zasebno pravo, mnogo drugih vseučiliški knjižnici. Še ko je bil na Dunaju, je z vzgledno požrtvovalnosto opravljal blagajniške

posle pri društvu za podpiranje slovenskih visokošolcev. Svojim slušateljem je s pregledovanjem učnih pripomočkov skušal lajšati študij. Bil je pri njih prav posebno priljubljen in ne bodo ga pozabili tako hitro. Še trajneje bo ostal v spominu onih, ki se bodo koristili z bogato znanstveno zapuščino njegovih del. Ta ne bodo tako kmalo izčrpana, predstavljajo prelepo zakladnico novih misli.

Čast in slava Stanku Lapajnetu!

Dr. Rudolf Sajovic.

Književna poročila.

Godišnjak pravnog fakulteta sveučilišta u Zagrebu. Knjiga I. Godina 1939/40. Zagreb 1941. Izdanje pravnog fakulteta. Str. 264.

V začetku meseca marca 1941. je izšla prva knjiga naznanjenega Godišnjaka. V uvodu sporočajo uredniki (vseuč. prof. Pliverić, Frank in Andrassy), zakaj doslej ni bilo mogoče izdati takšne publikacije, pa računajo, da jim bodo boljše razmere v bodočnosti omogočile nadaljevati započeto delo. Kot priložnostan članek tej prvi knjigi je napisal prof. V. Lunaček „U spomen profesora Blaža Lorkovića“, v katerem ob stoletnici Lorkovičevega rojstva riše in kratko življenjsko pot in delo tega (l. 1892. umrlega) hrvatskega znanstvenika in politika, ki je bil od l. 1875. pa do smrti tudi urednik Mjesečnika. Ostale tehtne, zanimive in precej obširne razprave so napisali: S. Zuglia „Študije za reformu gradanskog pravosuda“ (str. 15—60), S. Frank: „Pojam imovine u kaznenom pravu“ (str. 61—129), B. Eisner „Judikatura na pojedinim pravnim područjima naše države o pitanjima međunarodnog i međupokrajinskog privatnog prava“ (str. 151—198) in V. Vernić „Problem industrijalizacije u ekonomskoj teoriji“ (str. 199—264). O dveh izmed teh razprav bodi povedanega nekaj več.

O reformi našega civilnega sodstva in postopka se je pisalo že mnogo, razni pisci so izpovedovali ideje in misli, ki so bile često zelo podobne onim, ki jih razvija tudi Zuglia v imenovani razpravi, čeprav ta razen znanega Krekovega dela „Organizacija sodišč po najnovejšem zakonskem načrtu“, natisnjena v Slov. Pravniku 1923 in 1924, drugih ne navaja. Zuglia v splošnem v pravdni postopnik ne dreza, on pričakuje zboljšanje stanja, če bi se izvršila preureditev v tem smislu, da se vzpostavi čisto in izključujoče civilno sodstvo in dá temu, kar mu gre, in če se poenostavijo sodne pristojnosti. Zato predlaga v prvi vrsti, naj rešujejo civilne stvari zgolj redna sodišča in naj se odpravijo vsa izredna (tudi cerkvena), zlasti pa naj se odvzame civilno sodstvo upravnim oblastvom. Vendar v poverjanju s civilnopravnimi stvarmi upravnim oblastvom, kakor trdijo nekateri, ne vidim razloga v nekem hitrejšem in bolj preprostem postopku. Zdi se mi, da prevladujejo tu bolj gospodarski razlogi, ki so v današnjih dneh pač najbolj odločilni in ki govore zato, naj se obenem z vprašanji javnega prava in interesa rešijo tudi z njimi nastali in z njimi zvezani zasebnopravni zahtevki. Ako se govori o pravni državi in postavlja tudi uprava pod pravo, se taka preaknitev mej med sodnimi in upravnimi funkcijami ne občuti več tako

hudo. Priznati pa je, da bi bilo tudi v zadnjem primeru, če se zavzamemo za pravkar izraženo naziranje, odvzeti vendarle upravnim oblastvom v dobršni meri odločanje o civilnopravnih stvareh in jim prepustiti le malenkosti. Kar se tiče številnih izrednih sodišč in prisilnih razsodišč, je opomnil že svoj čas Bartoš (Stalni izbrani sudovi kao klasni sudovi, Arhiv 1955, XLVIII), da se ustanavljajo z njimi samo nekakšna privilegirana sodišča za posebne sloje in je zahteval zato njih odpravo. Prav tako nesodobna so, kakor omenja Zuglia zopet pravilno, posebna trgovinska, pomorska in sploh podobna sodišča s prisedniki-lajiki. Od vseh teh hoče pisec ohraniti le občinska sodišča za ureditev manjših sporov oz. za poravnavanje strank. Jaz bi dopustil razen teh še posebna sodišča za spore iz delovnih razmerij, ki bi jih pa naslonil na redna sodišča, ne pa na upravna oblastva, kakor se je to zgodilo pri nas. V ostalem predlaga Zuglia samo tri stopnje sodišč. Okrajna sodišča naj sodijo po sodniku poedincu o vseh stvareh na prvi stopnji; to tembolj, ker je po njegovi trditvi sedaj pri okrožnih sodiščih kolegialnih stvari približno samo 10%. (Ljubljansko okrožno sodišče izkazuje drugačno sliko. L. 1940. je bilo 485 senatnih stvari nasproti 568, ki so spadale pod sodnika poedince. To razmerje se sicer nekoliko spremeni, če se odbijejo zakonske pravde, ki so imele večino pred senatom). Vendar kaže najnovejši italijanski procesni zakonik, da zamisel kolegialnega sodstva še dolgo ni premagana. Kot izključna druga stopnja naj poslujejo prizivna sodišča po obliki sedanjih apelacijskih. Nad vsemi temi stoj kasacijsko sodišče. Nadalje predlaga, da se proglase za malotne stvari dosleno vse, kadar imovinska vrednost spornega predmeta ne doseže določene vsote. Utemeljavi so tudi očitki glede opominjevalnega postopka. Glede tega si dovoljujem samo pripomniti, da sem predlagal splošno uvedbo na skupščini sodniškega društva v Beogradu l. 1935. (Spomenica Skupštine Udruženja sudija 1935, str. 80). H koncu opozarja Zuglia na potrebno ureditev materialnega stanja sodniškega stanu in priporoča posebno pozornost izberi sodniškega osebja. Vendar se mi ideja izbernih komisij, sestavljenih iz vseh vrst sodnikov, sodniških pomočnikov, državnih tožilcev, odvetnikov, vseučiliških profesorjev, pisarniških uradnikov ne zdi preveč posrečena. Ni mi treba dostavljati, da Zuglia svojih predlogov ne predstavlja samo doktrinarno, ampak je treba prav posebno poudariti, da piše svoje utemeljitve živo, kazaje na različna nesoglasja v zakonih, nasprotja pri izvrševanju sodstva, ki bi naj bilo po zakonskih besedah sicer enotno, na težkoče in zmede v praksi, ki so krive, da se pravnici zakoni ne morejo uporabljati tako uspešno, kakor bi bilo to želeli.

V obširni in bogato dokumentirani razpravi je zbral B. Eisner kasacijske odločbe iz mednarodnega in medpokrajinskega zasebnega prava ter jih preskusil na njih pravilnost, opirajoč se poleg domačega pravoznanstva in pravosodstva tudi še na italijansko, nemško in francosko. Krajših domačih člankov tudi sicer on ne navaja. Njegova splošna sodba je, da jugoslovanska sodišča v navedenih vprašanih vselej sicer niso pogodila pravega, da so pa navzlic temu odločila največkrat pravilno, ker jih je vodil pri presoji zdrav praktični instinkt. V takih primerih je pokazal Eisner na pravilne pravne razloge, ki bi jih bilo treba uporabiti za obrazložitev. Njegova izvajanja so zato kajipot v zapletenih primerih, ki se pojavljajo pogosto pri sodiščih. Zato naj iz številnih primerov navedem nekoliko takih, ki se mi zde, da so zanimivejši od drugih. Pri tem me opravičuje dejstvo, da je praktična važnost teh odločb ostala ohranjena tudi še nadalje in da se utegnejo nekateri primeri, ki so danes morda že obsoletni, ponoviti.

Navajajoč odločbe iz ženitnega prava, postavlja Eisner načelo, da velja res *locus regit actum* (III, 1) samo takrat, kadar je cerkvena oblika res zgolj oblika, ne pa materialna predpostavka za sklenitev veljavne ženitve. — Nadalje, da po naši pravni ureditvi ni izključeno, da bi naša sodišča ne smela reševati zakonskih sporov tujih državljanov kakor tudi ne obratno tuja ona naših in da je s čl. 6 ucpp. ohranjena do nadaljnega samo pristojnost cerkvenih sodišč, ne pa tudi posebni postopki za zakonske pravde (III, 3). Zadnje sicer glede na uredbo z dne 18. maja 1936 v splošnem ne bo pravilno. V zvezi s tem naj omenim takoj vprašanje, na katero inozemsko sodbo bi se moralo opreti beograjsko kasacijsko sodišče, odločujoč o zakonskem rojstvu toženčevem. Ali na rumunsko, ki je razvezala zakon, v katerem je bil toženec rojen, ali na poznejšo ogrsko, ki je izrekla, da je bil dotični zakon neveljaven. (VII). Meni se zdi, da vprašanje, katero sodišče je bilo za razvezo pristojno, ni prihajalo v poštev. Zahtevka v obeh pravnih stah sta bila namreč različna. Ako se trdi, da se je izreklo sodišče molče za veljavnost zakona, ko ga je razvezalo, to ni točno, ker postane materialno pravnomočno zgolj tisto, kar je sodba navedla v izreku, ne pa ono, kar je povedala v razlogih ali celo samo molče predpostavljala. Zato sodba o razvezi ne more biti prejudicialna za pozneje pokrenjeno vprašanje o veljavnosti zakona. Kar se pa tiče priznavanja inozemskih pravnomočnih sodb, bi bil naziranje, da so te prejudicialne, kadar so oblikovalne (konstitutivne), kolikor zadevajo osebno stanje pravnih strank, sicer pa le toliko, kolikor bi bile izvršljive tudi pri nas. Vse to z nadaljnjo predpostavko, da je bil inozemski sodnik za rešitev pristojen v smislu št. 1 § 4 ip. To bi izhajalo iz čl. 1 pravnopomočne pogodbe z Italijo, razen kolikor s posameznimi pravnopomočnimi pogodbami ni drugače urejeno. — Glede priznanja nezakonskega očetovstva ugotavlja Eisner, da se sme zadevnemu zahtevku na področju veljavnosti § 163 odz. prav s pozivom na ordre public ob kakršnih koli razmerah ugoditi, da pa v medpokrajinskem pravnem prometu ordre public ne more braniti, da se ne bi priznal tak zahtevek, o katerem je odločila sodba na enem pravnem področju, tudi na drugem (IV). — Pravi smisel napatitve na § 4 v § 37 odz. vidi Eisner v tem, da se pravni posel, ki ga sklene tuzemec v inozemstvu (§ 4 odz.), presoja po zakonih kraja, kjer je bil sklenjen, če ni bilo izraženo drugače. Da pa se presoja tuzemčeva poslovna sposobnost po tuzemskem zakonu, ako naj povzroči pravni posel pravne posledice v tuzemstvu. Iz zaključka pa, da naj se izvrši tak posel v tuzemstvu, se sme sklepati, da sta podredili stranki posel molče domačemu pravu (VI, 1). — V nasprotju z odločbo stola sedm. B. trdi Eisner, da se odškodninski dolgovi ne glase na določno valuto, ampak da se prisodijo v valuti države, kjer se ti zahtevki uveljavljajo (VI, 2a). — Za devizno pravo in glede zasebnopravnih učinkov deviznih predpisov prihaja ob analizi zadevnih kasacijskih odločb do naslednjih zaključkov: a) Predpisi deviznega pravilnika nimajo povratne moči, ker to ni predpisano. b) Po dev. prav. izrečene prepovedi ne veljajo za posle mednarodnega pravnega prometa, najsi so sklenjeni tudi v inozemstvu, ako ne gre za posle, za katere je potrebna predhodna odobritev. c) Odredbe klirinških sporazumov in deviznih pravilnikov so prisilni predpisi javnega prava, pa so nasprotni sporazumi strank neveljavni. č) Ne more se obsoditi na plačilo v tuji valuti, ako je fin. min. odklonilo odobritev, da se nabavi v plačilo dolga tuja valuta (napr. stol. sedm. B.) d) Izvršba se ne prepreči, čeprav še ni dovoljenja za nakazilo v inozemstvo, saj se pojavi to vprašanje šele, ko je izvršba izvedena in je imela uspeh. (GI. o tem tudi mojo razpravo „Izvršba in devizni pred-

pisi v Slov. Prav. 1954, str. 201). e) Klirinški zavod posluje kot plačilno mesto, pa se smatra dolg s plačilom pri takem zavodu za poravnani, razen če ni v mednarodnem klirinškem sporazumu določeno drugače, namreč da je upnik plačan šele, ko dobi od svojega klirinškega zavoda dejansko plačilo. — Iz stečajnega prava navaja Eisner odločbo, ki je pravilno izrekla, da spadajo v stečaj, uveden v Italiji, tudi tukajšnje nepremičnine in da se zato v tuzemstvu poseben stečaj ne vodi (VIII). — O važnem vprašanju, ali se zahteva pri nas delibacijski postopek, da se podeli tuji sodbi izvršljivost, trdi Eisner, da je to predvideno v sporazumu o izvršbi z Italijo (gre namreč za italijansko sodbo), če je izvršilni naslov zamudna sodba, ker je treba v takem primeru zaslišati poprej zavezanca. Če se pa to ni zgodilo, da se dovoljena izvršba na zavezančev predlog razveljavi (VIII). Temu nasproti bi pripomnil: Omenjeni sporazum določa v čl. 4, da se izvede delibacijski postopek na način, ki je predpisan z zakonom države, v kateri naj se izvršba opravi. Naš izvršilni postopnik pa delibacijskega postopka ne pozna, ker prepušča sodišču, da preskusi samo ob vložitvi izvršilnega predloga, ali so podane predpostavke za dovolitev izvršbe. Na kakšen način naj se torej izvede delibacija, ako zakon molči, pred katerim sodiščem naj se vloži tožba, s katero se predlaga proglasitev tuje sodbe za izvršljivo? Kajti delibacijski postopek je dvostranski, se opravi z obema strankama. Nemški zakon odreja za tako tožbo pristojnost kakor drugače in dopušča zoper sodbo redna pravna sredstva. Italijanski odkazuje tožbo v rešitev apelacijskemu sodišču, s čimer je stvar končana. Edino, kadar se toženec ni zgledal v delibacijski pravdi, ker mu vabilo na delibacijski narok ni bilo vročeno osebno ali na enakovreden način, ali kadar gre za zamudno sodbo, ima toženec zoper delibacijsko sodbo pritožbo. Iz tega se vidi, da dejstvo pritožbe ne more vplivati na to, ali se mora delibacijski postopek uvesti ali ne. Zato je odločba Slov. Prav. III, 588 utemeljeno izrekla, da predpisi § 9 nadomeščajo delibacijski postopek. Na podlagi § 10 se lahko tudi še nadalje trdi, da je ostal § 6 ip. tudi glede predlogov na podstavi tujih izvršilnih naslovov v veljavi. Pač sme naše sodišče zahtevati, preden dovoli izvršbo, potrebne podatke, pokreniti poizvedbe, tudi zaslišati zavezanca (gl. pravnopomočno pogodbo z bivšo Českoslovaško). Mora celo to storiti, kadar je to predpisano, kakor je v navedenem primeru in v §§ 307—311 ip. Če se naj takšne poizvedbe ali skratka obširnejši predhodni preskus predloženega izvršilnega naslova imenujejo delibacijski postopek, bi glede na nav. §§ 307 sl. odklonil tudi naziv, ker takšne poizvedbe ali preskus niso istovetni s tem, kar se v doktrini splošno naziva s tem izrazom. Zato se more reči, da glede na naš izvršilni zakon različne pravnopomočne pogodbe modificirajo zgolj vsebino §§ 4 in 5 in ip., če ni kaj drugega natančno določeno, kako naj se izvede. To pa zato, ker ip. posebnega postopka za priznavanje tujih izvršilnih naslovov ni predpisal. — H koncu naj navedem še en Eisnerjev zaključek, da se razumejo po št. 3 čl. 1 istega sporazuma o izvršbi z drž. zakoni zakoni države, kjer je bilo treba zavezancu v prejšnji pravdi vročiti tožbo, ker ustreza to najbolj namenu, ki jo hoče doseči ta določba.

To naj bi bilo o bogati vsebini prvega Godišnjaka. Žal moram pripomniti, da je z lepo vsebino prav v nasprotju zunanja oprema knjige.

Dr. Rudolf Sajovic.

Frank Stanko: Pojam imovine u kaznenom pravu. Posebni odtisak iz Godišnjaka Pravnog fakulteta sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. Str. 69.

S pojmom imovine se ne bavi samo civilno in obče zasebno pravo, temveč tudi druge panoge prava. Za kazensko pravo ima ta pojem

praktičen pomen zlasti v zvezi z obširno skupino kaznivih dejanj zoper imovino. 27. poglavje našega kz. (§§ 314—385) omenja na več mestih „imovino“, „imovinsko stanje“, imovinske pravice“, „imovinske koristi“, storitev dejanja „na škodo tuje imovine“ in pod.

V zvezi s tem nastane vprašanje, ali razpolaga kazensko pravo z lastnim pojmom imovine ter urejuje samostojno obseg tega pojma ali pa je pojmovanje imovine v kazenskem pravu akcesorno, se pravi odvisno od civilističnega. Po mnenju prof. Franka pojem imovine v civilnem pravu ne ustreza potrebam kazenskega prava. Če bi ga v celoti sprejeli, bi preveč skrčili kazenskopravno zaščito imovine (str. 9).

Kazensko pravo se na drugi strani ne more zadovoljiti z gospodarskim pojmom imovine. Čeprav ima torej avor pomisleke tudi glede uporabnosti gospodarskega pojma imovine v kazenskem pravu, priznava vendar, da je ekonomski element važen za vsako pojmovanje imovine (str. 37).

Sledeč deloma Angelottiju (Dante Angelotti: *Delitti contro il patrimonio*, Milano, 1936), skuša Frank ustvariti neko sintezo ekonomskega in pravnega pojmovanja imovine. Pri tem se poslužuje kot izhodišča teorije ustanove („la théorie de l'institution“) znanega francoskega pravnega teoretika Hauriou-ja. Piščeva izvajanja o tem predmetu, ki zavzemajo večji del njegove razprave (str. 18—42), se žal ne odlikujejo s potrebno jasnostjo niti v pogledu utemeljitve, niti v pogledu končnih zaključkov. Zdi se, da pisec sam nekako omahuje. Tako n. pr. pravi na str. 30., da „praktički se imovina može samo teško zamisliti kao jedna ustanova“, na str. 32. pa trdi, da „nema smetnje da se imovina zamisli kao lična ustanova“. Na koncu razprave izraža avtor prepričanje, da se mu je posrečilo ugotoviti „veliku sličnost između ustanove i pojma imovine“ (str. 42).

Teoretična razglabljanja služijo učenemu avtorju kot izhodišče za novo razvrstitev kaznivih dejanj zoper imovino. Njih tradicionalna delitev, ki se opira na rimsko pravno razlikovanje med *vis* in *fraus*, po piščevem mnenju ne ustreza potrebam novega časa. Nov kriterij delitve naj bi postala „funkcija imovine kot ustanove“: „Odlučna bi bila uvijek ona funkcija koja je najočiteje i u prvom redu smetana. Tako bi došlo do diobe kaznivih djela protiv imovine na djela uperena protiv načela reprezentacije, protiv načela vjernosti i protiv načina ustvarivanja zadaće imovine uopće (protiv autonomnih procedura“) (str. 44).

Ne moremo reči, da bi nova Frankova konstrukcija imovine kot ustanove prinesla zadovoljivo in prepričevalno rešitev vprašanja smotrne razvrstitve kaznivih dejanj zoper imovino.

Frankova razprava je vsekakor značilen simptom novega gibanja v teoriji kazenskega prava, ki stremi za tem, da se kazensko pravo osvobodi prevelike odvisnosti od čisto civilističnih konstrukcij. Pred par leti je Hans Jürgen Bruns posvetil temu zanimivemu problemu obširno monografijo z. n.: *Die Befreiung des Strafrechts vom zivilistischen Denken*. Berlin. 1938. V slovenski pravni književnosti se je s tem vprašanjem že mnogo prej bavil prof. Krek v svoji izvrstni razpravi: *Lastnina na divjačini* (1934).

Prof. Frank se je v svojem delu na kratko dotaknil tudi nauka o pravnih dobrinah kot o kriteriju za razvrstitev kaznivih dejanj. Povsem upravičena je njegova kritika naivno-materialističnega pojmovanja pravne dobrine. Vendar nastopa avtor zoper stremljenje enega dela nemške kazenskopravne doktrine (tzv. Kielska šola: Dahm, Schaffstein Gollas; contra Mezger, Schwinge), da se ta pojem povsem odstrani

in da se konstrukcija zločina kot oškodovanja ali ogrožanja pravne dobrine nadomesti s konstrukcijo kaznivega dejanja kot kršitve dolžnosti (delitev zločinov „nach der Besonderheit der vom Täter verletzten Pflichten“). Pravilno rešitev vprašanja kvalifikacije kaznivih dejanj pričakuje avtor od nove konstrukcije, po kateri naj bi se ne samo imovina, temveč tudi vse ostale pravne dobrine smatrale kot neke vrste „ustanove“. Utemeljitev te svoje trditve prepušča avtor bodočnosti: „Kada bi se sada dali na posao da dokažemo da su sva pravna dobra ustanove, iako smo uvjereni da bi time uspjeli, prekoračili bi zadaču, koju smo sebi u ovim recima postavili“ (str. 47).

V tem novem delu je prof. Frank sprožil celo vrsto zelo zanimivih vprašanj iz področja obče teorije kazenskega prava. Kljub spornosti in nedognanosti nekaterih njegovih zaključkov, je treba vsekakor pozdraviti ta poskus revizije bistvenih pojmov kazenskopravne doktrine. Omenimo končno, da tvori nova Frankova študija neposredno nadaljevanje prej objavljenih razprav in v prvi vrsti njegove odlične monografije o normativnih sestavinah dejanskega stanu kaznivega dejanja.

A. Maklecov.

Dr. Solovjev Aleksandar: Bogišićeva zbirka Omiških isprava XVI—XVII veka. (Spomenik XCIII Srpske Kraljevske Akademije). Beograd, 1940. Str. 118.

Gre sicer za stare dokumente Dalmacije, iz Omiša in Poljice, vendar smatramo, da je vredno prikazati njihov pomen tudi za Slovence. Baltazar Bogišić je prevzel l. 1895. od Omiške občine večje število, skoraj dvesto listin, da jih prepíše in objavi. Zdela so se mu zanimiva z jezikoslovnega vidika, ker so pisana v živem, narodnem jeziku, pa tudi in še posebno z vidika splošne in pravne prosvete, razširjene v Dalmaciji konec XVI. stoletja. Ni mu uspelo, da bi nameravano delo izvršil. Za njim je prevzel nalogo objave znani pravni zgo-dovinar prof. Solovjev. Izvršil ga je z vso znanstveno akribijo l. 1939., leto za tem pa je to delo izdala Beograjska Akademija. Pisma so pisana v cirilici in obsegajo dobo od l. 1567. do 1644. To je doba, ki je tudi za Slovence znamenita; saj je bila tedaj že izdana prva slovenska tiskana knjiga (l. 1551.) in se je nato tudi pri nas začelo zabeleževati pravo, bilo v tisku, bilo v zapisnikih in pod. Tista, ponajveč malenkostna trenja med poljiškimi podložniki turškega carstva in onimi iz Omiša pod beneškim „duždom“ se v označenih pismih razprostirajo pred našimi očmi in začudeni moramo ugotoviti, da trčimo tu in tamkaj na skupne pravne institucije iz navadnega življenja, n. pr. na ostanke združnega življenja, na priče — prisežnike, na sodnike — „dobre ljudi“, na kazni za prebeg podložnikov, za tatvino goveje živine itd. Seveda pa pričajo tista pisma tudi o obstoju problemov in reciproci-tetnega prava, o pomiloščevanju itd., kar posega v javno državno pravo, o čemer pa slovensko ljudstvo ni imelo nobene možnosti razmišljati. Ni naš namen, da bi se spuščali v podrobnosti raz stališče primerjalnega prava. Vsekakor pa podčrtavamo sorodnostni moment pravnih prilik, kar naj bo opravičilo, da smo na ta pravni spomenik opozorili.

Dr. Metod Dolenc.

Lah Ivo: Wahrscheinlichkeitsrechnung und Versicherungswesen. Zwölfter internationaler Kongres der Versicherungsmathematiker. Luzern 1940, str. 409—454. Posebni odtis.

Pisec je aktuar pri Zavodu za socialno zavarovanje (prej OUZD). Ustanovil je Glasnik Udruženja aktuarov kraljevine Jugoslavije, ki ga je urejeval polna štiri leta. Znan je tudi v inozemstvu, kjer je objavil lepo število razprav, nešteto razprav pa je izšlo v strokovnih

listih v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani. V Glasniku l. 1959. je zbral vso zakonodajo, ki se nanaša na privatno zavarovanje, katere zbirka je izšla v francoskem jeziku.

Predmet pričujoče razprave je: verjetnostni račun in zavarovalstvo. Splošno velja mnenje, da je verjetnostni račun nezdržljivo vezan z zavarovalstvom sploh, zlasti pa z življenjskim zavarovanjem, ki si ga brez uporabe verjetnostnega računa ne moremo misliti.

Pisec se deloma pridružuje Wagnerju, ki je izrazil revolucionarno mnenje, da verjetnostni račun in zavarovanje nimata nič skupnega. Verjetnostni račun ni rešil novih aktualnih in nujnih problemov v zavarovalstvu zadovoljivo ali pa sploh ni rešil problema rizika, ki je osrednji zavarovalstva sploh. Zavarovalna matematična znanost sploh ne more izračunati verjetnosti, da bi dobiček oziroma izguba umrljivosti določenega zavarovalnega sklada ne prekoračila določene meje, še manj pa more izračunati točno obrestno izgubo oziroma dobiček. V stvarnem (elementarnem) zavarovanju se pa sploh ne da govoriti o kaki posebni pomembnosti verjetnostnega računa.

Švicarski profesor Marschand je izmislil „korigirane verjetnosti“. Uspeh verjetnostnega računa in verjetnostne odmere se v zavarovalni praksi sploh ne upoštevajo.

Pisec podaja nato zgodovinski pregled verjetnostnega računa; pojasnjuje računске temelje tega računa, kakor igro s kockami, loto, metanje novcev, igralne karte in podobno. Razni učbeniki v svojih statistikah sploh ne omenjajo verjetnostnega računa, kar po mnenju pisca ne more ostati brez vpliva na razvoj zavarovalstva, kajti prva in poglobljena računska osnova v zavarovalstvu je statistika.

Pisec omenja nadalje, da imamo celo v statistični vedi zastopnike, ki se sploh odvrtaajo ne samo od verjetnostnega računa, marveč od matematike sploh (Žižek, „Grundriss der Statistik“). Na drugi strani pa praktični zavarovalni matematiki tudi priznavajo, da trije osnovni elementi verjetnostnega računa (umrljivost, obrestna stopnja in režija) v zavarovalni praksi nikdar ne nastopijo, da razlike niso odločujoče in da na končni uspeh ne vplivajo. Pisec je nazora, da verjetnostni račun za statistično raziskovanje ni uporabljen ter priporoča za bodoči razvoj zavarovalstva v prvi vrsti uporabo modernih statističnih metod, ki temelje na podrobnem proučevanju konjunkturnih ciklov.

Zavarovalni praktiki in praktični delavci pri raznih pokojninskih fondih (mislimo predvsem na Penzijski fond Odvetniške in notarske zbornice) bodo v tem drobnem, toda zanimivem spisu, ki naniza razne probleme zavarovalne matematike, deloma — čeprav ne v celoti — našli opravičilo, če v svojem praktičnem poslovanju niso strogo uporabljali metode verjetnostnega računa.

Pisec je s to razpravo kakor že prej lepo predstavil pred mednarodnim svetom slovensko aktuarsko znanost.

Dr. Anton Urbanc.

Rentrop-Kayser, Preispolitik und Preisüberwachung in Europa. München und Berlin 1941. C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, str. 282.

Pod gornjim naslovom je izšla meseca junija 1941 v Berlinu knjiga, ki se bavi z enim najvažnejšim problemom današnjega gospodarstva. Vprašanje cen in njih reguliranje se skuša v raznih državah rešiti iz različnih vidikov, in sicer tako v narodnogospodarskem, kakor tudi v kriminalnopolitičnem pogledu. Tako nudi tudi pričujoča knjiga

zanimiv doprinos k pojasnitvi teh problemov. V prvem delu se v kratkih obrisih obravnavajo bistvo, metode in cilji načrtnega gospodarstva, zlasti politike cen, pri čemer se tudi prikazuje politika cen v zvezi z njenimi gospodarsko-političnimi sestavinami. Vsebina drugega dela knjige je sistematičen prikaz prava in organizacije cen v evropskih državah. V tretjem delu pa se citirajo teksti posameznih važnejših zadevnih zakonov, uredb itd. evropskih držav. Glede bivše jugoslovanske zakonodaje se omenja predvsem uredba o pobijanju draginje in brezvestne spekulacije iz leta 1959. O njej se pravilno poudarja, da tvori zakonito podlago za vposeganje države v vprašanje cen. Nadalje se citira tudi znana uredba o kontroli cen z dne 5. februarja 1940, ki je izšla na podlagi prvoomenjene uredbe. Niso pa niti omenjene številne druge uredbe, ki so bile izdane še potem, zlasti ne uredba o kontroli cen na drobno z dne 29. avgusta 1940 in končno tudi ni omenjena brezdvoma najvažnejša uredba o cenah z dne 12. marca 1941, s katero se prepoveduje v notranjem prometu vsako zvišanje cen blagu, kakor tudi cen za prevoz potnikov in blaga. Ta uredba nudi zlasti v kriminalno političnem pogledu glede na njene visoke kazenske sankcije važno zaščito pred nedopustnim prekoračenjem cen posameznih vrst blaga.

Dr. Lučovnik.

Dr. Bajič Stojan: Bibliografija o jugoslovanskem delovnem pravu od 1919 do 1. aprila 1941. Str. 58.

Mjesečnik 1941, br. 9. Zagreb.

Dr. Polec Janko: Dr. in dr. h. c. Metod Dolenc. Posebni odtis iz Glasnika Muzejskega društva za Slovenijo, 1941, XXII, št. 3—4. Str. 4.

Dr. Trofenik Rudolf: Kazniva dejanja zoper narodno gospodarstvo. Posebni odtis iz Časa, 1941, XX, št. 7—8. Str. 18.

Razne vesti.

Kronika Društva „Pravnik“. Na dan 26. novembra 1941 je priredilo društvo komemoracijo za umrlim predsednikom in častnim članom, univ. profesorjem dr. in dr. h. c. Metodom Dolencem. V mestni posvetovalnici, ki jo je okrasila z zelenjem in pokojnikovo sliko na črnem ozadju ljubljanska občina, se je zbralo številno občinstvo, pripadajoče vsem pravniškim slojem. Žalno slovesnost je otvoril društveni podpredsednik vseuč. profesor dr. Sajovic in omenil, da proslavlja društvo kot osrednja slovenska pravniška ustanova pokojnikovo delo, kajti Metod Dolenc je bil nad štirideset let član „Pravnika“ in so vsa njegova dela, ki kažejo njegovo vsestransko pravniško delavnost in utemeljujejo njegovo slavo, izšla v tej dobi. Posameznih strok Dolenčevega delovanja so se spominjali v daljših govorih: Vseuč. profesor dr. Janko Polec je prikazal Dolenca kot pravnega zgodovinarja, zlasti njegovo rast od začetkov do epohalne Pravne zgodovine za slovenko ozemlje in Gorskih bukev. Njegov spominski govor je izšel, s predrugačnim uvodom, v št. 3—4 Glasnika Muzejskega društva za Slovenijo 1941 in ga v posebnem odtisu prilagamo pričujočemu snopiču „Slovenskega Pravnika“. Kasacijski sodnik in privatni docent dr. Avgust Munda je govoril o Dolencu kot kriminalistu. Podal je zaokrožen pregled Dolenčevega gledanja na načelna vprašanja iz ka-

zenskega prava. Govor bo priobčen v prihodnjem snopiču „Slovenskega Pravnika“. Kot tretji govornik se je spominjal odvetniški pripravnik dr. Lev Svetek Dolenca kot akademskega učitelja; očrtal je posebno zanimanje in skrb pokojnikovo za akademsko mladino. Zadnji je govoril namestnik drž. tožilca Branko Goslar. Predočil je poslušalcem Dolenca kot dolgoletnega društvenika, odbornika in predsednika, poklical še enkrat v spomin pokojnikove velike zasluge za društvo, prikazal Dolenca tudi kot človeka, prijatelja in ljubitelja narave. — Društvu so pristopili naslednji novi člani: Dr. Mihelak Jože, profesor na trgovski akademiji v Ljubljani, dr. Svetek Lev, odvetniški pripravnik v Ljubljani, dr. Uršič Andrej, bančni uradnik v Ljubljani, Žibert Viktor, diplomirani pravnik v Ljubljani.

Spisi vseuč. profesorja Stanka Lapajnet. V spominski knjigi „Zgodovina slovenske univerze v Ljubljani do leta 1929“ je navedel prof. Lapajne sam 58 del, ki jih je bil priobčil dotlej. Potem je napisal še naslednje razprave in članke:

39. Kolizijske norme mednarodne kupoprodaje (premičnin). Slov. Prav. 1929. — 40. Spori o osnovnih pojmih zastaranja. Zbornik znanstvenih razprav VII. — 41. Pripombe k naši in moderni posestni zaščiti. Slov. Prav. 1930. — 43. Pogodbena nezvestoba. Slov. Prav. 1931. — 44. La lex loci laesionis comme règle de conflit des lois en matière de prescription en droit international, *Annuaire de l'Association Yougoslave de Droit international* 1931. — 45. Nove pravice naših aytorjev. Čas 1931. — 46. Lex loci laesionis jako kolizní norma v mezinárodním právu promlčecím. *Právní Obzor* 1932. — 47. Vývoj a nynější uprava občanského práva v Jugoslavii. *Právní Obzor* 1933. — 48. Zastaranja po pravni redih slovanskih držav. Slov. Prav. 1933. — 49. Regresni zahtevki našega državljskega prava. Zbornik IX. — 50. Izenačenje mednarodnega privatnega in procesnega prava v slovanskih državah. Slov. Prav. 1933. — 51. Spori za mejo. Zbornik X. — 52. Razvoj in sedanje stanje našega državljskega prava. Ljubljana 1934. — 53. Le droit international privé en matière d'adoption. *Annuaire de l'Association Yougoslave de Droit international*, 1934. — 54. Potreba nove tožbe (odvzetne, actio tollendi). Slov. Prav. 1934. — 55. Spori v pogledu zročne zveze. Zbornik XI. — 56. Contribution à une Union slave de Droit international privé en matière de contrats. *Revue critique de Droit international*, 1934, tudi Ljubljana 1935. — 57. Civilnopravna zakonodaja kraljevine Jugoslavije v letu 1934. Slov. Prav. 1935. — 58. Izenačeno mednarodno zasebno pravo za slovanske države srednje in južne Evrope. Zbornik XII. — 59. Leitsätze für ein einheitliches internationales Privatrecht für die slawischen Staaten Mittel- und Südeuropas. *Zeitschrift für osteuropäisches Recht*, 1936. — 60. Mnenje o predhodnem načrtu za jugoslovanski obči državljanski zakonik. Slov. Prav. 1936—1938. — 61. Das Eherecht im Rechtsgebiet Slowenien-Dalmatien. *Rechtsverfolgung im internationalen Verkehr* IV. — 62. Pravni učinki sklenjenega zakona po predhodnem načrtu jugoslovanskega državljskega zakonika. Slov. Pravniki 1937. — 63. Nepravilnost določbe § 697 predosnove o. d. z.-a. Pravosude 1938. — 64. Načrt odškodninsko-pravnih določb za jugoslovanski državljanski zakonik. Zbornik XV. — 65. Gde da zakonodavac stavi naše buduče kolizijske norme. Arhiv za pravne i društvene nauke 1939, XXXVIII. — 66. Bemerkungen zur Kollisionsnorm des internationalen Kaufgeschäfts. *Blätter für Internationales Privatrecht* 1939. — 67. Načrt priposestvovalno- in zastaralno-pravnih določb za jugoslovanski državljanski zakonik. Zbornik XV. — 68. Für die Beurteilung der internationalen privatrechtlichen Ver-

tragsverletzungen nach der lex loci laesionis. *Mélanges Streit* 1939. — 69. Načrt pooblastilno in poverilnopravnih določb za jugoslovanski državljanski (obligacijski) zakonik. *Zbornik XVI.* — 70. Obrestovano posojilo in denarno posojilo de lege lata in ferenda. *Zbornik XVII.*

Dr. R. S.

Osebnosti. Začasno so bili nameščeni sodniki Golouh Ciril v Kostanjevici, Inkret Bruno v Velikih Laščah, Poljanec Franc v Ljubljani, namestnik drž. tožilca Trampuž Aleksander v Novem mestu, sodni pristav dr. Lampret Maksimilijan v Višnji gori. Nadalje so bili postavljeni za sodnike Kancler Anton pri sodnem stolu v Sarajevu, dr. Finžgar Alojz v Trebinju in Šmid Alojz v Križevcih. Sodniškega mesta pri sodišču v Višnji gori ni sprejel sodnik dr. Dougan Danilo. — Odvetniško pisarno je odprl dr. Švigelj Zdenko v Ljubljani. Izvrševanju odvetništva se je odpovedal dr. Schley Franc. — Umrli so dr. Bohinjec Joža, ravnatelj okrožn. urada, odvetnik dr. Pikuš Janko, vseuč. profesor dr. Lapajne Stanko, odvetnika dr. Rom Rihard in dr. Senčar Matej, apelacijski sodnik v pok. Küssel Franjo, višji sodni svetnik v pok. dr. Foerster Vladimir.

Odpoved življenjskega zavarovanja se v obojestranskem sporazumu izvrši lahko tudi ustno. Pokojnik je bil zavarovan za primer smrti ali doživetja in je bila premija za prvo in drugo leto plačana. Premija, ki je dospela v plačilo dne 1. junija 1932. za tretje leto, ni bila plačana, ko se je pokojnik 25. julija 1932 smrtno ponesrečil. Na opomin zavarovalnice, naj plača premijo, je namreč odklonil plačilo in izjavil, naj se zavarovanje razdere. Ko je bila polica predložena v plačilo, je zavarovalnica odklonila izplačilo zavarovalne vsote. Prinosnik police je nato zavarovalnico tožil in mu je sodišče prve stopnje tudi ugodilo. Prizivno sodišče je tožbeni zahtevek zavrnilo in prav tako tudi stol sedmorice odd. B dne 31. decembra 1934, Rv 685/33. Razlogi kasacijskega sodišča se glase:

V činjeničnem pogledu je prvo sodišče ugotovilo, da je P. (pokojnik) naročil svoji uradnici K., naj zavarovalničnemu uslužbencu T., ko bo prišel pobirati dospelo premijo, sporoči, da premije ne bo plačal in da naj se zavarovalna pogodba razdere. Nadalje, da je K. to res sporočila T. dne 16. julija 1932 in da je T. o tem obvestil toženo zavarovalnico dne 18. julija 1932 in da je toženka to sporočilo izvedla ter zabeležila v svojih knjigah razdor, kar se je zgodilo že 22. julija 1932. P. se je smrtno ponesrečil dne 25. julija 1932. V tej zvezi je tudi ugotovljeno, da sta se P. in toženka dogovorila, da imajo biti oddane vse izjave in vsa naznanila v smislu § 13 zav. zak. v pisni obliki, kakor tudi, da je premija dospela v plačilo že 1. junija 1932, da je tožena zavarovalnica često opominjala P. na plačilo in da je poskušala često, a brezuspešno pobrati dospelo premijo, nakar je P. šele izdal gori navedeno naročilo uradnici K. Na takih ugotovitvah ni druga stopnja ničesar spremenila in je druga stopnja zlasti pravilno navajala v razlogih smisel gori podanih činjeničnih ugotovitev prve stopnje. Drugačna trditev revizije tožeče stranke v spisu nima podlage in se ne more v tem pogledu govoriti o nobenem protislovju. Razlog nasprotja s spisi torej ni podan. Na ugotovljeni činjenični stan je pobijana sodba zavzela pravilno stališče. Res bi bil moral P. v smislu sklenjenega dogovora podatí odpoved v pisni obliki. Toda on se tega dogovora ni držal, ko je v resnici odpovedal pogodbo kar ustno. Res je tudi, da bi tožena stranka imela pravico odkloniti tako ustno

odpoved kot protipogodbeno. Vendar je bilo nesporno ugotovljeno, da se tožena zavarovalnica te pogodbene pravice ni poslužila. Tega revizija ne sme prezreti. Ker je P. sam opustil odpovedati pogodbo pisмено, svedea P. naknadno sam ne bi mogel izvajati v svojo korist nobene pravne prednosti ali ugodnosti. Ko on ni mogel tega storiti, je s tem tudi že rečeno, da tega tudi tčžitelj kot koristnik iz zavarovalne pogodbe ne more storiti, ker so v pogledu zavarovalnega predmeta od P. kot zavarovalca opravljena pravna dejanja obvezna tudi za tožečo stranko kot koristnico. Končno je kazati na § 157 zav. zak., da ni imela tožena zavarovalnica nobenega sredstva, da bi preprečila odpoved ter da predstavlja ta enostransko pravno dejanje P. kot zavarovalca oziroma tudi zavarovanca v smislu določb zavarovalne pogodbe. Zaradi tega ni bil potreben za veljavnost odpovedi pristanek tožene zavarovalnice kot dajalke zavarovanja.

Notariat v Nezavisni Državi Hrvatski. Po zakonski odredbi z dne 18. aprila 1941 je bil notariat (zakon o javnih beležnikih — notarjih — z dne 11. septembra 1930) na področju N. D. H. odpravljen, tedaj tudi v onih delih države, kjer je imel notariat že stare tradicije, kakor n. pr. v območju okrožnega sodišča v Dubrovniku. Notarji, ki so izvrševali, preden so postali notarji, odvetniški poklic, so se lahko takoj vrnili v svoj prvotni poklic. Bilo je pa tudi mnogo notarjev, ki niso izpolnjevali pogojev, da bi postali takoj odvetniki po zakonu o advokatih. Zato je bila izdana nova zakonska odredba z dne 15. julija 1941 o vpisovanju bivših notarjev v imenik odvetnikov. Bivši javni notarji se morajo vpisati v imenik odvetnikov tudi brez predpisane vežbe in odvetniškega izpita, če so sodni ali notarski izpit napravili vsaj pet let prej nego je stopila ta zakonska odredba v veljavo, če imajo vse druge pogoje za vpis v imenik odvetnikov in če so za vpis zaprosili v petih mesecih, ko je stopila ta odredba v veljavo.

Revolucija je ustvarila revolucionarno pravo in pomedla s starim uglednim pravniškim stanom!

Iz slovske pravne zgodovine nam je znano, da sta v Ljubljani v času, ko še ni bil vpeljan notariat, sestavljala menične proteste vedno po dva odvetnika, ki sta nosila poleg svojega odvetniškega tudi naslov: menična protestna notarja. (Globočnik, Übersicht der Verwaltungs- und Rechtsgeschichte des Landes Krain, Ljubljana, 1895). Veljalo je tedaj načelo: poštenje enega notarja odtehta poštenje dveh odvetnikov!

Dr. Anton Urbanc.

AVBIBO

no fapto de uno de los señores de
señores de la familia

1710

En el día de hoy se ha celebrado
una junta de señores de la familia
para tratar de los negocios de esta

señoría y se ha acordado que se
debe hacer un inventario de los
bienes de esta señoría para saber
lo que se tiene y lo que se falta

para poder administrarlos con
orden y justicia y se ha acordado
que se nombre un contador para
que haga el inventario de los

bienes de esta señoría y se ha
acordado que se nombre un
contador para que haga el
inventario de los bienes de esta

señoría y se ha acordado que
se nombre un contador para que
haga el inventario de los bienes
de esta señoría y se ha acordado

que se nombre un contador para
que haga el inventario de los
bienes de esta señoría y se ha
acordado que se nombre un

contador para que haga el
inventario de los bienes de esta
señoría y se ha acordado que
se nombre un contador para que

VABILO

na tretjo redno skupščino „Pravniškega doma“
zadruga z o. j. v Ljubljani,

ki bo

v ponedeljek dne 27. aprila 1942 ob pol 18. uri
v sejni dvorani Penzijskega fonda Advokatske in Notarske
komore v Ljubljani, Cigaletova ul. št. 3

s sledečim dnevnim redom:

1. Otvoritev in konstituiranje skupščine;
2. čitanje zapisnika druge redne skupščine;
3. poročila:
  - a) upravnega odbora,
  - b) nadzornega odbora;
4. sklepanje o letnem sklepnem računu in podelitvi razrešnice članom upravnega in nadzornega odbora;
5. volitev treh članov in enega namestnika upravnega odbora ter enega člana in enega namestnika nadzornega odbora;
6. predlogi in pritožbe;
7. slučajnosti.

Ako skupščina ob napovedani uri ne bi bila sklepčna, se vrši čez pol ure druga, ki bo veljavno sklepala ne glede na število navzočih združnikov.

Za Pravniški dom z. z o. j.

dr. Darko Černej s. r.
tajnik.

dr. Josip Krevl s. r.
predsednik.